

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОФШОРНИХ ЗОН.....	8
1.1 Сутність офшорних зон	8
1.2 Класифікація податкових гаваней та їх характеристика	12
1.3 Позитивні та негативні аспекти функціонування офшорних зон для країн та світової економіки	24
СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОФШОРНИХ ЗОН.....	29
2.1. Характеристика офшорних юрисдикцій	29
2.2. Взаємодія прямих іноземних інвестицій та виведення капіталу в офшорні зони	41
2.3. Аналіз особливостей двостороннього руху капіталів в Україні та офшорних зонах	57
РОЗРОБКА СТРАТЕГІЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ МІНІМІЗАЦІЇ ВПЛИВУ ОФШОРІВ НА СВІТОВУ ЕКОНОМІКУ	75
3.1. Міжнародний досвід боротьби з офшорними юрисдикціями	75
3.2. Моделювання впливу факторів на прямі іноземні інвестиції в офшорних зонах	88
3.3. Способи мінімізації впливу відтоку коштів в офшорні зони з України ..	92
ВИСНОВКИ	104
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	108

ВСТУП

З 1980-х роках на Кайманових островах, в Люксембурзі, Гонконзі та інших подібних податкових притулках розвивалась потужна галузь, де фінансові, бухгалтерські та юридичні фірми, розташовані в цих країнах, обслуговували заможних людей та багатонаціональні компанії з усього світу, так і зародились податкові гавані. Вони надавали різноманітні послуги цим особам та компаніям, всі вони були легальним бізнесом, але більшість з них зменшували податкові надходження в інші країни, тим самим збільшуючи нерівність та сприяючи фінансовій нестабільності. На сьогодні світ продовжує розглядати офшори, як роль “негідників” в економіці, коли обговорюють ухилення від сплати податку на доходи фізичних осіб, які отримують основні доходи, або стратегії транснаціональних корпорацій щодо ухилення від сплати податків.

Однією з особливостей глобалізації є стрімкий розвиток офшорних зон. А тенденція розвитку світового бізнесу за останні кілька років дозволяє багатьом підприємствам рухатися на світовий ринок. Це і є процеси інтернаціоналізації та глобалізації світової економіки, що і розширює офшорний сектор. На сьогодні велика кількість розвинених країн використовують для своєї роботи офшори.

Актуальність проблем, пов'язаної з офшорним бізнесом, для України та інших країн визначається масштабами завданої країнам шкоди і важливістю їх рішення для розвитку їх економіки. В даний час точно не відомий розмір капіталу, вивезеного з України з 1995 року, експерти називають різні цифри. Офшор також є найбільш ефективним механізмом внесення інвестицій в Україну. Один із способів відмивання грошей та виведення їх з країни є їх повернення під виглядом іноземних інвестицій, або фіктивних інвестицій. У кожній з країн є своя так звана «тиха гавань», звідки приходиться значна частина так званих прямих

іноземних інвестицій, що найчастіше перевищують ВВП країн-інвесторів. У України це Кіпр (частка інвестицій в Кіпр сягає 95%, з Кіпру 29%).

В Україні розвиток офшорного бізнесу стимулює комплекс чинників: вага податкового навантаження і неефективність фіскальної політики, несприятливий інвестиційний клімат і потужні мотиви до експорту капіталу за кордон, високі інвестиційні ризики і використання офшорних схем для приховування факту володіння інвестиційними об'єктами в Україні, криміналізацію економіки і використання офшорних схем для відмивання прибутків, отриманих злочинним шляхом.

Крім того, згідно з прогнозами експертів відбудуться великі зміни у світовій геополітиці. На даний час населення земної кулі збільшується на 90 мільйонів чоловік в рік, 16% з яких народжуються в Китаї. На сьогодні приблизно 30% працездатного населення земної кулі є безробітними. Ці дані кажуть тільки про подальше створення політичної та економічної нестабільності у світі. Уряд як розвинених, так і країн, що розвиваються не матимуть іншого вибору, ніж продовжувати стягувати високі податки для підтримки економіки та створення необхідної інфраструктури. Таким чином, можна зробити висновок, що офшорний бізнес буде і надалі розвиватися швидкими темпами, це все зайвий раз підкреслює актуальність даної роботи.

Податкові притулки в останні роки привертають все більшу увагу і пильну увагу з боку політичних розробників, на прикладі ініціативи Організації економічного співробітництва та розвитку щодо боротьби з “шкідливими” податковими практиками (ОЕСД, 1998, 2000, 2004). Офшори є основними для багатьох найважливіших дебатів щодо політики оподаткування, включаючи ступінь міжнародної податкової конкуренції (наприклад роботи Slemrod в 2004; Hines - 2006, 2007) та активність ухилення від оподаткування корпорацій (наприклад, Desai та Dharmapala в 2006, 2008) . Вагоме значення для розкриття теми офшорних зон, їх вплив на світову економіку мали дослідження зарубіжних

вчених, вони робили перші дослідження відносно офшоризації, вплив офшорних центрів на міжнародний рух капіталу та заходи, що спрямовані мінімізації впливу офшорів на світ, найбільш відомі Арліджа Дж., Девіда Д., Брю С., Джеймса С.Хенрі, Зібберта Х., Линдерт П., Пейбро М., Самуельсона П., Торребланка Дж., та багато інших. В Україні дослідженням сутності податкових притулків, тенденцій їх розвитку та вплив праці таких вчених, як О. Бондарева, В. Кравченка, Н. Кучерявенка, С. Квасова, Н. Сулік, В. Бабаніна, С. Гриценка та інших.

Метою даної роботи є розкриття сутності і ролі офшорних зон в глобальній світовій економіці та виокремлення проблеми приховування доходів та відтоку грошових коштів закордон.

Відповідно до мети, було виокремлено наступні завдання даного дослідження:

- розглянути теоретичний аспект податкових притулків;
- вивести основні наслідки діяльності офшорних зон для міжнародної економіки;
- розкрити поняття “фіктивні інвестиції” та їх зв’язок з офшорними зонами, розрізнити поняття “оншор”, “оффшор”, “мідшор”;
- виділити переваги ведення бізнесу в офшорних зонах;
- розкрити специфіку окремих офшорних зон та їх характеристику і спеціалізацію;
- проаналізувати фінансові потоки України та світу для більш детального розуміння структури податкових гаваней та їх вплив на тінізацію українського та світового ринку
- виокремити ТНК та українські компанії, що активно використовують офшорні зони, як спосіб ухилення від сплати податків
- виділити основні шляхи протидії міжнародної спільноти існуванню офшорних зон та описати їх;

- провести економетричне моделювання, де буде досліджено залежність темпів економічного зростання в класичних офшорних зонах та низькоподаткових юрисдикцій від рівня оподаткування та описати результати;
- визначити основні проблеми офшоризації вітчизняного бізнесу.

Об'єктом дослідження є офшорні зони у світовій фінансовій системі, у той час як *предметом дослідження* виступають способи боротьби з податковими гаванями та наслідки міграції капіталу в офшорні зони для країн світу.

Методи дослідження. В даній роботі були використані широко відомі в економічній науці методи аналізу, а саме: системний, діалектичний, аналітичний, абстрактно-логічний, історичний. Особливу увагу було приділено статистичному аналізу і метод системного та порівняльного аналізу. В роботі також застосований метод рейтингових оцінок та метод економетричного моделювання.

Наукова новизна полягає в розробці стратегічного інструментарію мінімізації впливу офшорів на світову економіку та розробка інструментів деофшоризації української економіки, особливо під час кризового стану економіки.

Практичне значення роботи полягає в дослідженні потоків іноземних інвестицій з різних країн світу, визначенні напрямків боротьби з офшорами.

Структура роботи складається зі вступу, основної частини (3 розділи по 3 пункти кожний), висновків та списку використаних джерел. У 1 розділі роботи основна увага приділяється теоретичному аспекту діяльності офшорних зон, їх характеристиці та позитивним і негативним аспектам діяльності податкових гаваней, у 2 розділі – аналіз потоків інвестицій в світі та в Україні, їх зв'язок з офшорними зонами, вплив на глобальний рух капіталу та характеристика основних офшорних юрисдикцій, основні компанії України та світу, що відмивають кошти використовуючи “податкові гавані”. У 3 розділі більше

досліджується практична частина питання, а саме регресійна модель впливу темпів економічного зростання в класичних офшорних зонах та низькоподаткових юрисдикціях на рівень оподаткування, боротьба з офшорними зонами, деофшоризація та її значення для України. Узагальнено проаналізований матеріал, пропозиції та рекомендації наведені у висновках даної роботи.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОФШОРНИХ ЗОН

1.1 Сутність офшорних зон

За останні 20 років світ під впливом глобалізації ринково-економічна діяльність суб'єктів ринку з кожним роком набуває міжнародного характеру. Підприємства починають охоплювати не тільки вітчизняний ринок, але і прагнуть “підкорити” міжнародний. Доволі часто підприємства стикаються з сильним податковим тягарем, тому намагаються оплачувати податки, намагаючись максимально зменшити їх розмір – одним із способів є створення офшорних компаній.

Офшорні зони або як їх називають в англійськомовних країнах «податкова гавань», в німецькомовних – «податкові оазиси» чи в французькомовних – «податковий рай» в перекладі означають «поза берегом». В минулому це визначення було правдоподібним, але зараз, коли офшорний бізнес настільки розширився, що переклад вже не зовсім вірний. Ось чому найточнішим визначенням сьогодні має бути «через кордон». Точного визначення поняття «офшорні зони» не існує, кожний трактує по-різному, але найпоширеніший є, що «офшорний центр» – це фінансовий центр, який заохочує приплив іноземного капіталу шляхом надання податкових та інших пільг іноземним компаніям, зареєстрованим в країні розміщення центра. Коротко кажучи, це ефективний метод податкового планування, що звільняє повністю або частково від оподаткування. Для того, щоб розкрити та по-справжньому зрозуміти природу офшорного бізнесу, спершу треба вчасно роз'яснити логіку його появи та розвитку

Вперше термін «офшор» було вжите в 50-х роках 20 століття в американській місцевій газеті, коли одна з фінансових компаній вирішила уникати сплати податків шляхом зміни локації її діяльності на територію іншої країни, що мала більш сприятливий податковий клімат. Доволі часто «офшорні зони» об'єднують в значенні з «вільною економічною зоною» та «аутсорсинг», офшори за трактуванням Д. Д. Косе є особливим класом вільно економічної зони. Є багато відмінностей між поняттями «офшорна зона», «вільна економічна зона» та «аутсорсинг», для більш детального огляду відмінності потрібно визначити переваги кожної групи. Отже, припустимо основні переваги поділяються на три групи: юридичні, географічні та факторні. Юридичні переваги включають правове регулювання бізнесу: умови реєстрації компанії, розвиток бізнесу з обмеженими бюрократичними вимогами, захист власності та інформації тощо. У географічних перевагах пріоритетом є географічне розташування. До факторних переваг включають основні фактори виробництва, а саме: доступність природних ресурсів, виробничу потужність та наявність дешевої робочої сили чи висококваліфікованої (рисунок 1.1) [1].

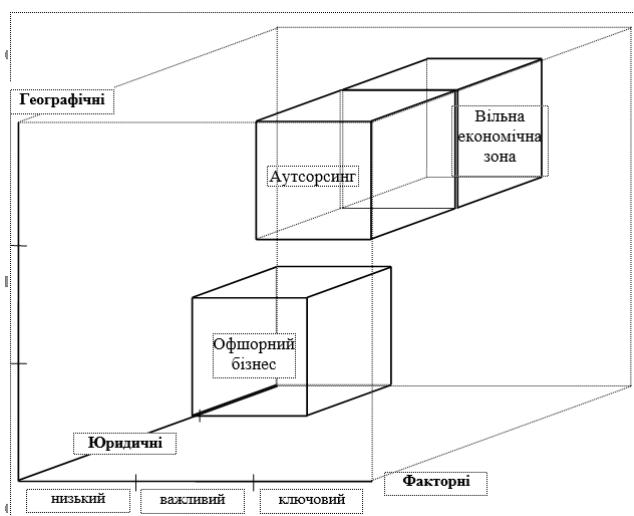

Рисунок 1.1 – Мотивація до реалізації конкретної форми бізнесу (вплив різних типів переваг)

Джерело: розроблено автора на основі даних [1]

Основним мотивом ведення офшорного бізнесу майже завжди є юридичні переваги, а географічні та факторні переваги чи відсутні, чи мають дуже низький вплив. Щодо аутсорсингу ключовий вплив – це географічні та факторні переваги, а наприклад вплив юридичних переваг є дуже низьким. Якщо при веденні бізнесу у вільних економічних зонах, юридичні переваги мають свій вплив, але причиною ведення є більш важливі переваги, це: географічні та факторні. Виходячи з усього, можна запропонувати таке визначення офшорних територій: офшор – це економічний, а не юридичний термін (це законодавчо не врегульовано, це результат економічної логіки), що означає використання юридичних переваг (законодавчо регульоване оподаткування, конфіденційність, реєстрація компанії тощо, але все законне) для економічних цілей [1].

Наприклад в 90-х роках 20 століття в Україні було підняте питання стосовно створення офшорної зони, але все закінчилося створенням вільних економічних зон, які стали «податковим раєм» для місцевої бізнес-еліти [2].

Точне і повне визначення офшорних зон та їх відмінність від вільних економічних зон та аутсорсингу безумовно дозволяє нам отримати більш чітку перспективу щодо них. У той же час слід мати на увазі той факт, що самі офшорні зони не є однорідними за своєю природою.

За способом виникнення та еволюцією в мотивах та цілеспрямованій політиці уряду щодо надання певних переваг суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності можна виділити два типи офшорних зон: перший тип – це коли країна бажає приєднати ту чи іншу територію, якій вона зазвичай надає певні пільги або частково звільняє своїх громадян від податкових зобов'язань. Можна сказати, що саме з цього часу походять сьгоднішні так звані «податкові гавані». Ці країни, як правило, є колишніми колоніями, яким «ще давні пращури» надали країні певні привілеї. З історичної точки зору одним з перших випадків у цьому аспекті є привілей, яку Англія надала островам Джерсі та Гернсі у 1395 році, що в англосаксонській літературі називається датою народження офшорного бізнесу.

Але це не є єдиним випадком, такі приклади можна знайти і в інших місцях. Щодо другого типу, ми їх назвемо - «офшорні зони другого типу» – це коли країна надає певну перевагу певній категорії суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, зберігаючи звичайне оподаткування для всіх своїх власних, а також іноземних громадян, не включених до виділеної категорії. Розвиток цього типу офшорних зон з часом забезпечує найцікавішу частину сучасного офшорного бізнесу. Історично ці мотиви виникли і в середньовічні часи. Наприклад, для звільнення дубровницьких купців, що проходили через болгарську територію, від податків. Його метою було активізувати товарообіг у Болгарії, отримати доступ до найсучасніших, на той час, технологій та ноу-хау, а отже, покращити добробут своїх людей, тобто той самий мотив, який рухає сьгоднішніми офшорними зонами - офшорні центри зі звичайними ставками оподаткування, проте надаючи переваги певним категоріям діяльності [1].

Крім того, щодо першого типу – це скоріше питання про рішення країни, мотивоване насамперед стратегічними та військовими аргументами, тоді як у другому мотиви в основному економічні і найближчі до сучасних ідей.

Але тоді, що саме є офшорним фінансовим центром (часто використовується термін “міжнародний фінансовий центр”)? За словами Рамоса: «Офшорний фінансовий центр в широкому розумінні – це кожен фінансовий центр, який приймає значну кількість іноземних коштів, іншими словами – це майже всі світові фінансові капітали. Значна частина бізнесу відбувається в таких місцях, як Нью-Йорк, Лондон та Гонконг. Англія - одна з найбільших в світі персональних податкових гаваней. »

Але офшорні фінансові центри існують як у типових податкових притулках (офшорні зони першого типу), таких як Кайманові острови, Бермуди, так і в офшорних зонах другого типу, як Люксембург, Швейцарія, Австрія, Гонконг тощо, а також у країнах, які інакше не так легко пов'язані з офшорним бізнесом, таким як Англія, Японія, Австралія тощо [1].

Три типи офшорних зон – це результат суворої економічної логіки, яку можна слідувати історично і усі три типи мають ключове значення для сучасних компаній, міжнародного бізнесу та економіки загалом.

1.2 Класифікація податкових гаваней та їх характеристика

Сьогодні світова система офшорних центрів активно трансформується, а також користується підвищеною увагою міжнародних кіл та урядів держав. Тим не менше, вони все ще не отримують однозначної оцінки в науковій літературі, тому потребують подальшого розгляду.

Світові офшорні зони розвиваються за різними моделями та можуть сильно відрізнитись одна від одної. Найпоширенішим є поділ офшорних зон на так звані податкові гавані (тобто класичні) та країни із сприятливим оподаткуванням (низькоподаткові юрисдикції). Розглянемо основні їх плюси та мінуси (рисунок 2.1) [7].

Перші включають зазвичай невеликі острівні території, що можуть бути як незалежними державами, так і самоуправними заморськими володіннями інших держав. За підходом Ю. Козака, їх визначальною рисою є офіційний статус офшорів [8].

Такий статус може бути записаним як в законодавстві самої юрисдикції, так і в класифікації глобальних і регіональних міжнародних організацій. Крім того, більшість «офшорних» держав, в тому числі і Україна, публікують офіційні списки офшорних зон, фінансові операції з якими можуть мати певні юридичні наслідки для суб'єктів економічної діяльності цієї країни.

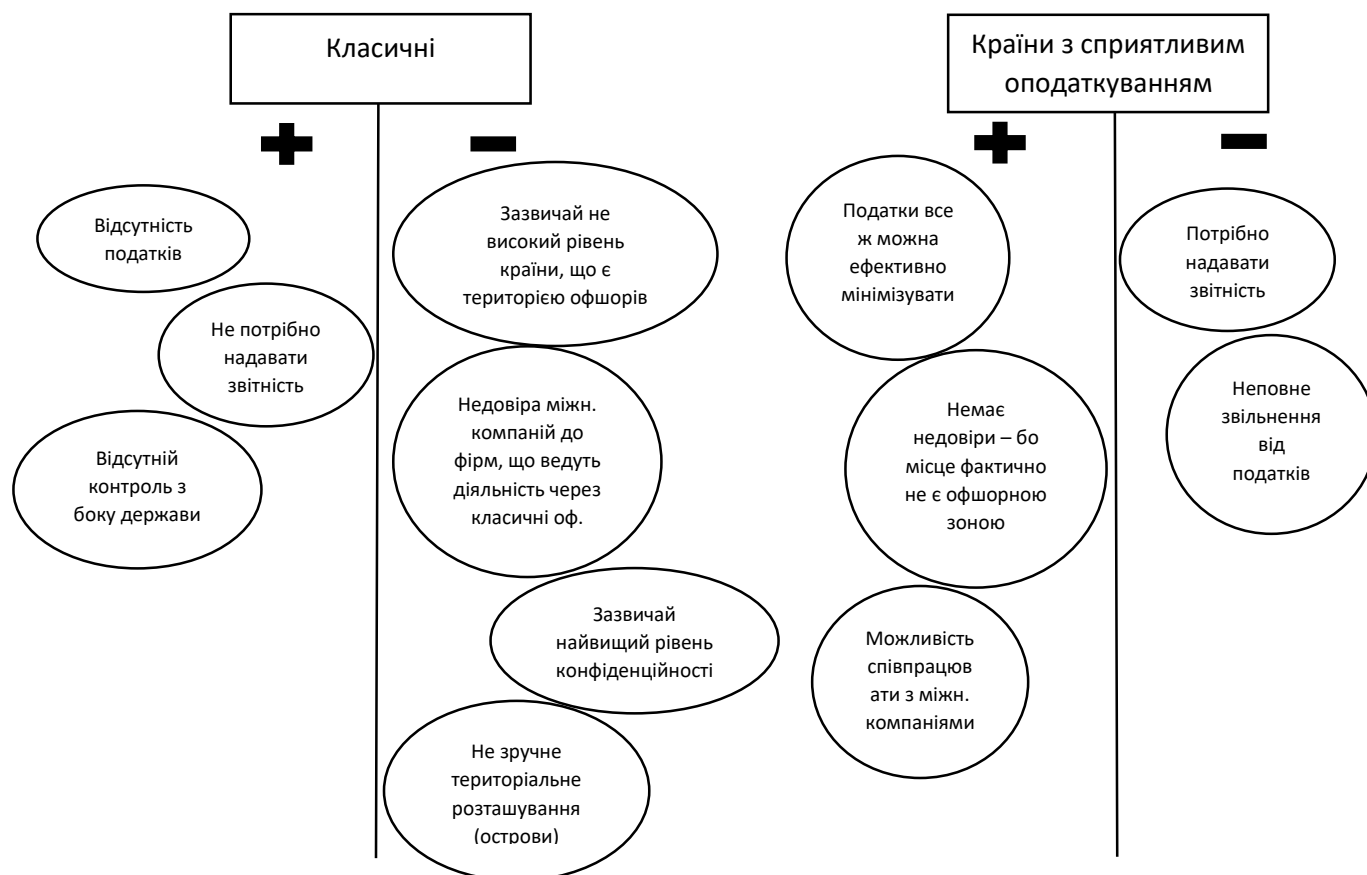

Рисунок 1.2 – Плюси та мінуси різних типів податкових гаваней

Джерело: розроблено автором на основі даних [7]

До другої групи – країн із сприятливим оподаткуванням (низькоподаткові юрисдикції) – відноситься низка країн Європи. В таких юрисдикціях міжнародні компанії обкладаються податком на прибуток, проте отримують податкові пільги, а ставка податку невисока, зазвичай це 3–8%. З іншого боку, наявність навіть мінімальної ставки робить неможливим уникнення подачі фінансової звітності у відповідні державні органи [8]. Історично вони першими почали застосовувати механізми офшорів ще на початку ХХ століття, проте до сьогодні їх системи зазнали значної трансформації. Розгорнутий перелік класичних офшорів та країн з сприятливим оподаткуванням наведений в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 Перелік класичних офшорів та низькоподаткових юрисдикцій

Класичні офшори	Низькоподаткові юрисдикції
Багамські острови	Швейцарія
Британські Віргінські острови	Шотландія
Сейшельські острови	Ірландія
Андорра	Мальта
Багама	Сінгапур
Беліз	Кіпр
Бермуди	Гонконг
Кайманові острови	Латвія
Нормандські острови	Чехія
острови Кука	Польща
острів Джерсі	Естонія
Вануату	Великобританія
Домініканська Республіка	Албанія
острів Мен	Ліхтенштейн
Маврикій	Канада
Монако	Бельгія
Панама	Австрія
Сент-Кітс	Нідерланди
Зімбабве	Чорногорія
Бахрейн	Сербія
Барбадос	Македонія
Антигуа і Барбуда	
Гуам	
Віргінські острови	
Тринідаду і Тобаго	
Палау	
Гуам	
Джерсі	
Маршаллові острови	
Аруба	
Фарерські острови	
Сент-Кітс і Невіс	
Неуе	
<i>та інші</i>	

Джерело: складено автором на основі даних [9; 10]

На сучасному етапі можна виділити такі основні риси європейських офшорних центрів: лібералізоване валютно-кредитне законодавство, здійснення операцій в основному з іноземною валютою, депонований капітал переважно далі

інвестується закордон, гарантія дотримання фінансової та банківської таємниці, відсутність валютних обмежень, зручна податкова система тощо [11].

Сучасні європейські офшори відіграють провідну роль в світових фінансових потоках. Такі країни, як Нідерланди, Велика Британія, Швейцарія та Ірландія, служать світовими каналами трансферу грошей до офшорних фінансових центрів. Найбільший відсоток припадає на Нідерланди (23%), Велику Британію (14%) та Швейцарію (6%). Кожна з цих юрисдикцій спеціалізується на певному секторі промисловості чи іншої діяльності. Наприклад у Нідерландах переважають холдингові компанії, тоді як Люксембург сприяє адміністративним послугам [12].

Окрім цього, характерною рисою та перевагою європейських офшорних центрів є можливість для компаній отримати номер VAT (реєстраційний номер облікової картки платника податків) та EORI (Economic Operator Registration and Identification). Це особливо важливо для компаній, що здійснюють імпорт або експорт товарів чи послуг в ЄС.

Офшори першого типу значно відрізняються від держав Європи. За встановленою у них практикою, компанія-нерезидент щорічно платить до фіскальних органів певну суму, при цьому з неї не стягується ніяких інших податків, і не вимагається бухгалтерських звітів. Дані території рідко характеризуються високим рівнем економічного розвитку, однак, як і всі офшорні зони, відрізняються політичною стабільністю. Загалом, можна виділити такі спільні риси:

- невелика кількість населення, особливо в порівнянні з кількістю зареєстрованих в кожній країні компаній. Так, населення Гонконга – найбільшого з офшорів цієї групи – становить з усіх розглянутих малих країн – близько 7,3 млн, а для прикладу населення острова Ніуе – лише 1624 людини;
- незначна територія: найменша острівна держава Науру має площу всього 21 км²;

- розмір ВВП досить невеликий; економіки характеризуються відсутністю значимих виробничих потужностей; сільське господарство, яке традиційно відіграло суттєву роль, вже втратило свою роль;
- високий ступінь залученості в світові фінансові потоки;
- чимала роль туристичного бізнесу в економіці; для багатьох країн саме цей фактор сприяв їх перетворенню на офшори, оскільки розвинений туризм означав розвинену інфраструктуру [13].

Офшорні зони також можна класифікувати як:

1. Універсальні – представляють пільгові умови оподаткування компаніям, незалежно від виду їх діяльності (Британські Віргінські острови, Бермудські острови, Кайманові острови, Острови Кука).
2. Спеціалізовані – спеціалізуються в окремих областях фінансової діяльності. Прикладами можуть служити Швейцарія (інвестиційна та банківська діяльність), Австрія (банківські послуги для фізичних осіб), Монако (податкове планування для фізичних осіб), Нідерланди (інвестиційна діяльність).

В даний час більшість офшорних центрів відноситься до числа універсальних [14; 15].

Острівні офшори відрізняються залежно від свого історичного минулого. Так, колишні володіння Нідерландів, зокрема Аруба та Нідерландські Антильські острови, відрізняються тісним зв'язком з метрополією. На них поширюється дія всіх укладених Нідерландами міжнародних угод про уникнення подвійного оподаткування, що робить ці території дуже привабливими для міжнародного офшорного бізнесу. Нідерландські володіння ще до початку активізації міжнародного офшорного регулювання прийняли дуже суворе законодавство, що перешкоджає використанню офшорних механізмів з метою легалізації капіталів, отриманих незаконним шляхом [11].

В окрему групу виділяють офшорні центри, що належать до колишніх британських колоній. Зараз вони можуть бути незалежними державами, або

заморськими територіями Великої Британії. Їх характерною рисою є незмінне дотримання принципу секретності. Багато юрисдикцій підтвердили або посилили кримінальні санкції за порушення секретності. Наприклад, у 1976 році Кайманові острови, які вже мали систему суворої банківської секретності, посилили свої закони, додавши значні санкції проти осіб, які розкривають велику частину банківської та комерційної інформації [12]. Іншою рисою цих центрів є зв'язок з британським і північноамериканським ринками капіталів, а також панування англосаксонської системи права. Унікальним офшором європейського регіону є Гібралтар, який пропонує компаніям-нерезидентам повністю звільнитися від оподаткування. Гібралтар не вступив до Спеціальної спілки ЄС, тому знаходиться поза зоною ПДВ [10].

Офшорні зони, розташовані в різних регіонах світу, мають дуже багато спільного та фактично працюють за однаковими принципами, відображаючи глобалізацію світових фінансових потоків. Зараз усі вони зазнають схожих трансформацій під тиском світової спільноти, що змушує податкові гавані вводити жорсткіші правила та запроваджувати стандарти прозорості з метою боротьби з міжнародною злочинністю.

Вид діяльності переважаючий на території тієї чи іншої економічної зони, дозволяє виділяти наступні типи зон: офшорні, комплексні, торгово-складські зони, портові особливі економічні зони, експортно-виробничі зони (промислові), безмитна торгово-складська зона, науково-технологічні зони. Портові особливі економічні зони це стимулювання розвитку портового господарства та послуг що будуть конкурентоспроможними до зарубіжних компаній з цілю створення портових особливих економічних зон. Торгово-складські зони являють собою зони в яких товари іноземного походження можуть продаватися, купуватися та зберігатися без сплати митних зборів. Для безмитної торгової-складської зони характерні три основні ознаки: по-перше, не розповсюджуються багато податкових та митних обмежень, що є дійсними на території інших країн, по-

друге вони створюються для обслуговування світового ринку, по-третє, на них розповсюджується державне регулювання, що є для зовнішньоекономічних зав'язків. Всі торгово-складські зони зазвичай знаходяться в місцях повітряних та наземних портів.

Одною з особливостей офшорних зон порівняно з вільно-економічними зонами полягає в тому, що зареєстровані в них підприємства не мають права здійснювати ніяку виробничу діяльність. Офшорні зони є привабливими для клієнтів завдяки валютно-фінансовому режиму, високому рівню банківської та комерційної секретності і лояльності державного регулювання тощо. Основною ознакою офшорних зон є відсутність валютних обмежень, вільний вивіз прибутку, відсутність митних зборів для нерезидентів тощо.

Експортно-виробничі зони (промислові) є особливими бо використовують пільговий валютно-фінансовий та правовий режими, держава забезпечує розвиток найбільш пріоритетних галузей промисловості на території цієї зони. А також на території менш розвинутих районів стимулює експортне промислове виробництво при цьому залучаючи іноземну валюту та інвестиції від влади. Це сприяє швидкому розвитку країни та регіонів та створює умови для більш ефективного використання місцевої сировини, а також впровадження сучасних методів управління виробництвом та підвищує кваліфікацію кадрів.

Рисою, що відрізняє науково-технологічні зони чи як її називають технополіси, наукові парки, технологічні центри, є об'єднання наукової та виробничо-технологічної діяльності в формі сучасних фірм, зосереджених навколо великого науково-дослідного центру. Її мета: мобілізування всіх доступних матеріальних та трудових ресурсів для більш швидкої передачі нових високих технологій в промисловості, забезпечити нові робочі місця тощо. Щодо комплексних зон, в реальному житті, вони об'єднують декілька функцій, а саме: торгіві, митні, виробничі, дослідницькі функції тощо. Це пов'язано з тим, що вони допускають різноманітну орієнтацію інвестора.

Отже, між вільно-економічною зоною та офшорною зоною є спільна риса - низькі податки або їх повна відсутність. Але є також відмінність, вона достатньо вагома та полягає в тому, що всі види вільно-економічних зон орієнтовані на залучення як іноземного, так і вітчизняного капіталу, який накопичує доходи усередині зони, тоді як офшорні зони залучують тільки іноземний капітал, та підприємства що зареєстровані в цих зонах не мають права здійснювати ніяку виробничу діяльність на території зони [4]. В залежності від типу офшорної компанії розрізняють на фірми-копилки, фірми транзитних торговельних операцій та інші (рис. 1.3).

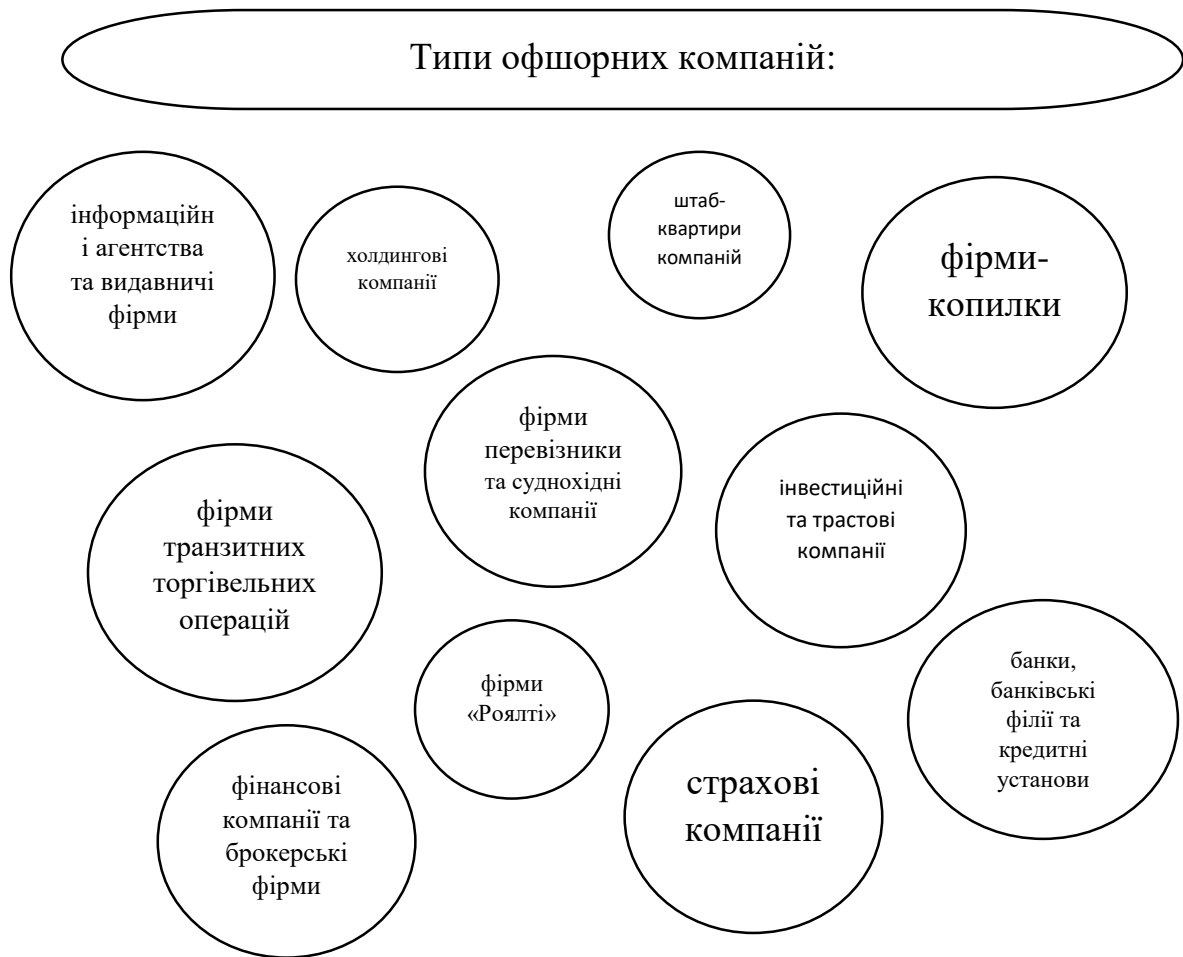

Рисунок 1.3 – Типи офшорних компаній

Джерело: : розроблено автором на основі даних [4]

Фірми-копилки, де здійснюється просте накопичення грошових коштів, а перевага – конфіденційність інформації про власника, прикладом може бути Ліхтенштейн.

Фірми «Роялті» спеціалізуються на збирання різних ліцензійних виплат за патенти, авторські гонорари тощо.

Якщо говорити про фірми транзитних торговельних операцій – то це коли є наявність подвійної схеми, де реєструється компанія у відповідній офшорній зоні, а інша в респектабельній країні та слугує вона задля транзиту для фінансових потоків, а фірми перевізники та суднохідні компанії спеціалізуються на проведення морських та авіаперевезень власними чи застрахованими літаками чи суднами під прапором офшорної держави, фірми та здійснює експедиторську діяльність.

Страхові компанії займаються здійсненням перестраховання страхових ризиків, а банки, банківські філії та кредитні установи, що є очевидним, – проведенням діяльності банками, банківськими філіями та кредитними установами в офшорних зонах за умови ліцензування, вдалим прикладом є Швейцарія.

Для інвестиційних компаній, що здійснюють грошові активи клієнтів, прикладом слугують Нідерланди. Холдингові компанії «поселились» в Люксембурзі, Швейцарії, Нідерландах, Ліхтенштейну, Ірландії, зазвичай це компанії, яким потрібна репутація, за певних умов компанії звільняються повністю від податків.

Інформаційні агентства та видавничі фірми розміщуються, де низько вартісними є всі затрати для виробництва продукції та низький рівень оподаткування авторських прав, зазвичай це такі острови, як Кіпр та Мен [4].

Окрім цього офшорні зони розрізняють за рівнем оподаткування, за наданням звітності та за наявністю договорів (рисунок 1.4).

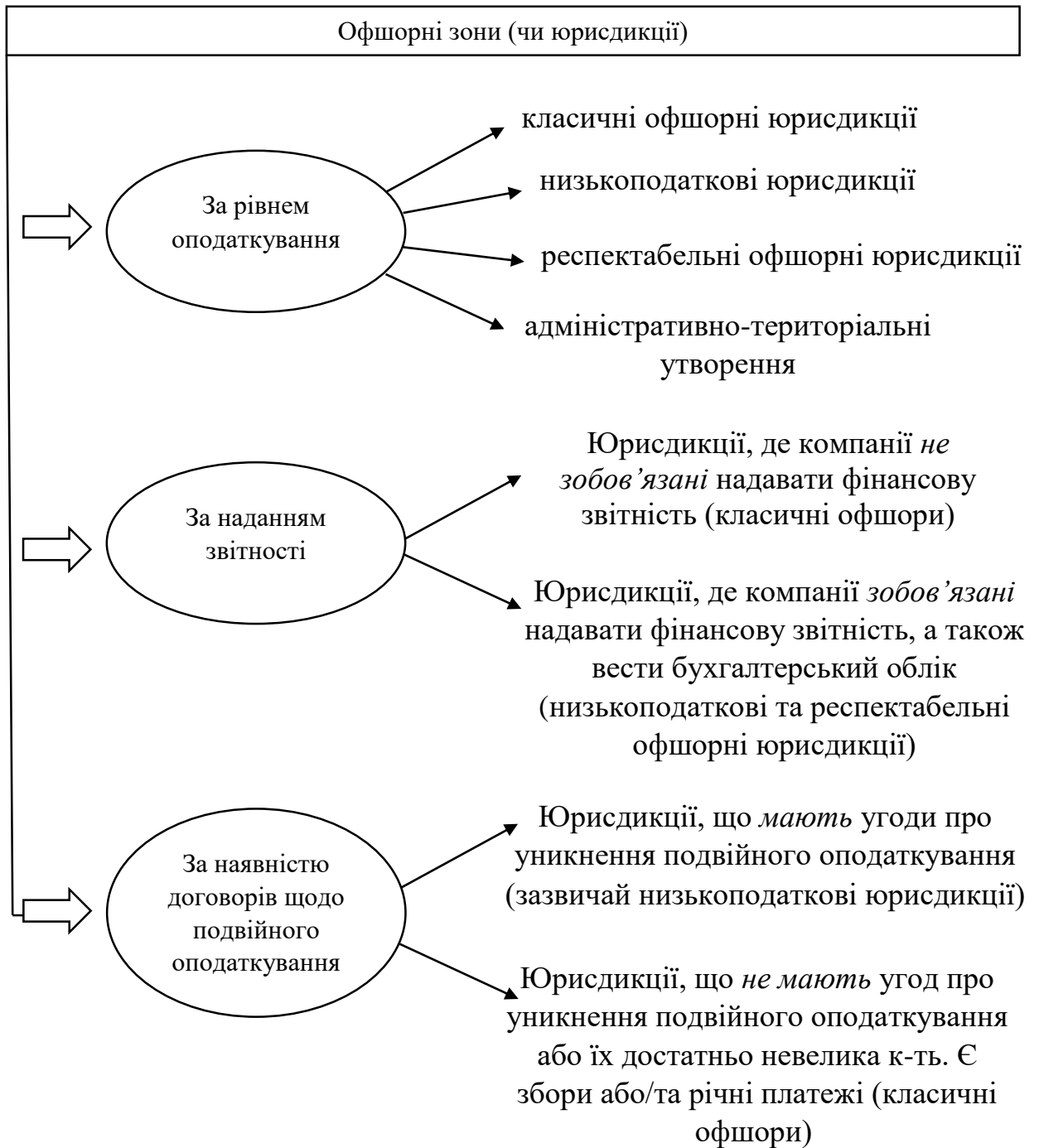

Рисунок 1.4 – Класифікація офшорних юрисдикцій

Джерело: розроблено автором на основі даних [4]

Класичними офшорними юрисдикціями є зазвичай невеликі острівні держави. Класичні офшорні компанії не мають право вести будь-яку діяльність на території країни, де вони зареєстровані, оподаткування та вимоги до ведення бухгалтерського та фінансового обліку зазвичай повністю відсутні, але існує

обов'язок власника компанії сплачувати в бюджет офшорної держави щорічний збір. Приклади класичних офшорів, як з'ясували вище: Беліз, Панама, Домініканська республіка, Багамські острови та інші.

Низько податкова юрисдикція характеризується законодавством якої не передбачає звільнення від податків, але при виконанні певних умов компаніям надаються певні пільги тощо, зареєстровані компанії можуть бути й резидентами в країні реєстрації, але вони зобов'язані ставати компанію на податковий облік, вести бухгалтерію, подавати звітність та платити місцеві податки, цей тип юрисдикцій є доволі «прозорим» для банків та партнерів, тощо та може використовувати переваги про уникнення подвійного оподаткування. Приклади низько податкових юрисдикцій є Болгарія, Ірландія, Кіпр, Швейцарія.

Респектабельні офшорні юрисдикції – це держави з «нормальним» тобто, доволі високим зазвичай (або навіть високим) оподаткуванням, компанії зобов'язані вести бухгалтерський облік в країні реєстрації, однак щодо податків діє однакова система, як і в низько податкових юрисдикціях, тобто при дотриманні певних умов можуть сплачувати податки в заниженому розмірі. Дані компанії можуть застосовуватися в побудові холдингових структур та переваги про уникнення подвійного оподаткування.

Приклади респектабельних офшорних юрисдикцій можуть бути Великобританія, Данія, Швейцарія, США.

Для цих офшорних юрисдикцій характерно те, що вони можуть виконувати функції податкової гавані у разі ведення міжнародного бізнесу та паралельно дають можливість здійснення офшорних фінансово-господарських операцій, не виходячи за кордони однієї країни, тому що на територіях даних країн характерні кілька рівнів оподаткування: федеральний, суб'єкта федерації і місцевий, саме тому офшорній території надають пільгу в частині податку суб'єкта федерації для тих підприємств, що зареєстровані на його території, ведуть діяльність, тобто

фінансово-економічну діяльність офшорного типу та отримують дохід за його межами [4].

Іншою класифікаційною ознакою є тип офшорної компанії. Згідно із цією ознакою, є фірми «Роялті», фірми-копилки, фірми транзитних торговельних операцій тощо.

Також можна навести деталізовану класифікацію офшорних юрисдикцій залежно від:

- рівня оподаткування (класичні, низькоподаткові, респектабельні юрисдикції та адміністративно-територіальні утворення);
- надання звітності (ті, що зобов'язані надавати фінансову звітність, і ті, що не мають такого зобов'язання);
- наявністю договорів щодо уникнення подвійного оподаткування (території, де діють дані угоди, і території, де вона відсутні).

Отже, загалом існують різні класифікації податкових гаваней залежно від ознаки, що знаходиться в основі поділу. Так, досить розповсюдженим і узагальненим є виокремлення класичних офшорних зон і низькоподаткових юрисдикцій.

Різниця між даними типами полягає у наявності податків (хоч і невеликих), потреби у наданні відповідної звітності, прояві довіри та існуванні інших особливостей, які зумовлені переліченими відмінностями. Здебільшого острівні держави є класичними офшорами, а європейські країни – низькоподатковими юрисдикціями.

Відповідно до ступеня охоплення видів діяльності, офшорні зони розрізняють як універсальні чи спеціалізовані. Універсальні зони пропонують пільгові умови оподаткування для усіх видів діяльності, тоді як спеціалізовані – лише в окремих сферах фінансової діяльності.

1.3 Позитивні та негативні аспекти функціонування офшорних зон для країн та світової економіки

У глобальному економічному світі функціонування офшорних юрисдикцій створюють як позитивні: збільшення обороту капіталу та розвитку фінансових ринків, так і негативні ефекти, для прикладу: розвитком тіньового сектору та криміналізації світової економіки. В результаті перебудови світових економік ці негативні процеси нівелюються позитивними динамічними тенденціями. На макроекономічному рівні спостерігається позитивний ефект від діяльності офшорної юрисдикції на тій території, де вона розташована, та негативний ефект від діяльності такою юрисдикції для країни-донора.

Позитивним ефектом від діяльності офшорних зон є створення сприятливого інвестиційного клімату та збільшення обсягів інвестування, тобто і позитивних наслідків в економіку країн від капіталовкладень, а саме: розвиток фінансових ринків, створення робочих місць, відсутність необхідності контролю за діяльністю офшорних компаній органами влади цих країн тощо. Особливо серед можливих позитивних наслідків використання офшорних зон регіонами країни є збільшення кількості іноземних інвестицій від офшорних компаній в економіку регіону. Як правило, умовами, що сприяють відтоку капіталу та позиціонування країни як країни-донора, є неналагоджена модель розвитку економіки на пост трансформаційному етапі, що характеризується не конкурентоспроможністю її на світових ринках, що не призводить до бажаного ефекту, низьким рівнем інноваційного, науково-освітнього та соціального забезпечення економіки тощо.

Негативними сторонами діяльності офшорних зон є відтік капіталу, зростання тіньової економіки, недобросовісна податкова конкуренція (уникнення від податків), зростання безробіття в країнах-донорах, нестабільність економіки у зв'язку з перспективою акумуляції в офшорних зонах великих обсягів капіталу,

а також: песимістичні настрої ділового співтовариства щодо відновлення світової економіки, особливо з боку топ-менеджменту компаній таких галузей, як: паливно-енергетичний комплекс, активізація інвестиційної діяльності через світові офшорні юрисдикції, глобальна економічна реструктуризація власності, криза суверенних боргів, продаж активів банків із метою підвищення коефіцієнта достатності капіталу, криза Єврозони може позначитися на зміні інвестиційної стратегії країн, що володіють найбільшими міжнародними резервами і їх переорієнтацію з державних і корпоративних боргових інструментів на матеріальні активи, тощо. Кожного дня обсяги офшорних операцій невпинно зростають, що свідчить, безумовно, про тенденції розвитку офшорного бізнесу в усьому світі. Непрямий негативний вплив офшорної юрисдикції на життєдіяльність України проявляється від наслідків прямого негативного її впливу [5].

Співпраця із світовими офшорними зонами є виключно важливою рисою інтеграції у світовий економічний простір, а створення власної офшорної зони – це величезний крок не тільки назустріч фінансовій глобалізації, а й основа модернізації усього спектру складових економічного розвитку країни. На сьогодні багато з діючих офшорних центрів уже підписали з деякими із іноземних держав відповідні угоди, що передбачають обмежене співробітництво між ними з питань, що стосуються підозрілих переведень коштів, отриманих від торгівлі наркотиками і зброєю. Інші центри вимагають від банків повідомляти про усі великі грошові транзакції за методикою, аналогічною тій, котра на сьогодні успішно діє у США. Кайманові острови, що критикувалися за строге дотримання банківської таємниці, під впливом світового співтовариства лише декілька років назад прийняли закон, що зобов'язує банки повідомляти про всі підозрілі операції [5].

Одна і та сама властивість офшорів може трактуватися й як перевага, й як недолік залежно від конкретних, нерідко протилежних інтересів приватних

інвесторів, міжнародних організацій. На жаль, в останні роки у світі, у тому числі й Україні, виведення капіталу в офшорні зони прийняло надмірні масштаби і цим загостило негативні сторони використання податкових гаваней. Для України важливо те, що офшорні компанії дозволяють отримати доступ до дешевих кредитів, уникнути рейдерських захоплень, корупційно-адміністративних дій з боку чиновників, недосконалість української судової системи і захистити право власності. Україна співпрацює з великою кількістю офшорних зон, в тому числі з Бахрейном, Андоррою, Монако, Багамськими Островами, Каймановими Островами, Пуерто-Ріко, Британськими залежними територіями, Самоа тощо.

У випадку, якщо Україна в майбутньому стане “офшорною зоною” чи низькоподатковою юрисдикцією, це призведе до зростання власних податкових надходжень, збільшення нових робочих місць, активізацію банківської, а також аудиторської сфер, це може стати реальним поштовхом до модернізації міжнародних угод про співпрацю та унікальний рівень доступу до світового науково-технічного обміну і досвіду для власних підприємств. Співробітництво зі світовими офшорними юрисдикціями є надзвичайно важливою ознакою інтеграції у глобальний економічний простір, а формування власної офшорної зони – це великий крок не лише назустріч фінансовій глобалізації, а й основа осучаснення всього спектру складових розвитку української економіки. На макрорівні вплив функціонування офшорних зон на країни, що перебувають на трансформаційному етапі розвитку, є несприятливим. На соціально-економічний розвиток шляхом відтоку капіталів та збільшення тіньової економічної діяльності на пост трансформаційній стадії проявляються опосередковані позитивні зрушення офшорних юрисдикцій на розвиток держави [6].

На жаль, впродовж останніх років у державах, зокрема й в Україні, відтік капіталу в офшорні юрисдикції приймає дедалі більші масштаби, у зв'язку із чим загострюються негативні аспекти застосування податкових гаваней. Здійснюючи аналіз існуючого стану, варто відзначити, що вітчизняні підприємці знаходяться

серед лідерів за наявністю утворених офшорних компаній, а довготривала криза в економіці тільки спричиняє загострення проблеми щодо оптимізації податків та бізнесу і робить офшорні зони дедалі популярнішими. Ймовірними передумовами цього становища, де офшорні юрисдикції є розповсюдженими серед підприємців і окремих осіб в Україні, можна вважати нагромадження великих капіталів, які вимагають легалізації; низький рівень розвитку фінансового ринку; неефективність політики оподаткування; небезпечні декларування доходів високого рівня; корупція багатьох чиновників, які здійснюють контроль тощо. Окрім цього, іншими мотивами застосування національними підприємствами всіх переваг офшорних зон є: нульова чи низька податкова ставка; відносна легкість у здійсненні реєстрації підприємства; відсутність у офшорних зонах зобов'язання щодо надання звітності; рух капіталу й нерозголошення інформації про власників; добровільна присутність засновників компанії [16, с.53-54].

Діяльність офшорних зон обумовлює наявність наступних чинників, що впливають на вітчизняну економіку:

- фінансові (фактори інвестиційного сектору, сектору державних фінансів, валютного та грошово-кредитного секторів);
- тіньові чинники (тіньові сектори економіки);
- економічні (сектори макроекономічних показників, сектори сільського господарства, промисловості, сектори торгівлі та ЗЕД);
- соціальні;
- чинники розвитку культури, освіти, туризму, охорони здоров'я;
- чинники криміналізації економіки;
- екологічні.

На сьогоднішній день проблема тінізації офшорних операцій стала досить вагомою для України у зв'язку з тим, що туди відправляють капітали не лише

бізнесу, а також і влади. Тож програма дій стосовно детінізації офшорних операцій повинна прокладати самостійний шлях вітчизняного економічного розвитку. На даний момент Україна посідає 16-те місце серед держав у світі за рівнем масштабу тіньових операцій із капіталом. Передумовою даної проблеми є низька рівень якості середовища для ведення бізнесу. Невелика здатність економіки залучати капіталовкладення продуктивним чином, поневір'яння у владі, нестабільна макроекономічна ситуація, низький рівень розвитку – це все на фінансовому ринку породжує несприятливі умови для залучення капіталовкладень. Внаслідок чого інвестори розміщують власні кошти у більш сприятливій бізнес-атмосфері. Ситуація в Україні слугує підтвердження тому, що з'явилась необхідність у здійсненні пошуку механізму організаційно-правового характеру з метою протидії відмиванню фінансів, одержаних шляхом криміналу.

Отже, існує багато як позитивних, так і негативних аспектів функціонування офшорних юрисдикцій. Серед позитивних варто виділити нарощення обсягів інвестування, а також ряд позитивних наслідків, які дані капіталовкладення зумовлюють - формування робочих місць, відсутність потреби у контролі за діяльністю офшорних зон органами влади країн, розвиток фінансових ринків. Негативними аспектами є зростання тінізації економіки, відтік капіталу, ухиляння від податків, зростання безробіття в країнах-донорах, нестабільність економіки тощо. Проблеми офшорних юрисдикцій треба розв'язувати на рівні глобальної економіки зі залученням інших держав і міжнародних організацій задля гармонізації системи оподаткування й системи штрафів для зменшення відтоку капіталу з держави. Окрім цього, ринок офшорних операцій є вкрай перспективним для України. У нашій країні існує сильна конкуренція, яка веде досить агресивну політику. Проте нині Україна є слабким конкурентом порівняно із розвинутими країнами Європи через ряд факторів, хоча є потенціал для розвитку переваг, здебільшого економічного стану.

РОЗДІЛ 2

СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОФШОРНИХ ЗОН

2.1. Характеристика офшорних юрисдикцій

Роль офшорів в міжнародному русі капіталу неухильно зростає. Якщо два-три десятка років в світі було всього лише кілька офшорів, то в останні роки їх використання стало набагато доступнішим, що було багато в чому обумовлено телекомунікаційної і технологічною революцією. За експертними оцінками, в сучасному світі лише 35-40 країн є спеціалізованими офшорними юрисдикціями, частка яких в світовому ВВП невелика і трохи перевищує 1%. Однак більше половини міжнародних фінансових операцій проводиться через ці зони (в США близько 40% переказів коштів на користь нерезидентів спрямовується саме в офшори).

За дослідженням Джеймса С. Генрі, понад 20% багатства світу залишається неоподаткованим завдяки офшорам, що має негативний ефект на добробут держав [19]. В інших джерелах оцінки об'ємів грошей в офшорних центрах сягають навіть 60% [8]. Пропускна здатність окремих територій, наприклад, Кайманових островів може сягати 1,7 трлн дол. США, що більше, ніж вартість активів банківських систем деякі країни, що входять до G7 [3]. Використання механізмів офшору докорінно змінює структуру глобальних фінансових потоків та безпосередньо впливає на глобальний рух капіталів.

Конференцією ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) була розроблена матриця офшорного інвестування, яка показує процентне співвідношення операцій зовнішньоекономічної діяльності країн світу по відношенню до оншор і офшор. Відповідно до неї, на офшори припадає близько 8% прямих іноземних інвестицій (ПІІ) країн світу (рис. 2.1).

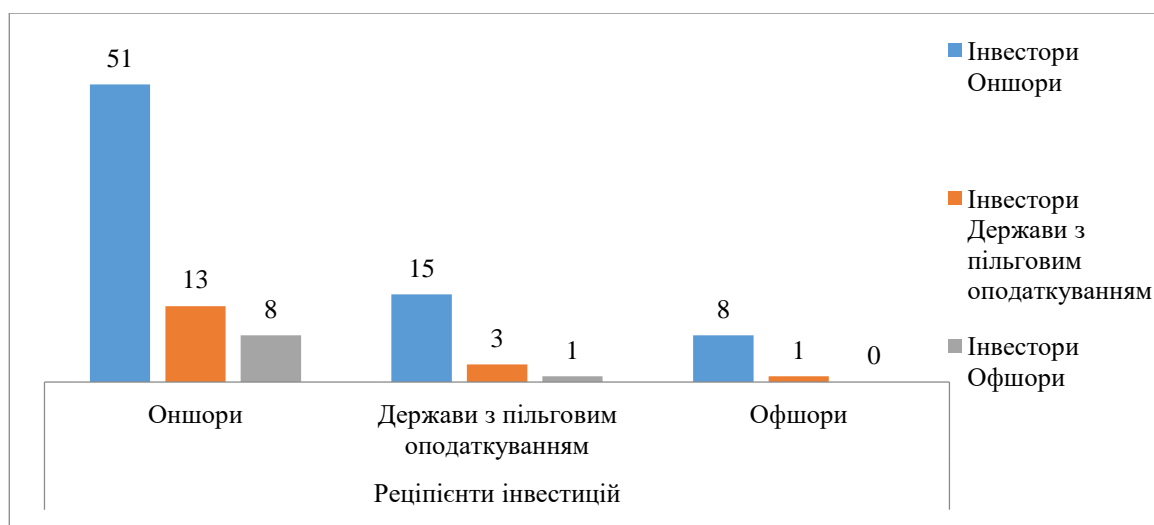

Рисунок 2.1 – Матриця офшорного інвестування,% від накопичених обсягів ПІІ в світі

Джерело: розроблено автором на основі даних [20]

Як зазначалося раніше, офшорні фінансові центри призводять до виникнення нових суб'єктів та об'єктів інфраструктури світової фінансової системи. Прикладом цього є розростання тіньової банківської системи. Її учасники виконують функції класичних банків при повній відсутності банківського регулювання. Найпопулярнішими компаніями, що реєструються в таких юрисдикціях, є трасти та цільові компанії, які використовуються під час проведення транскордонної сек'юритизації [3]. Якщо розглядати показник міжнародних операцій банків, то частка офшорів і країн, що проводять офшори в міжнародних активах банків становить 37,9%; в міжнародних зобов'язаннях банків – 44,3%; в міжнародних кредитах – 38,0%; в міжнародних депозитах – 44,3%; в міжнародних фінансових активах – 12,6%.

Авторитетна міжнародна організація Oxfam International дає оцінку, що в офшорах ховається близько 18 трлн. дол. 50 компаній відомих світових брендів (серед них – Pfizer, Goldman Sachs, Dow Chemical, Chevron, Wal-Mart, IBM, і Procter і Gamble) мають понад 1,6 тис. філій в офшорних зонах, приховують

щорічно 240 млрд дол. податків [21]. Інша незалежна організація Tax Justice Network оцінює обсяг коштів в офшорах в розмірі 21 трлн дол., а з урахуванням активів у вигляді офшорної нерухомості, прихованої через трасти та інші офшорні структури – 32 трлн дол. При цьому глобальні річні втрати податків ця організація оцінює в розмірі 500 млрд дол., що становить 20% сукупних корпоративних податків в світі [22].

Зараз найпопулярнішими офшорами по праву можна назвати Гонконг і Сінгапур. Гонконг і Сінгапур пропонують більш доступні ціни започаткування та ведення бізнесу, включаючи територіальний принцип оподаткування і мають багато привілеїв. На даний найбільша кількість фінансових установ, але і найбільші компанії з США, Австралії та Європи знаходяться в офшорах Гонконгу і Сінгапуру [23]. Ми дотримуємося підходу до класифікації офшорних зон за такими основними ознаками:

1. Лояльність офшорних юрисдикцій до оподаткування – самий загальний і простий критерій, за яким офшори діляться на: зони, повністю звільняють від сплати податків; зони, що дозволяють знизити розмір сплачуваних податків (як правило, до 10% податку на прибуток).

2. Географічний критерій:

- острівні офшори, що включають архіпелаги і острови в Карибському морі, Індійському і Тихому океанах, що поєднують слаборозвинених економіку з високою політичною стабільністю. Для них, як правило, характерні: висока ступінь конфіденційності, майже повне (або повне) відсутність податків і вимог до ведення звітності. В якості єдиного умови встановлюються щорічний невеликий фіксований платіж на користь держави. Острівні офшори найчастіше використовуються компаніями із сумнівною репутацією для фінансових транзакцій і зберігання капіталу (приклади – Багамські, Британські Віргінські, Маршаллові, Сейшельські острови).

- ряд країн Європи, що включають як класичні офшори, так і оншор. Безподатковий пільговий статус компаній, що діють в цих країнах, підтверджується щорічними аудиторськими перевітками і звітами. Для здійснення контролю над діяльністю таких підприємств законодавства країн передбачають спеціальні правила (наприклад, ведення реєстрів директорів і акціонерів). У зв'язку з цим, конфіденційність в цих офшорах не гарантовано, а забезпечується їх нормами права, проте рівень престижу компаній тут вище, ніж в острівних офшорах (приклади – Гібралтар, Люксембург, Швейцарія).

- адміністративно-територіальні зони в деяких оншорних країнах (Великобританія, Канада, США).

3. Характер і механізми зниження податкових витрат:

- класичні офшори, для яких характерні: дешевизна створення компанії; невисоке оподаткування: відсутність вимог до бухгалтерської та фінансової звітності; обов'язковий збір власника компанії в бюджет держави (приклади - Вануату, Британські Віргінські острови). За останні роки роль класичних офшорів на світових ринках зменшилася, особливо після того, як країни ЄС і США почали боротьбу з неплатниками податків і витоком капіталу. В результаті було підписано ряд угод, які передбачають обмін інформацією між провідними країнами світу. У зв'язку з цим роль офшорів, що входять до складу Великобританії – головного активіста в боротьбі з неплатниками податків – істотно знизилася. Тому зазначені офшори (наприклад, Бермуди, Британські Віргінські острови, Кайманові острови) стали де-факто менш привабливими для нерезидентів.

- низькоподаткові офшори з невисокими податковими ставками і офіційної регламентацією вимог до бухгалтерського / фінансового обліку. Середньосвітовий рівень корпоративного податку в даний час складає близько 22,6%, тому якщо якась держава пропонує ставку податку в два рази менше, її цілком можна вважати низькоподатковою (наприклад, Ірландія, де ставка

корпоративного податку становить 12,5%). На тлі зазначених вище класичних офшорів такі країни з точки зору репутації виглядають набагато краще. Однак все ж привабливість таких країн сумнівна, оскільки є вимоги до звітності, а низька ставка з податку на прибуток часто «Перекривається» встановленням державою додаткових податків і зборів.

- оншорні країни з ознаками офшорного бізнесу (так звані «Шановні офшори»), де для нерезидентів при правильному виборі типу компанії можливо мінімізувати або взагалі не платити корпоративний податок. До таких країн належать: Великобританія (діє за допомогою своїх партнерств), Мальта (можливо знизити податок до 5% при діючій ставці в 35%), Ліхтенштейн, Нідерланди, Австрія (надають на певних умовах особливий податковий режим), Швейцарія.

- різновидом «поважних» офшорів можуть служити і офшори, для яких характерний територіальний тип оподаткування (наприклад, Гонконг і Сінгапур), що полягає в тому, що в них діє не загальноприйнятий в більшості країн резидентний тип оподаткування (оподаткуванню підлягають всі доходи компанії або фізичної особи, в тому числі зарубіжні), а такий підхід, що всередині даної юрисдикції немає оподаткування. Однак, є два важливих моменти: по-перше, у зв'язку з бажанням таких юрисдикцій зберегти свою хорошу репутацію, для компаній є певний набір вимог по щорічним аудитів і звітності; по-друге, в таких юрисдикціях компаніям все частіше доводиться доводити правомірність застосування пільг по оподаткуванню.

- респектабельні низькоподаткові юрисдикції, є внутрішніми територіями деяких країн, наприклад, офшори деяких штатів США, де є зобов'язання сплати фіксованого федерального податку, проте не обкладаються податками доходи, отримані за межами штату реєстрації компанії (застосовується в таких штатах, як Арканзас, Кентуккі, Делавер та ін.), а також деякі кантони Швейцарії.

Крім того, в сучасній літературі [24] часто використовується поняття мідшори – юрисдикції, які пропонують низькі податкові ставки, мають стабільні фінансовими і політичними системами, входять в «білий список» ОЕСР, а також володіють іншими привілеями (наприклад, Мальта, Великобританія, Нідерланди, Данія, Ірландія, Сінгапур, Гонконг, Нова Зеландія, Малайзія).

4. Порядок реєстрації бізнесу, за яким офшори розмежовуються на:

а) вільні, де компанію можливо зареєструвати, лише підготувавши заяву і установчі документи (копії) на англійській мові (такий порядок застосовується майже у всіх зонах);

б) формальні, де потрібні додаткові папери з країни ведення основної діяльності (офшорні зони на території Європейського союзу).

5. Характер перевірок фінансової звітності або ступінь конфіденційності.

Тут виділяють офшори:

а) які не вимагають ведення / надання органам державної влади фінансової звітності (Андорра, Вануату, Коста-Ріка, Ліберія, Мальдівські острови, Маврикій);

б) з відкритим реєстром, що вимагають від власників бізнесу повного розкриття інформації (Гонконг, Люксембург, Сінгапур, Швейцарія);

в) з помірним реєстром, які зобов'язують власників бізнесу розмішувати публічно інформацію про найбільших акціонерів і їх частках (Барбадос, Беліз, Ліван, ОАЕ, Малайзія);

г) з закритим реєстром, що забезпечують повну анонімність бізнесу (Вануату, Ліберія, Ліхтенштейн, Маврикій, Науру).

6. Співпраця з міжнародними організаціями ОЕСР і ФАТФ, за ступенем якого ці організації ділять все офшори на: «білий список» – офшори, в достатній мірі впровадили загальноприйняті міжнародні податкові стандарти (наприклад, Сейшельські острови, Острів Мен); «Сірий список» – офшори, які взяли на себе зобов'язання запровадити зазначені стандарти, але ще недостатньо впровадили їх

(наприклад, Вануату, Маршаллові острови, Ніуе, Панама); «Чорний список», до складу якого офшори, не прийняли на себе зазначені зобов'язання (наприклад, Лабуан (Малайзія), Коста-Ріка) [25, с. 71]. Наступним пропонуємо дослідити класифікацію країн, які входять до списку офшорів за індексом секретності (англ. – Financial Secrecy Index, FSI), який використовується з 2011 року і надає інформацію про країнах і територіях, найбільш закритих з точки зору податкового співробітництва та розкриття інформації (лідери рейтингу – країни, які не бажають робити цього, табл. 2.1). За допомогою даного індексу оцінюють ступінь конфіденційності фінансового сектора для заможних клієнтів.

Таблиця 2.1 Ключові країни за показником FSI в 2020 році

Ранг	Юрисдикція	Рівень FSI	Частка в FSI серед інших країн світу, %	Обсяг секретності	Частка в глобальному масштабі
1	2	3	4	5	6
1	Кайманові острови	1,575.19	4.63%	76	4.58%
2	США	1,486.96	4.37%	63	21.37%
3	Швейцарія	1,402.10	4.12%	74	4.12%
4	Гонконг	1,035.29	3.04%	66	4.44%
5	Сінгапур	1,022.12	3.00%	65	5.17%
6	Люксембург	849,36	2.49%	55	12.36%
7	Японія	695,59	2.04%	63	2.20%
8	Нідерланди	682,2	2.00%	67	1.11%
9	Британські Віргінські Острови	619,14	1.82%	71	0.50%
10	ОАЕ	605,2	1.78%	78	0.21%
11	Гернсі	564,56	1.66%	71	0.41%
12	Великобританія	534,65	1.57%	46	15.94%
13	Тайвань	507,57	1.49%	66	0.59%
14	Німеччина	499,72	1.47%	52	4.71%
15	Панама	479,51	1.41%	72	0.22%
16	Джерсі	466,81	1.37%	66	0.46%
17	Таїланд	448,86	1.32%	73	0.15%
18	Мальта	442,2	1.30%	62	0.66%
19	Канада	438,38	1.29%	56	1.60%
20	Катар	433,05	1.27%	77	0.09%

Продовження Таблиці 2.1

1	2	3	4	5	6
21	Південна Корея	411,06	1.21%	62	0.55%
22	Багами	407,28	1.20%	75	0.09%
23	Алгерія	400,56	1.18%	80	0.05%
24	Кенія	398,19	1.17%	76	0.08%
25	Китай	397,25	1.17%	60	0.64%
26	Ліван	385,52	1.13%	64	0.32%
27	Кіпр	383,38	1.13%	61	0.48%
28	Кувейт	369,17	1.08%	71	0.12%
29	Ірландія	363,8	1.07%	48	3.46%
30	Гібралтар	359,89	1.06%	69	0.12%

Джерело: складено автором на основі даних [26]

Крім ліберальності оподаткування, додатковими факторами популярності офшорних зон можуть виступати: високий рівень розвитку транспортної системи та телекомунікацій; надання гарантій конфіденційності інформації; відсутність валютних обмежень.

В кінці жовтня ОЕСР опублікувала роз'яснення про те, що інші країни можуть отримати інформацію про “компанії-пустушки” в офшорах і, що важливо, про бенефіціарів таких компаній. Раніше українські податкові органи повинні були самостійно знайти можливі офшорні компанії, що належать українським бенефіціарам, і запросити інформацію у влади країни, де компанія зареєстрована. При цьому податківці повинні були обґрунтувати, навіщо їм така інформація. За новими правилами обміну інформацією офшори повинні будуть самостійно повідомляти податковим органам інших країн, якщо компанії їх податкових резидентів-пустушки. Раніше такого обов'язку у них не було. Після отримання такої інформації податківці можуть запросити додаткові відомості та ініціювати податкові перевірки.

З 1 січня 2019 року основні офшорні юрисдикції, в тому числі популярні у російських бізнесменів Британські Віргінські острови та Кайманові острови, а також Бермудські острови, острів Мен і Джерсі ввели вимоги до зареєстрованих компаніям про економічний присутності. На Британських Віргінських островах

вступив в силу Закон про економічний присутності [27], на Бермудах вступило в силу вимога про economic substance [28], а Беліз ввів нові вимоги для компаній з 1 січня 2019 року [29].

Зробити це їм довелося після погроз з боку ЄС, який опублікував список з чотирьох десятків країн з непрозорим оподаткуванням. Раніше можна було з мінімумом витрат зареєструвати компанію в офшорі – заплатити реєстраційний внесок, орендувати кабінет в бізнес-центрі і найняти директора-номіналу. За новими правилами потрібно мати офіс з персоналом, закупити оргтехніку і вести реальну діяльність – з витратами, адекватними рівню діяльності компанії. В першу чергу нові вимоги торкнулися холдингових, лізингових, фінансових компаній і власників торгових марок. Про виконання нових вимог компанії з офшорів повинні були відзвітувати перед місцевими податківцями. Передбачається, що податківці можуть отримати дані вже за 2019 рік, але більш імовірно, що міра в повній мірі запрацює щодо інформації за 2020 рік. За невиконання вимог офшорні юрисдикції загрожують компаніям штрафами – від 10 000 до 100 000 дол, говорилося в матеріалах КПМГ. Наприклад, штраф на BVI становить 20 000 дол. Передбачено й більш серйозні заходи – виключення з місцевого реєстру компаній. Крім того, якщо податкові органи країни, що отримала інформацію про своє резидента, встановлять факт виведення прибутку в офшор, то таким компаніям загрожують санкції. Донарахування податків за сумами, виплаченими офшорним компаніям, будуть настільки істотними, що їх діяльність втратить економічного сенсу. Поки нові вимоги виконали не всі – процес йде, великий бізнес офшорами вже не зловживає, так як компанії давно готувалися до посилення регулювання і деофшоризацію.

Обмін інформацією є додатковим стимулом для виходу з офшорів, адже невідповідність вимогам про економічний присутності тепер загрожує штрафами не тільки в самому офшорі, а й в країнах, в яких знаходяться компанії, які перераховують кошти в офшори. Для самих офшорних юрисдикцій невиконання

вимог про спонтанне інформуванні може спричинити за собою жорсткі санкції, в тому числі внесення в «чорний список» ЄС. Інша міра, яку можуть застосувати до офшорів і низькоподаткових юрисдикцій, – це обмеження на отримання фінансування від міжнародних організацій. Все це здатне істотно зашкодити їхньому іміджу і знизити популярність серед потенційних клієнтів.

Аби не допустити виявитися в «чорному списку» ЄС, влади цих юрисдикцій пообіцяли внести зміни в своє законодавство до 31 грудня 2018 року. Тепер усім, хто володіє компанією в цих офшорах потрібно вирішити: створювати реальну присутність на старому місці і, як наслідок, нести додаткові витрати, або передислокуватися в іншу юрисдикцію. Наприклад, деякі великі компанії вже переїжджають на Кіпр, в Сінгапур, Люксембург і Швейцарію.

Багато експертів вважають, що на місце популярних колись офшорів зараз приходять ОАЕ, де постійно створюються нові вільні зони з ліцензією для компаній, які займаються міжнародною діяльністю. Там є вся необхідна інфраструктура: компаніям не потрібно платити корпоративний податок, одна з умов ведення бізнесу – це відкриття офісу зі своїм персоналом, якому видаються робочі візи. Вже є приклади, коли недалеко від аеропорту створюються бізнес-кластери, де можна розміщувати своїх ключових менеджерів і спокійно вести звідти бізнес по всьому світу.

Багато хто вибирає європейські країни з низьким податковим тягарем, такі як Угорщина і Болгарія, а також Грузію. Інші звернули свою увагу на Ірландію, але на тлі відомих подій, пов'язаних з відходом американських компаній від оподаткування, ця юрисдикція на сьогоднішній день не так затребувана.

На сьогоднішній день у світі виокремлюють п'ять головних зон дислокації офшорних центрів:

1. Азіатсько-Тихоокеанська (Самоа, Вануату, Лабуан, Острови Кука, Науру, Тонга та ін.);
2. Африканська (Маврикій, Ліберія, Сейшельські Острови);

3. Карибська (Антигуа та Барбуда, Ангілья, Аруба, Барбадос, Багамські Острови, Британські Віргінські Острови, Бермудські Острови, Домініка, Гренада, Кайманові Острови, Сент-Кітс і Невіс тощо);

4. Близький Схід (Дубай, Бахрейн, Ліван тощо);

5. Європейська (Ліхтенштейн, Андорра, Гібралтар, острів Мен, Монако, Нормандські Острови та ін.) [80, с.12].

Окрім цього, Комітет Європарламенту встановив, що сім держав-членів Європейського Союзу, включаючи Ірландію, Нідерланди та Люксембург, поводяться як податкові гавані. Було виявлено, що дані країни сприяють агресивному податковому плануванню, та рекомендовано створити фінансову поліцію ЄС. Звітність Міжнародного консорціуму журналістів-розслідувачів і більше 100 медіа-партнерів впродовж останніх п'яти років охопила ті дані, які потрапили з бухгалтерії і юридичних фірм, щоб відобразити чисельність великих клієнтів, включаючи глобальні корпорації як Apple, Nike, Disney, IKEA, Skype, які потайки проводили складні операції у певних найменших країнах ЄС. Зазначені операції переважно мали частково або взагалі жодної іншої комерційної цілі, аніж як створити можливості для уникнення податків [81].

Характеристика для окремих важливих офшорних центрів і наведемо у табл.2.2.

Таблиця 2.2 Ключові країни за показником FSI в 2020 році.
Характеристика найпопулярніших офшорних центрів

№ з/п	Країна розташування	Характеристика
1.	Великобританія	Звітність є обов'язковою, але податки можна уникнути. Респектабельна юрисдикція. В Україні не вважають офшором. Реєстраційна вартість та вартість 1-го р. утримання підприємства – 2860 USD. Щорічне утримання впродовж наступних років – 1900 \$.

Продовження таблиці 2.2

2.	Кіпр	Низькоподаткова юрисдикція (лише 10 % від прибутку). Зручна для фінансування та інвестицій. В Україні не вважають офшором. Реєстраційна вартість та вартість 1-го року утримання підприємства – 2180 Euro. Щорічне утримання впродовж наступних років – 1500 Euro.
3.	Сингапур	Респектабельна юрисдикція середнього цінового сегменту. Зручна для інвестування. В Україні не вважають офшором. Реєстраційна вартість та вартість 1-го року утримання підприємства – 6080 USD. Щорічне утримання впродовж наступних років – 4200 USD.
4.	Багамські Острови	Прості в обслуговуванні підприємства. Плата у бюджет є фіксованою. Не треба звітності. Зручні для реалізації захисту активів. В Україні визнаються офшором. Реєстраційна вартість та вартість 1-го року утримання підприємства – 3200 USD. Щорічне утримання впродовж наступних років – 2500 USD. Завдяки забезпеченню податковими пільгами й гарантією таємниці вкладів Багами стали світовим фінансовим центром. Страхові компанії на Багамах можуть володіти мінімальними обсягами капіталу і для них майже немає жодних податків, за винятком щорічного державного збору. На Багамських Островах треба ліцензувати тільки страхову й банківську справу.
5.	Сейшельські Острови	Дешеві та прості в обслуговуванні підприємства. Плата в бюджет є фіксованою. Звітність відсутня. Зручні для реалізації захисту активів. В Україні визнаються офшором. Реєстраційна вартість та вартість 1-го року утримання підприємства – 2400 USD. Щорічне утримання впродовж наступних років – 1650 USD.
6.	Британські Віргінські Острови	Респектабельна юрисдикція. Плата в бюджет є фіксованою. Звітність відсутня. Зручні для реалізації захисту активів. В Україні визнаються офшором. Реєстраційна вартість та вартість 1-го року утримання підприємства – 2650 USD. Щорічне утримання впродовж наступних років – 1900 USD.
7.	Дубай	Юрисдикція середнього цінового сегменту. Зручна для інвестування. В Україні не вважають офшором.

Джерело: складено автором на основі даних [82, с.26-28]

Отже, можна зазначити, що офшорні юрисдикції є важливими для дослідження, оскільки більша половина фінансових операцій у світі проводиться саме через ці зони. Окрім того, більше 20% світових фінансів оминає оподаткування завдяки офшорам, у зв'язку із чим справляється негативний вплив на добробут країн, хоч за деякими оцінками даний обсяг складає 60% від світових фінансів.

Також було встановлено, що можна класифікувати офшорні зони згідно із такими основними критеріями як лояльність офшорних юрисдикцій до оподаткування, географічний критерій, механізми та характер зниження податкових витрат, порядок реєстрації бізнесу, характер перевірок фінансової звітності чи ступінь конфіденційності та співпраця з міжнародними організаціями ОЕСР і ФАТФ.

Окрім цього, було визначено, що виокремлюють такі основні зони офшорних юрисдикцій: Азіатсько-Тихоокеанська, Африканська, Карибська, Близький Схід та Європейська. Всі офшорні центри, які входять до вказаних зон мають свої характерні особливості ведення діяльності.

2.2. Взаємодія прямих іноземних інвестицій та виведення капіталу в офшорні зони

Іноземні інвестиції є одним з найважливіших факторів розвитку світової та національної економіки. На сьогоднішній день залучення іноземних інвестицій являється одним з базових кроків щодо збільшення фінансово-економічних показників, залучення інновацій та забезпечення структурних зрушень в національному господарстві.

Один із способів відмивання грошей та виведення їх з країни є їх повернення під виглядом іноземних інвестицій, або фіктивних інвестицій «туди-назад». У кожній з країн є своя так звана «тиха гавань», звідки приходить значна

частина так званих прямих іноземних інвестицій, що найчастіше перевищують ВВП країн-інвесторів. В Україні – це Кіпр (частка інвестицій в Кіпр сягає 95%, з Кіпру 29), у Китаю – Британські Віргінські острови (2-е місце після Гонконгу), у Індії – Маврикій, а в Бразилії – Нідерланди.

Фіктивні інвестиції через офшори частіше йдуть в корумповані і багаті ресурсами регіони, а також в сектор послуг (фінанси, нерухомість), ніж справжні іноземні інвестиції. Зв'язок з сировинним сектором можна пояснити труднощами доступу до нього іноземців. Тобто преференції отримують фірми, що вже мають зв'язки з регіональною і державною владою. Схемами «туди-назад» також користуються місцеві видобувні компанії, які прагнуть в офшори не стільки за відмиванням грошей, скільки за низькими податками.

Якщо поглянути на країну походження, виявиться, що в більш корумпованих регіонах компанії частіше створюють бізнесмени з більш корумпованих країн. Інвестиції з «нормальних» країн, навпаки, йдуть в промисловість і регіони, де живе більш освічене населення, і обсяги цих інвестицій не пов'язані з достатком ресурсів або корупцією.

В оцінці впливу офшорних центрів на міжнародні фінансові потоки та інвестування доцільно окремо розглядати прямі та портфельні, короткострокові та довгострокові інвестиції. У випадку довгострокових інвестицій, хоча податкове законодавство є одним із важливих чинників їх залучення, воно не є єдиним чи вирішальним фактором. Підкріпленням впливу податкової системи зазвичай виступає надійність правової бази, а також її сумісність з найбільшими за економічним потенціалом країнами в регіоні [30].

Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) допомагають заповнити розрив між заощадженнями та необхідним рівнем інвестицій [31]. Глобалізація підвищила значення ПІІ в усьому світі, і теорії ендогенного зростання підкреслюють, що ПІІ є ключовим фактором, що визначає економічне зростання, оскільки вони є джерелом передачі технології з розвинутих країн в країни, що розвиваються [32].

ППШ можуть прямо і побічно знизити рівень безробіття і підвищити продуктивність праці за рахунок підвищення кваліфікації і знань працівників в приймаючій країні.

Скорочення глобальних потоків ППШ в першій половині 2020 році відбулося на 38% в порівнянні з першою половиною 2019 року, скорочення інвестицій в США і 18 інших країнах ОЕСР, а також скорочення інвестицій з Швейцарії, Нідерландів, Великобританії та, в меншій мірі, Норвегії. Це зниження безпосередньо має зв'язок з пандемією, а також спостерігається тенденція скорочення потоків ППШ протягом останніх п'яти років. На перших етапах пандемії ОЕСР прогнозувала скорочення глобальних потоків ППШ на 40% через COVID-19 при самому песимістичному сценарії (див. потоки ППШ за часів COVID-19). Цей відсоток може знизитися ще нижче з урахуванням подій в першому півріччі і з урахуванням того, що нові інвестиційні проекти і доходи МНП можуть залишитися на низькому рівні. Наприклад, останній звіт S&P 500 показує, що прибуток впав в річному численні на 13% і на 31% в першому і другому кварталах 2020, відповідно, і, за оцінками, знизиться на 19% в третьому кварталі.

В таблиці 2.3 наведено притоки ППШ в країни світу за період 2018-2019 рр, а також курсивом в таблиці виділені країни, що є класичними офшорами чи низько податковими юрисдикціями.

Таблиця 2.3 Притік ППШ до країн світу протягом 2018-2020 рр, млн. дол.

Країни	2018	2019	2020	Відносне відхилення, %	
				2020 / 2018	2020 / 2019
Австралія	68 033	36 151	23 098	33,95	63,89
<i>Австрія</i>	<i>5 409</i>	<i>846</i>	<i>-17 250</i>	<i>-318,92</i>	<i>-2038,30</i>
Бельгія	30 801	2 886	8 418	27,33	291,70
<i>Канада</i>	<i>38 232</i>	<i>47 829</i>	<i>23 822</i>	<i>62,31</i>	<i>49,81</i>
Чілі	7 346	12 123	8 528	116,09	70,35
Колумбія	11 535	14 314	7 690	66,67	53,73

Продовження Таблиці 2.3

Чехія	11 010	10 109	6 292	57,15	62,24
Данія	1 199	3 587	1 151	96,07	32,10
Естонія	1 497	3 091	3 149	210,36	101,86
Кіпр	-6 354	25 930	7 680	-120,87	29,62
Фінляндія	-2 170	13 455	2 569	-118,35	19,09
Франція	38 162	33 964	17 947	47,03	52,84
Німеччина	62 034	54 061	35 570	57,34	65,80
Греція	3 971	5 019	3 564	89,75	71,00
Угорщина	6 410	3 885	4 169	65,04	107,31
Ірландія	232 723	81 102	33 349	14,33	41,12
Ізраїль	21 515	19 047	24 759	115,08	129,98
Італія	37 659	18 145	-386	-1,03	-2,13
Японія	9 255	14 548	10 255	110,81	70,49
Корея	13 299	9 634	9 224	69,36	95,74
Люксембург	-76 414	14 791	62 003	-81,14	419,19
Мексика	33 730	34 097	29 079	86,21	85,28
Нідерланди	120 238	42 238	-112 057	-93,20	-265,30
Нова Зеландія	2 397	4 278	4 219	176,01	98,62
Польща	16 376	10 991	8 579	52,39	78,06
Португалія	7 175	11 979	6 332	88,25	52,86
Іспанія	53 462	8 514	8 908	16,66	104,62
Швеція	4 218	10 115	26 111	619,09	258,15
Швейцарія	-68 312	-79 075	-47 164	69,04	59,64
Туреччина	12 846	9 290	7 887	61,40	84,90
Великобританія	65 285	45 445	19 732	30,22	43,42
США	243 424	282 053	177 093	72,75	62,79
Аргентина	11 873	6 663	4 123	34,73	61,88
Бразилія	59 802	65 386	24 778	41,43	37,89
Китай	235 365	187 170	212 476	90,27	113,52
Індія	42 117	50 610	64 351	152,79	127,15
Індонезія	20 563	23 883	18 581	90,36	77,80
Росія	13 228	32 076	9 676	73,15	30,17
ПАР	5 447	5 125	3 106	57,03	60,61
Всього світ	1 745 198	1 530 492	1 010 520	57,90	66,03

Джерело: складено автором на основі даних [33]

Зниження в основному було викликано значним скороченням в Сполучених Штатах, оскільки потоки ПІІ в 2010 скоротилися вдвічі в порівнянні з другою половиною 2019 року, а також скороченням інвестицій з Нідерландів, Швейцарії, Великобританії та, в меншій мірі, з Норвегії. У вісімнадцяти інших країнах ОЕСР також було зареєстровано скорочення припливу. Навпаки,

приплив прямих іноземних інвестицій збільшився більш ніж на 10 мільярдів доларів США у Франції, Німеччині, Іспанії та Швеції.

Проаналізувавши таблицю 2.3 можна помітити значимий зв'язок між значним припливом іноземних інвестицій та країнами офшорами чи низькоподатковими юрисдикціями. Для прикладу, приплив прямих іноземних інвестицій є одним з найбільших в країнах, що є низькоподатковими юрисдикціями, для прикладу в Люксембургу, Ірландії та Великобританії. В країнах ЄС-27 загальний показник притоку ПІІ знизився на 51%, в основному через уже згаданого скорочення інвестицій в Нідерландах і більш ніж на 10 мільярдів доларів США в Бельгії, Італії та Фінляндії.

Приплив прямих іноземних інвестицій в економіки G20 знизився на 41%. Вони впали на 48% в країнах «великої двадцятки» ОЕСР і на 30% в країнах «великої двадцятки», що не входять в ОЕСР. Зниження було широко поширене в усіх країнах «Великої двадцятки», що не входять в ОЕСР, за винятком Південної Африки, де приплив ПІІ збільшився на 48%.

У першій половині 2020 року основним одержувачем прямих іноземних інвестицій в світі була Ірландія, за нею слідували Китай, США і Люксембург. Детальніше відтоки ПІІ з країн світу за період 2018-2020 рр показані в табл. 2.4. Курсивом в таблиці виділені країни, що є класичними офшорами чи низько податковими юрисдикціями.

Таблиця 2.4 Відтік ПІІ з країн світу протягом 2018-2020 рр, млн. дол.

Країни	2018	2019	2020	Відносне відхилення, %	
				2020 / 2018	2020 / 2019
Австралія	6 361	5 397	12 127	190,63	224,71
<i>Австрія</i>	<i>5 680</i>	<i>11 041</i>	<i>-3 036</i>	<i>-53,45</i>	<i>-27,50</i>
Бельгія	39 474	1 581	10 204	25,85	645,55
<i>Канада</i>	<i>57 405</i>	<i>78 886</i>	<i>48 653</i>	<i>84,75</i>	<i>61,68</i>
Чілі	1 169	8 401	11 725	1002,89	139,56

Продовження Таблиці 2.4

Колумбія	5 126	3 219	1 966	38,35	61,08
Чехія	8 663	4 128	3 142	36,27	76,11
<i>Данія</i>	<i>-370</i>	<i>11 404</i>	<i>4 395</i>	<i>-1188,46</i>	<i>38,54</i>
Естонія	58	1 987	218	375,75	10,97
Франція	11 448	4 865	6 588	57,55	135,41
Німеччина	105 570	38 663	44 137	41,81	114,16
<i>Греція</i>	<i>86 190</i>	<i>139 274</i>	<i>34 870</i>	<i>40,46</i>	<i>25,04</i>
Угорщина	477	642	701	147,15	109,31
<i>Ірландія</i>	<i>9 613</i>	<i>-16 634</i>	<i>-49 361</i>	<i>-513,48</i>	<i>296,75</i>
Ізраїль	6 087	8 598	5 860	96,27	68,15
Італія	32 797	19 786	10 333	31,51	52,22
Японія	143 075	226 573	115 716	80,88	51,07
Корея	45 232	35 239	32 480	71,81	92,17
<i>Люксембург</i>	<i>-7 238</i>	<i>34 471</i>	<i>126 798</i>	<i>-1751,76</i>	<i>367,84</i>
Мексика	8 365	10 985	6 528	78,04	59,43
<i>Нідерланди</i>	<i>-12 828</i>	<i>74 869</i>	<i>-157 454</i>	<i>1227,44</i>	<i>-210,31</i>
Нова Зеландія	426	-172	880	206,63	-512,10
Норвегія	11 405	4 035	-6 635	-58,17	-164,43
Польща	1 239	1 404	320	25,80	22,77
Португалія	1 374	3 720	2 545	185,24	68,41
Іспанія	37 710	19 671	21 373	56,68	108,65
Швеція	17 839	15 553	31 016	173,87	199,42
<i>Швейцарія</i>	<i>43 491</i>	<i>-43 722</i>	<i>16 765</i>	<i>38,55</i>	<i>-38,34</i>
Туреччина	3 602	2 971	3 161	87,75	106,39
<i>Великобританія</i>	<i>41 415</i>	<i>-6 080</i>	<i>-33 422</i>	<i>-80,70</i>	<i>549,73</i>
<i>США</i>	<i>-169 354</i>	<i>118 893</i>	<i>117 954</i>	<i>-69,65</i>	<i>99,21</i>
Аргентина	1 802	1 539	1 234	68,48	80,18
Бразилія	-16 336	19 031	-25 808	157,99	-135,61
<i>Китай</i>	<i>143 027</i>	<i>136 910</i>	<i>109 922</i>	<i>76,85</i>	<i>80,29</i>
Індія	11 418	13 141	11 569	101,32	88,04
Індонезія	8 053	3 352	4 467	55,47	133,26
Росія	35 820	22 024	6 311	17,62	28,66
Саудівська Аравія	19 252	13 547		0,00	0,00
ПАР	4 074	3 147	-1 973	-48,44	-62,71
Всього світ	880 557	1 183 521	681 122	77,35	57,55

Джерело: складено автором на основі даних [33]

По регіонах відтік ПІІ з країн ОЕСР знизився на 43% в першій половині 2020 року порівняно з другою половиною 2019 року до 251 мільярда доларів США. В основному це відбулося через скорочення в Японії, Канаді та Італії, а

також через скорочення інвестицій в Нідерландах, Швейцарії та Ірландії. Частково це компенсувалося значним збільшенням в Люксембурзі, Німеччині, Швеції та, в меншій мірі, в Іспанії, Франції та США.

Відтік коштів з країн ЄС-27 знизився на 33%, що обумовлено значним скороченням, про який говорилося раніше, а також скороченням інвестицій з Бельгії та Австрії.

Відтік ПІІ з економік G20 впав на 12%: у той час як він збільшився на 8% з економік G20 ОЕСР, він знизився на 60% з економік G20, що не входять в ОЕСР, в основному в результаті скорочення інвестицій з Бразилії і повсюдного скорочення в інших країнах.

У першій половині 2020 року основними джерелами ПІІ в усьому світі були Люксембург, Сполучені Штати, Японія, Німеччина і Китай.

Тут теж можна відслідкувати зв'язок прямих інвестицій з відтоком ПІІ, адже одними з основних держав, що лідирують у відтоках ПІІ є країни, що пов'язані з офшорами чи низькоподатковими юрисдикціями. Для прикладу: Люксембург, Швейцарія та Канада. Сполучені Штати зареєстрували негативний відтік в першому кварталі 2020 року, але в другому кварталі вони повернулися до своєї позиції основного джерела ПІІ в усьому світі.

Наступним пропонуємо проаналізувати структуру країн за притоками та відтоком інвестицій та визначити основні країни-інвестори світової економіки та основні країни реципієнти інвестицій (рис. 2.2).

Станом на 2020 рік найбільший притік ПІІ був в Китай – 16%, наступними йдуть США – 13% та трійку лідерів закриває Індія – 5%. Основною причиною інвестицій в ці країни є розміщення в них іноземних компаній та корпорацій, які і притягують іноземні інвестиції в дані країни.

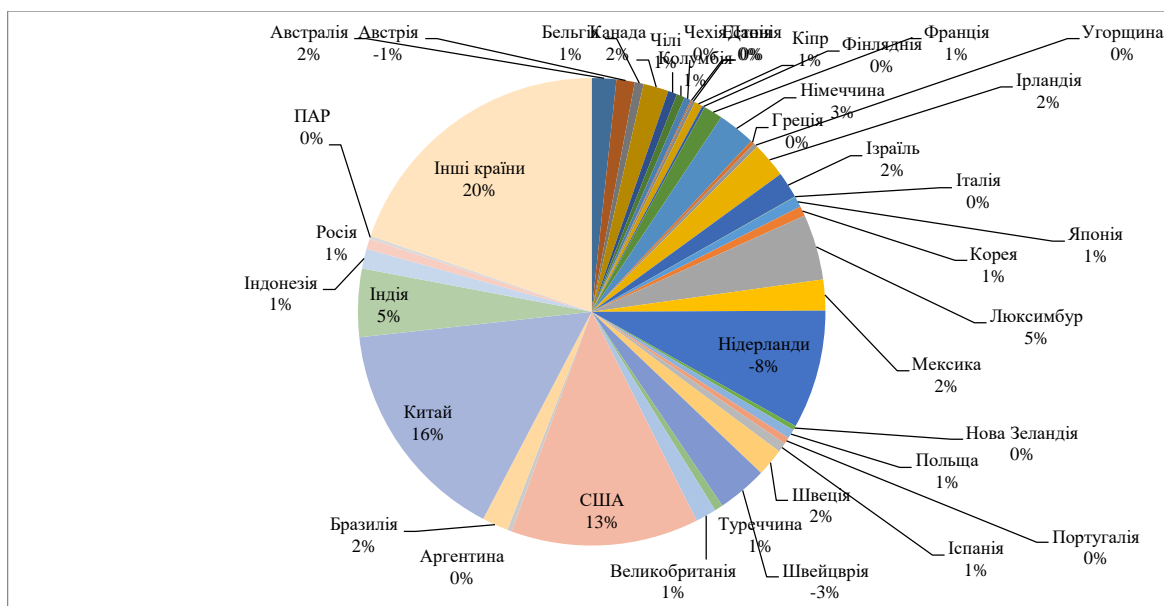

Рисунок 2.2 – Структура світових інвестиційних притоків за часткою країн,
%

Джерело: розроблено автором на основі даних [34]

Наступним пропонуємо проаналізувати структуру країн за відтоками (рис. 2.3).

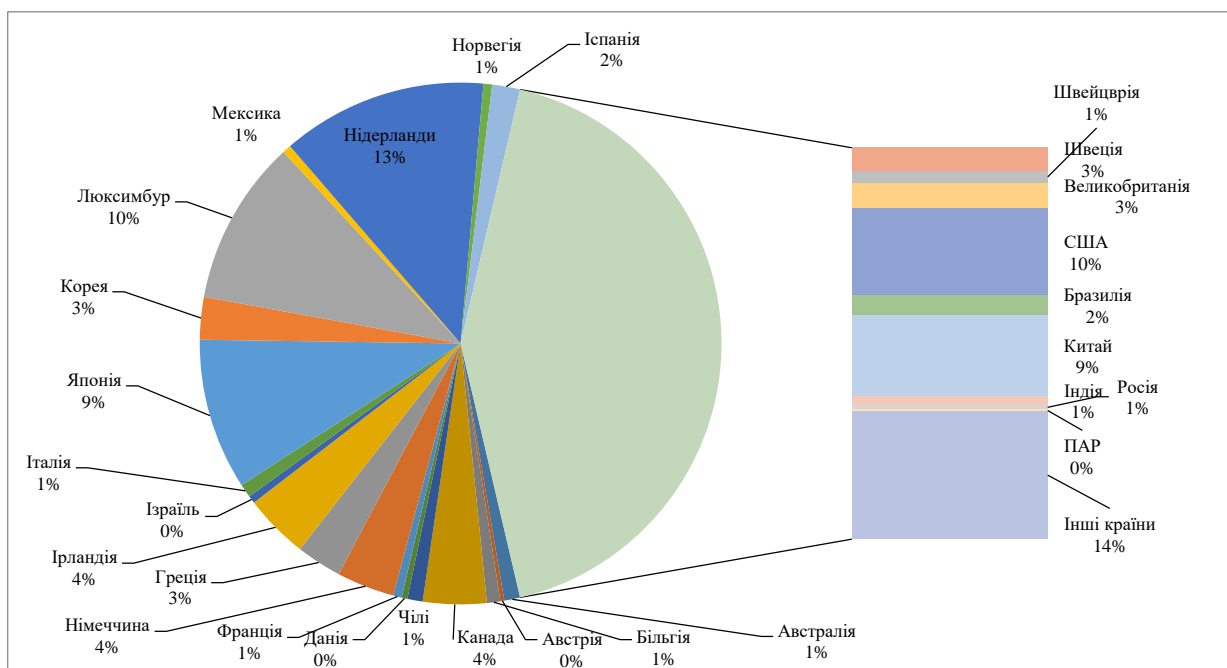

Рисунок 2.3 – Структура світових інвестиційних відтоків за часткою країн,
%

Джерело: розроблено автором на основі даних [34]

Основними країнами інвесторами станом на 2020 були Нідерланди – 13 %, США – частка у світових інвестиціях яких склала 10% та Люксембург – 10%. Не дивно, що 23% усіх інвестицій йдуть саме з Нідерландів та Люксембургу, ці дві країни являються відомими офшорними зонами і країнами розміщення світових корпорацій та IT-компаній.

Основними учасниками офшорних зон є транснаціональні компанії, капітали яких вільно переміщуються з однієї країни в іншу. Ось чому ми пропонуємо переглянути сучасний стан та інвестиційну діяльність світових ТНК.

Найбільші ТНК в світі мають свої філії в декількох десятках, а деякі навіть більше ніж в сотнях, країн світу. Отже, ТНК – це багатопрофільні компанії. Їх активи не обмежуються тільки розміщенням в базових галузях. Корпорації, виходячи зі своєї стратегії максимізації прибутку, можуть переводити свої капітали з однієї галузі іншу, з однієї країни в іншу, знижуючи або закриваючи виробництво в одних підрозділах і розширюючи господарську діяльність в інших.

У 2019 році загальна інтернаціоналізація топ-100 МНК залишалася відносно стабільною, при цьому тільки ставлення зовнішніх активів збільшувалася незначно (табл. 2.5).

Таблиця 2.5 Статистика інтернаціоналізації 100 найбільших нефінансових ТНК у всьому світі (млрд. дол., тис. співробітників)

Показник	2017	2018	2018-2017 %	2019	2019-2018 %
Активи					
Іноземні	9 139	9 335	102,14	9 535	102,14
Внутрішні	6 625	6 710	101,28	6 919	103,11
Загальні	15 763	16 045	101,79	16354	101,93
Іноземні в% від загальних	58	58	100,00	58	100,00

Продовження Таблиці 2.5

Виручка					
Іноземна	5 266	5 916	112,34	4 764	80,53
Внутрішня	3 539	3 919	110,74	2 700	68,90
Загальна	8 904	9 836	110,47	7 464	75,88
Іноземна в% від загальної	60	60	100,00	64	106,67
Зайнятість					
Іноземна	9 750	9 604	98,50	9 466	98,56
Внутрішня	9 536	8 548	89,64	9 049	105,86
Загальна	19 286	18 152	94,12	18515	102,00
Іноземна в% від загальної	51	53	103,92	51	96,23

Джерело: складено автором на основі даних [35]

У 2019 році 500 найбільших фірм з 33 країн отримали 30 трлн дол. США доходів і 1,9 трлн дол. США прибутку, при цьому в даних компаніях працює 67,7 млн. осіб [35]. Згідно топ-10 ТНК за версією даного рейтингу, по 3 компанії знаходяться в США і Китаї, і по одній – в Японії, Німеччині, Нідерландах і Великобританії (рис. 2.4).

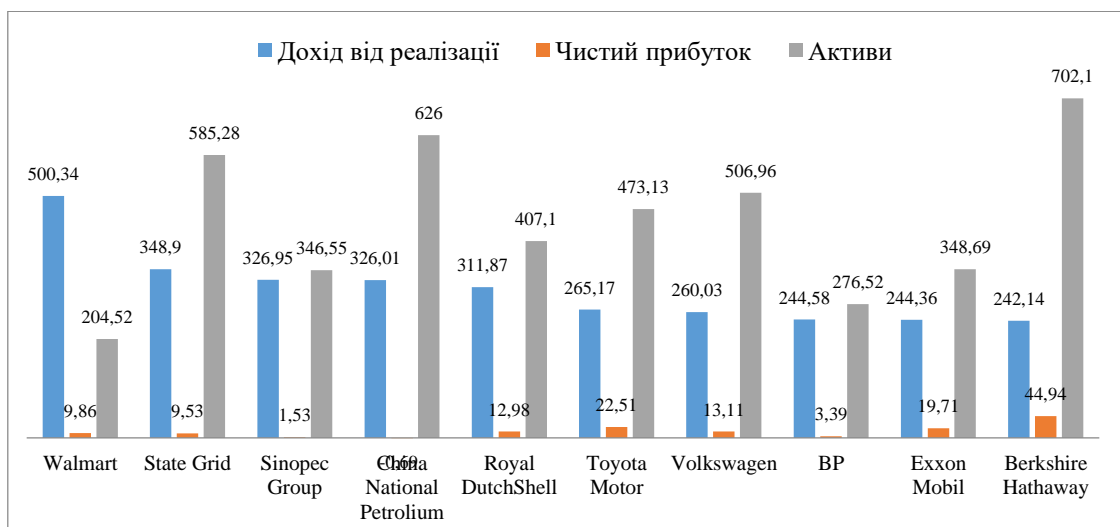

Рисунок 2.4 – Основні показники діяльності найбільший ТНК станом на 2019 р.

Джерело: розроблено автором на основі даних [35]

Першу сходинку займає компанія Walmart (США), яка спеціалізується на роздрібній торгівлі, при цьому дохід в 2019 р виріс на 3% в порівнянні з 2018, а ось прибуток впав на 27,7%.

Найбільша зміна доходу було характерно для компаній BP (Великобританія), Royal Dutch Shell (Нідерланди), China National Petroleum (Китай), Sinopet Group (Китай). Найбільше зменшення прибутку в 2018 р в порівнянні з 2017 характерно для China National Petroleum – 137%, а ось найбільше зростання показала фірма Royal Dutch Shell.

Уповільнення економічної динаміки спостерігалось в групі розвинених країн в Єврозоні та в групі країн з ринком, що формується. Останні зберегли лідерство в темпах зростання ВВП (у середньому 4,7% проти 1,7 у розвинених країн в 2012-2016 рр.), А також в динаміці ввезення і вивезення прямих іноземних інвестицій (ПІІ) [36]. Аналогічно і обсяг міжнародного виробництва зарубіжних філій ТНК як і раніше збільшується, але темпи його зростання в останні роки зменшилися.

Середньорічні темпи зростання виручки (7,3%), доданої вартості (4,9%) і зайнятості (4,9%) зарубіжних філій протягом п'яти років (2014-2019 рр.) Були нижче відповідних показників за аналогічний період до 2010 року (відповідно 9,7%, 10,7% і 7,6%) [37].

Обсяг виручки, доданої вартості та зайнятості зарубіжних філій ТНК у 2019 році збільшився відповідно на 6,1%, 5,3% і 2,8%. Чисельність зайнятих на їх підприємствах досягла 73 млн чоловік.

Прибутковість ПІІ, вкладених в закордонні філії в приймаючих країнах, продовжувала падати, знизившись до 6,7% в 2019 році (табл. 2.6).

Це сприяло уповільненню міжнародного руху капіталу. Глобальний приплив ПІІ з 2005 по 2007 рік зріс з 1 000 до 1 900 млрд дол. (в середньому за кризи склав 1 415 млрд дол.), за час кризи 2007 р. знизився до 1 100 млрд дол., в

2011 р. знову піднявся до 1 600 млрд дол, а до кризи 2014-го знову знизився до 1 300 млрд дол і піднявся в 2015 р до 1 921 млрд дол, досягнувши докризового рівня, але в 2016 р знову спостерігається його зниження до 1 868 млрд дол., в 2018 р – до рівня в 1 430 млрд дол., а в 2019 р до 1 188 млрд дол.

Таблиця 2.6 Динаміка інвестиційної діяльності ТНК

Показники	1990 г.	2005– 2007	2017	2018	Темп росту 2018 / 2017	2019	Темп росту 2019 / 2018
Накопичене ввезення ПІІ	2 196	14 487	25 665	27 663	107,78	31 524	113,96
Накопичене вивезення ПІІ	2 255	15 188	25 514	26 826	105,14	30 838	114,96
Глобальний приплив ПІІ	205	1 415	1 921	1 868	97,24	1 430	76,55
Прибутковість ввезених ПІІ	5,4	9,2	6,8	7	102,94	6,7	95,71
Загальні активи іноземних філій компаній	5 871	54 791	94 781	98 758	104,2	103 429	104,73
Виручка	6 755	24 217	27 559	29 057	105,44	30 823	106,08
Додана вартість (продукції) філій іноземних компаній	1 264	5 264	6 457	6 950	107,64	7 317	105,28
Зайнятість іноземних філій компаній	27 034	57 392	69 683	71 157	102,12	73 209	102,88
ВВП	23 433	52 383	74 407	75 463	101,42	79 841	105,8

Джерело: складено автором на основі даних [35]

У першій половині 2020 року глобальні потоки ПІІ впали на 50% в порівнянні з другою половиною 2019 року до 364 млрд в результаті пандемії і пов'язаних з нею перебоїв в поставках, скорочення попиту і песимістичних поглядів економічних суб'єктів. Потоки ПІІ впали на 41% до 227 мільярдів доларів США в першому кварталі 2020 року і на 39% до 137 мільярдів доларів

США в другому кварталі 2020 року. Це зниження підсилює і прискорює неухильне скорочення потоків ПІІ, що спостерігалось в останні п'ять років.

В даний час більшість держав розвиваються завдяки вливанню в їх економіку іноземних інвестицій, вплив яких неможливо однозначно оцінити, оскільки існують як позитивні, так і негативні їх сторони.

До позитивних моментів слід віднести:

1. Іноземні інвестиції – перспективне джерело фінансування для держави. Дані кошти вкладаються в виробництво, внаслідок чого відбувається збільшення виробничих потужностей. Часом іноземні інвестиції набувають форми технологій, тоді слід говорити про обмін досвідом між країною, що приймає і країною базування ТНК.

2. Іноземні інвестиції підвищують рівень технологічного розвитку приймаючої країни, через що збільшується попит на висококваліфікованих співробітників. Це означає, що за допомогою збільшення даного попиту, іноземні інвестиції сприяють зростанню добробуту населення шляхом виплат вищої заробітної плати, що відрізняє інвестує компанію від локальної.

3. Іноземні інвестиції збільшують конкурентоспроможність національної продукції шляхом підвищення її якості [38]

Таким чином, грошові потоки інвестицій від ТНК є рушійною силою в розвитку світової економіки. ТНК впливають не тільки на економіку конкретно взятих держав, в яких здійснюють свою діяльність, але і на економіку цілих регіонів світу.

Наступним пропонуємо дослідити вартість капіталу найбільших ТНК компаній США, який знаходиться в офшорах (рис. 2.5).

З вище наведеного рисунка ми бачимо, Apple тримає в офшорах 181,1 млрд. дол. – більше ніж будь-яка інша американська компанія. Якби вона репатріювала ці кошти, виробнику iPhone довелося б заплатити в США 59,2 млрд дол. податків.

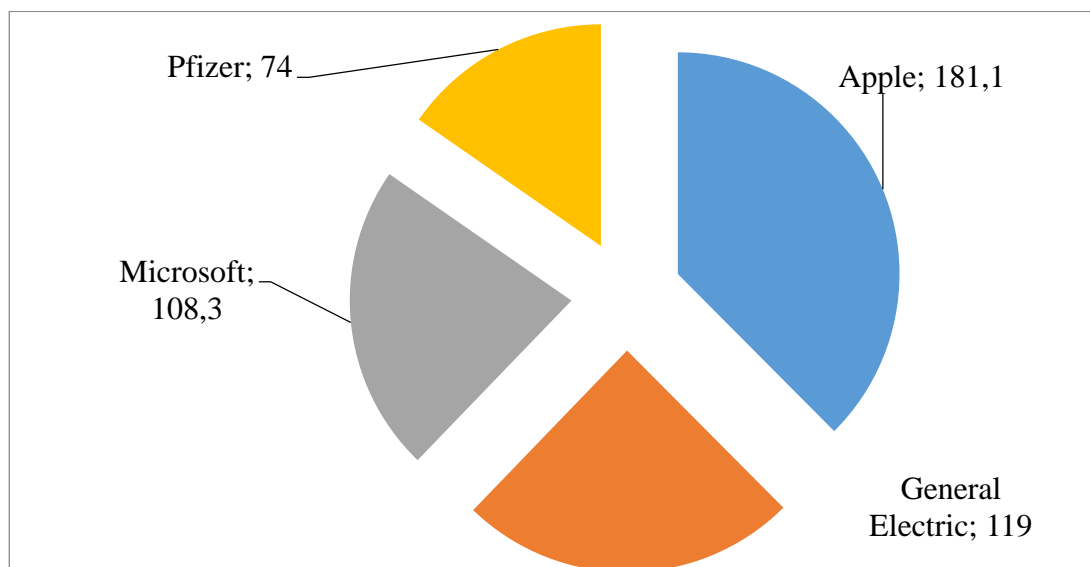

Рисунок 2.5 – Вартість капіталу топ-5 світових ТНК в офшорних зонах, млрд. дол. США

Джерело: розроблено автором на основі даних [39; 40]

В основному компанія використовує Ірландію як податковий притулок. Багатогалузева корпорація General Electric приховала через 18 своїх «дочок» 119 млрд дол., Microsoft тримає 108,3 млрд дол. у п'яти підконтрольних їй компаніях, фармацевтичний гігант Pfizer розподілив між 151 своєї дочірньої структурою \$ 74 млрд, впливає з дослідження.

На 30 компаній США, які зареєстровані в офшорах володіють приблизно 1,4 трлн дол. Більш ніж півсотні корпорацій довелося б в сукупності заплатити 184,4 млрд дол. податків, якби вони повернули на батьківщину розміщений в офшорах прибуток. Так як в офшорних зонах вони платять 6% податку з прибутків, в США їм довелося б заплатити 35%. Саме такі високі податкові ставки і є основною причиною по якій більшість світових корпорацій реєструють свій бізнес в офшорах.

Для прикладу, компанія Nike також розміщує гроші в офшорах сумою понад 10,7 млрд доларів. Компанія використовує Бермудські острови як

податкову гавань. Якби не використовувались пільги з податкової гавані, вона заплатила б 3,6 мільярда доларів податків. Це означає, що Nike платить лише 1,4% податкової ставки іноземним урядам за ці офшорні прибутки, вказуючи на те, що майже всі гроші офіційно знаходяться у дочірніх компаній у податкових гаванях.

Серед 50 найбільших ТНК компаній, які спрямували в офшорах близько 1,6 трлн дол. США, є також IBM, Exxon Mobil, Chevron та Walmart. Ці 50 компаній отримали прибуток понад 4,2 трлн дол. розвинуті країни [39].

На світовому ринку за останні двадцять років найбільше інвестування спостерігається в видобувну і переробну промисловість. Особлива увага до даних галузей приділяється Японією і Німеччиною. Ці країни найбільше виділяють коштів на розвиток даних галузей – більше 50% від загального числа інвестицій [32].

Оцінка припливу інвестицій на конкурентоспроможність країни, що приймає дозволяє зробити наступні висновки:

- дії приймаючої країни визначають ступінь ефективності інвестицій. Політика країни повинна бути направлена на зростання прозорості економіки, зростання рівня конкуренції, підвищення свободи фінансових інститутів і зниження бюрократизації економіки;

- грамотна інвестиційна програма стимулює сприяння іноземних і національних бізнесів.

Позитивний ефект інвестицій досягається завдяки довгостроковим інвестиціям. Короткострокове вкладення капіталу навпаки негативно впливає на економіку і стимулює фінансову нестійкість країни.

Серед негативних аспектів інвестиційного впливу ТНК можна також виділити: зменшення прибутку місцевих підприємств через нерівну конкуренцію і витіснення внутрішніх капіталовкладень іноземними інвестиціями, витіснення місцевих фірм більш конкурентоспроможними зарубіжними.

Широко поширена думка, що рівень розвитку приймаючої країни є важливим фактором, що визначає внутрішні ПІІ. У міру підвищення рівня розвитку здатність населення купувати товари та послуги зростає, що мотивує іноземних інвесторів вкладати кошти. ВВП на душу населення відображає рівень розвитку. Крім того, відкритість торгівлі є життєвим та важливим фактором в просуванні внутрішніх ПІІ, тому що іноземні інвестори вважають за краще вільну торгівлю, а не обмежену торгівлю. Оскільки останній збільшує вартість ведення бізнесу, збільшується, що перешкоджає іноземним інвестиціям. Теоретично існує позитивний зв'язок між відкритістю торгівлі та ПІІ [41]. Відкритість торгівлі використовується в якості посередника для ПІІ, орієнтованих на ринок. Хороша інфраструктура може залучити більше прямих іноземних інвестицій, тому що це знижує експлуатаційні витрати. Інфраструктура використовується в якості посередника в пошуку ефективності ПІІ. Також сюди можна включити частку доданої вартості сільського господарства в ВВП, оскільки ПІІ є важливим джерелом інвестицій в сільське господарство і можуть підвищити продуктивність сільського господарства шляхом впровадження нових технологій. Основними показниками які мають вплив на приплив ПІІ в країні є контроль за корупцією, політична стабільність, верховенство закону, якість регулювання, право голосу і підзвітність, а також ефективність уряду [41].

Отже, зменшення необхідної норми прибутковості інвестицій дозволяє інвесторам переміщувати гроші в регіони з дефіцитом капіталу, куди інвестиції зазвичай не надходять. Актуальними залишаються недоліки короткострокових інвестицій – нестабільність, відплив капіталу, низька віддача. Але у випадках, коли довгострокові прямі інвестиції неможливі, короткострокові інвестиції через офшори відіграють значну роль у розвитку глобальної економіки. Таким чином, офшорні фінансові центри відіграють ключову роль у міжнародному русі капіталу, зменшуючи його вартість та усуваючи бар'єри [42].

З такої точки зору, офшорні фінансові центри мають загалом позитивний вплив на глобальний рух капіталів – якщо розглядати його окремо від інших ефектів офшорів на економіку світу та окремо взятих країн. Офшоризація сприяє активізації транскордонних фінансових потоків і прискоренню обороту фінансових активів у міжнародному масштабі. Вона також відіграє свою роль у забезпеченні розвитку європейського фінансового ринку, у створенні умов для диверсифікації інвестицій, розширенні доступу до кредитів і кращої локації капіталу. Завдяки їй відбувається зниження загального податкового тягара і стимулюється економічна активність [43].

З іншого боку, офшори створюють елементи нестабільності у світовій економіці та фінансах у зв'язку з можливістю накопичення в офшорних зонах великих обсягів капіталів, насамперед спекулятивних [44]. Згідно з методологією Організації економічного співробітництва та розвитку, деякі з функцій офшорів становлять небезпеку для світової податкової системи в загальному і для конкретних держав зокрема, являючи собою один із проявів недобросовісної податкової конкуренції між розвиненими країнами і тими, що розвиваються.

2.3. Аналіз особливостей двостороннього руху капіталів в Україні та офшорних зонах

За останні 20 років в Україні створені сприятливі умови для просування інвестиційної діяльності. Таким чином, створена певна правова база, яка визначає основні механізми реалізації інвестиційної політики в країні. Але, незважаючи на позитивні тенденції на рівні державного регулювання, стан інвестиційної діяльності залишається на вкрай низькому рівні, що істотно посилюється постійним скороченням інвестиційних ресурсів. Серед основних причин зниження активності інвесторів – обмежені внутрішні заощадження і неможливість повернути капітальні вкладення.

У період існування економіки України до незалежності, країна була обмежена в розширенні українських підприємств на міжнародний ринок, а також більшість економічних явищ не мало достатньо значного впливу як на Українську економіку, так і на економіку СРСР. Після дозволу на приватну підприємницьку діяльність на території України та і інших країн пострадянського простору багато з резидентів країн починають займатися підприємницькою діяльністю, включаючи діяльність на міжнародному ринку.

Формування справжніх офшорів почалися після 1991, зі значним розширенням ринкових відносин з'явилося і потреба мінімізувати доволі великих витрат. З початку 1990 року активно виникали фірми, що надавали консультації та інші послуги з реєстрації компаній в податковій оазисі. Незважаючи на це, перше юридичне підґрунтя для розгортання офшорних механізмів було сформовано ще під час існування УРСР [45]. Свідченням цього може бути угода про уникнення подвійного оподаткування з Кіпром, що прийнята в 1982 році. В той час це було важливим кроком для налагодження системи міжнародної торгівлі соціалістичного блоку з західними партнерами. Після прийняття незалежності України дану угоду влада мали намір замінити, це все розпочалося з 1997 року, адже це мало доволі значний вплив на надходження податків в Україні, але вдалося укласти нову угоду про уникнення подвійного оподаткування тільки в 2012 році. Це сталося через взаємовигідні відносини на найвищих рівнях влади України, саме тому в Україні Кіпр впродовж цього періоду став одним з основних напрямів виведення коштів за кордон. На сьогоднішній день, цей шлях не є основним через значні введення податкових зобов'язань для нерезидентів на території Кіпру, адже це є умовою для приєднання до ЄС.

Протягом останніх 30 років принцип введення компанії в офшорних зонах не змінився, а також ціна даних послуг є відносно невеликою. Тому навіть середній бізнес має можливість зберігати кошти в офшорах і завдяки цьому

економити значно більші суми шляхом часткової сплати податків на території України.

На той час Українська Радянська Соціалістична Республіка призвела до утворення масштабних фінансово-промислових груп, що мали значний вплив та змогли отримати контроль над достатньо прибутковими галузями промисловості на той час в державі, для прикладу: металургією, електроенергетикою, хімічною промисловістю тощо, ще в кінці дев'яностих років. З часом ці групи почнуть виборювати і місця в органах виконавчої влади та її вплив, а також безпосередньо розподіл ресурсів. Незважаючи на зміни до кінця дев'яностих років офшорні процеси не набувають великого масштабу та не мають достатнього впливу на економіку в цілому.

В 1991 році Україна мала одну з найвищих місць в світі з централізації та концентрації промислового виробництва, більша частина якого забезпечувала конкурентоспроможну продукцію на світовому ринку: здійснюючи експорт понад третини продукції у країни близького та далекого зарубіжжя. А також достатньо вагомий внесок України був в продукції. Понад 50 тисяч державних українських підприємств було оцінено в сотні мільярдів доларів.

Через незворотні процеси на території України після розпаду СРСР, а саме роздержавлення та приватизацією, почався період становлення сучасної “економічного середовища” для України й створення схем для відпливу сформованих капіталів в Україні за кордон. Починаючи із 2007 року відстежуються великі капіталовкладення, які здійснюють вітчизняні компанії на Кіпрі, що активно зростає починаючи з 2007-2008 роках та це складає більше ніж 85% обсягу вкладень з України. З 2007 року виведені на Кіпр гроші не повною мірою, але частково повертаються в Україну: це є перерозподіл офшорних потоків серед різних юрисдикцій, що були виведеними не у вигляді інвестицій, а у формі експорту товарів за заниженим рівнем цін й імпорту фіктивних послуг, а саме дивіденди, роялті та інше [46].

За даними Державної фіскальної служби України, через посередників працювало більше ніж половина товарів, що були відправлені на експорт з України, більше ніж 10% через податкові гавані, створюючи значні діри в бюджеті, через низький рівень доходів до державного бюджету, тобто фактично не створюється додана вартість українськими підприємствами, що дуже пагубно впливає як на ВВП так і на економіку в цілому. Від 2014 року триває інтенсивний процес переорієнтації вітчизняного експорту й імпорту від традиційних офшорних держав. Після Революції Гідності з прийняттям та підписанням нової щодо мінімізації податків конвенції, українські компанії продовжують знаходити більш безпечні й вигідні податкові гавані [48].

В результаті постійних темпів реформ зацікавлені сторони тепер вважають, що Україна дійсно стає привабливим місцем для заробітку. Інвестори визнали, що Україна стала стабільним і передбачуваним ринком, що розвивається і що наявність талановитого людського капіталу і високоякісних недооцінених активів робить Україну відмінним місцем для інвестицій. У 2019 країна піднялася ще на п'ять позицій в рейтингу легкості ведення бізнесу Світового банку до 71 з 190 країн, а Банк поставив Україну на друге місце серед країн світу за останні 10 років по швидкості і глибині поліпшення ділового клімату. У період з 2015 по 2018 рік в Україні потік прямих іноземних інвестицій склав 14 мільярдів доларів, в результаті чого було побудовано більше 80 виробничих підприємств, що являє собою десятки тисяч нових робочих місць з високою доданою вартістю [49].

Незважаючи на адміністративні труднощі, Україна залишається привабливим місцем для інвестицій з багатьох причин: країна має великий внутрішній ринок, підтверджений сільськогосподарський потенціал, енергетичні і мінеральні ресурси, а також стратегічне географічне положення, що робить її транзитним вузлом і воротами в Європу і Євразію. Крім того, нинішній уряд, схоже, активно займається реформуванням інвестиційного клімату. Проаналізуємо показники прямих інвестицій в Україну (табл. 2.7).

Таблиця 2.7 Прямі іноземні інвестиції в Україну за період 2013-2019 років,

млн. дол.

Показник	Роки								Абсолютне відхилення, ±		Відносне відхилення, %	
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2020 / 2013	2020 / 2019	2020 / 2013	2020 / 2019
ПІ в Україну	4499	410	-458	3810	3692	4455	5860	-868	-5367	-6728	-	-
ПІ з України	420	111	-51	16	8	-5	648	82	-338	-566	-80,48	-87,35
Сальдо	4079	299	-407	3794	3684	4460	5212	-950	-5029	-6162	123,29	-
												118,23

Джерело: складено автором на основі даних [50]

Дані табл. 2.6 зазначають, що потоки інвестицій в Україну в 2020 році досягли -868 млн. дол. США, що можна пояснити тим, що відбувається вилучення інвестицій і частково змінилась методологія обрахунку. Також можна вказати на те, що майже впродовж усіх досліджуваних років (за винятком 2015 р і 2020 р.) прямі іноземні інвестиції в Україну були більшими за інвестиції з України, що свідчить про те, що Україна має обмежені можливості для здійснення інвестування.

Джерела іноземних інвестицій мають тенденцію до диверсифікації. Нідерланди є одним з найбільших інвестором в Україні, інвестувавши в 2019 році 951,5 млн доларів США. Але Нідерланди – є прикладом однією з сучасних європейських податкових гаваней, тому надходження коштів може бути не інвестиціями громадян Нідерландів, а поверненнями коштів в Україну могут бути не чим іншим, як « відмивання коштів ». Попри конфлікт на сході України, Росія, як і раніше є другим за величиною інвестором в нашу державу, інвестувавши 495,6 млн доларів США. Проте більша половина припливу ПІ в 2019 році прийшла з країн ЄС, включаючи Нідерланди, про яку ми писали, Кіпр, Австрію, Францію, Великобританію і Польщу. Детальніше структуру основних країн-

інвесторів України і їх частку показано в табл. 2.8. Курсивом в таблиці виділені країни, що є класичними офшорами чи низько податковими юрисдикціями.

Таблиця 2.8 Структура прямих іноземних інвестиції в Україну за країнами період 2015-2019 років, млн. дол США

Європа	2 015	Структура, %	2 016	Структура, %	2 017	Структура, %	2 018	Структура, %	2 019	Структура, %
<i>Австрія</i>	<i>1 152,6</i>	<i>3,6</i>	<i>1 099,9</i>	<i>3,5</i>	<i>1 038,8</i>	<i>3,3</i>	<i>150,0</i>	<i>3,5</i>	<i>1 249,4</i>	<i>3,5</i>
Данія	138,8	0,4	137,6	0,4	153,6	0,5	158,2	0,5	157,5	0,4
<i>Естонія</i>	<i>243,3</i>	<i>0,8</i>	<i>222,1</i>	<i>0,7</i>	<i>235,0</i>	<i>0,7</i>	<i>239,0</i>	<i>0,7</i>	<i>248,2</i>	<i>0,7</i>
Італія	216,4	0,7	196,7	0,6	201,6	0,6	242,4	0,7	249,3	0,7
Литва	137,1	0,4	121,7	0,4	124,6	0,4	150,0	0,5	183,3	0,5
<i>Люксембург</i>	<i>363,9</i>	<i>1,1</i>	<i>660,1</i>	<i>2,1</i>	<i>515,8</i>	<i>1,6</i>	<i>484,9</i>	<i>1,5</i>	<i>555,8</i>	<i>1,6</i>
<i>Нідерланди</i>	<i>6 090,3</i>	<i>19,0</i>	<i>6 028,4</i>	<i>19,3</i>	<i>6395,0</i>	<i>20,2</i>	<i>7118,7</i>	<i>21,6</i>	<i>8 301,4</i>	<i>23,2</i>
Німеччина	1 604,9	5,0	1 564,2	5,0	1682,9	5,3	1701,4	5,2	1 843,1	5,1
Польща	679,4	2,1	509,1	1,6	571,3	1,8	631,7	1,9	693,7	1,9
Російська Федерація	343,8	1,1	813,6	2,6	797,2	2,5	597,8	1,8	783,3	2,2
<i>Великобратанія</i>	<i>1 785,2</i>	<i>5,6</i>	<i>1 947,0</i>	<i>6,2</i>	<i>1944,4</i>	<i>6,2</i>	<i>2131,2</i>	<i>6,5</i>	<i>2 060,6</i>	<i>5,8</i>
Угорщина	333,7	1,0	498,1	1,6	511,1	1,6	565,1	1,7	380,7	1,1
Фінляндія	89,8	0,3	110,2	0,4	131,0	0,4	142,0	0,4	142,7	0,4
Франція	1 299,1	4,0	615,6	2,0	723,4	2,3	744,4	2,3	845,5	2,4
Чехія	106,2	0,3	106,3	0,3	115,8	0,4	116,2	0,4	115,1	0,3
<i>Швейцарія</i>	<i>1 391,0</i>	<i>4,3</i>	<i>1 436,9</i>	<i>4,6</i>	<i>1515,9</i>	<i>4,8</i>	<i>1552,1</i>	<i>4,7</i>	<i>1 714,5</i>	<i>4,8</i>
Швеція	334,0	1,0	328,8	1,1	351,2	1,1	344,9	1,0	363,2	1,0
Азербайджан	189,4	0,6	216,3	0,7	210,2	0,7	216,2	0,7	241,2	0,7
<i>Кіпр</i>	<i>9 894,8</i>	<i>30,8</i>	<i>8 785,5</i>	<i>28,1</i>	<i>8932,7</i>	<i>28,3</i>	<i>9544,5</i>	<i>29,0</i>	<i>10368,9</i>	<i>29,0</i>
<i>Сингапур</i>	<i>131,3</i>	<i>0,4</i>	<i>258,4</i>	<i>0,8</i>	<i>276,3</i>	<i>0,9</i>	<i>276,8</i>	<i>0,8</i>	<i>305,4</i>	<i>0,9</i>
Туреччина	192,7	0,6	280,6	0,9	319,0	1,0	315,3	1,0	324,2	0,9
Беліз	535,1	1,7	604,2	1,9	532,3	1,7	437,6	1,3	448,2	1,3
<i>Британські Віргінські Острови</i>	<i>1 715,0</i>	<i>5,3</i>	<i>1 682,3</i>	<i>5,4</i>	<i>1358,4</i>	<i>4,3</i>	<i>1040,2</i>	<i>3,2</i>	<i>1 062,1</i>	<i>3,0</i>
<i>Панама</i>	<i>316,9</i>	<i>1,0</i>	<i>291,7</i>	<i>0,9</i>	<i>337,7</i>	<i>1,1</i>	<i>341,8</i>	<i>1,0</i>	<i>330,8</i>	<i>0,9</i>
<i>США</i>	<i>717,2</i>	<i>2,2</i>	<i>585,2</i>	<i>1,9</i>	<i>517,4</i>	<i>1,6</i>	<i>542,5</i>	<i>1,6</i>	<i>637,8</i>	<i>1,8</i>
Інші країни	2 120,6	6,6	2 129,8	6,8	2113,8	6,7	2120,2	6,4	2 203,7	6,2
Всього інвестицій	32 122,5	100,0	31 230,3	100,0	31 606,4	100,0	32 905,1	100,0	35 809,6	100,0

Джерело: складено автором на основі даних [51]

Згідно аналізу структури ПІІ, ми бачимо, що станом на 2019 основним інвестором України є Кіпр, частка якого у структурі складає 29%. Тобто третина

усіх іноземних інвестицій поступає саме з Кіпру. Що свідчить про прямий зв'язок відмивання коштів українськими бізнесами і політиками в офшорній зоні Кіпру.

В таблиці 2.9 наведена статистика ПІІ з України в країни світу для визначення країни, куди наша держава найбільше вливає кошти задля вивчення зворотних потоків інвестицій, ПІІ з України в країни світу і визначити країни, в таблиці курсивом в таблиці виділені країни, що є класичними офшорами чи низько податковими юрисдикціями.

Таблиця 2.9 Структура прямих іноземних інвестиції з України в країни світу за період 2015-2019 років, млн. дол США

Країни світу	2015	Структура, %	2016	Структура, %	2017	Структура, %	2018	Структура, %	2019	Структура, %
Білорусь	4,3	0,1	4,5	0,1	4,3	0,1	2,8	0,0	3,6	0,1
Латвія	69,8	1,1	68,4	1,1	60,9	1,0	72,5	1,2	73,0	1,2
Республіка Молдова	7,8	0,1	7,1	0,1	6,8	0,1	6,8	0,1	6,8	0,1
<i>Нідерланди</i>	<i>11,2</i>	<i>0,2</i>	<i>10,7</i>	<i>0,2</i>	<i>12,3</i>	<i>0,2</i>	<i>11,8</i>	<i>0,2</i>	<i>11,3</i>	<i>0,2</i>
<i>Німеччина</i>	<i>2,3</i>	<i>0,0</i>	<i>2,7</i>	<i>0,0</i>	<i>3,3</i>	<i>0,1</i>	<i>3,4</i>	<i>0,1</i>	<i>3,3</i>	<i>0,1</i>
Польща	50,2	0,8	48,7	0,8	6,7	0,1	6,7	0,1	8,1	0,1
Росія	122,8	1,9	144,1	2,3	150,3	2,4	117,7	1,9	118,0	1,9
Угорщина	14,6	0,2	14,9	0,2	17,5	0,3	16,8	0,3	16,1	0,3
Франція	0,1	0,0	0,1	0,0	0,2	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0
<i>Швейцарія</i>	<i>7,3</i>	<i>0,1</i>	<i>7,1</i>	<i>0,1</i>	<i>9,5</i>	<i>0,2</i>	<i>13,5</i>	<i>0,2</i>	<i>13,4</i>	<i>0,2</i>
<i>В'єтнам</i>	<i>1,6</i>	<i>0,0</i>	<i>1,6</i>	<i>0,0</i>	<i>1,6</i>	<i>0,0</i>	<i>1,2</i>	<i>0,0</i>	<i>1,2</i>	<i>0,0</i>
Грузія	1,4	0,0	1,7	0,0	1,6	0,0	1,4	0,0	1,9	0,0
Казахстан	1,0	0,0	1,0	0,0	1,0	0,0	0,9	0,0	0,9	0,0
Китай	1,3	0,0	1,5	0,0	1,1	0,0	0,6	0,0	0,6	0,0
<i>Кіпр</i>	<i>5 923,7</i>	<i>93,8</i>	<i>5 930,5</i>	<i>93,4</i>	<i>5 932,5</i>	<i>93,8</i>	<i>5 931,9</i>	<i>94,2</i>	<i>5 935,6</i>	<i>94,6</i>
<i>Британські Віргінські Острови</i>	<i>51,3</i>	<i>0,8</i>	<i>57,6</i>	<i>0,9</i>	<i>61,0</i>	<i>1,0</i>	<i>59,9</i>	<i>1,0</i>	<i>33,7</i>	<i>0,5</i>
<i>США</i>	<i>0,5</i>	<i>0,0</i>	<i>0,5</i>	<i>0,0</i>	<i>0,6</i>	<i>0,0</i>	<i>0,5</i>	<i>0,0</i>	<i>1,5</i>	<i>0,0</i>
Інші країни	44,0	0,7	43,6	0,7	50,8	0,8	45,9	0,7	43,6	0,7
Всього інвестицій	6 315,2	100,0	6 346,3	100,0	6 322,0	100,0	6 294,4	100,0	6 272,7	100,0

Джерело: складено автором на основі даних [51]

Згідно аналізу відтоку інвестицій з України ми бачимо, що станом на 2019 частка інвестицій в Кіпр склала 94,6%, яка незважаючи на падіння загального обсягу інвестицій у 2019 в порівнянні з 2018 на 0,4% – зросла на 0,4%. Такі інвестиційні потоки на Кіпр свідчать про відмивання коштів в офшорах та ухилення від сплати податків українських бізнесменів та чиновників. Дана діяльність повинна контролюватися урядом України та відслідковуватися, адже наша держава недотримує сотні тисяч податків від такої діяльності.

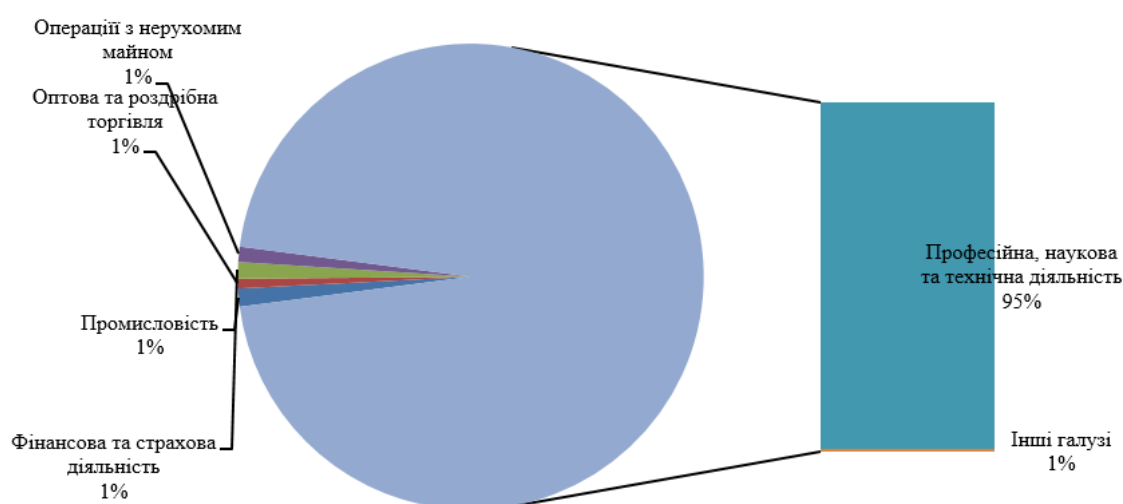

Рисунок 2.6 – Структура прямих іноземних інвестицій з України за галузями економіки за 2019 рік, млн. дол США

Джерело: складено автором на основі даних [51]

Для більш детального дослідження інвестиційних потоків з України слід дослідити основні галузі куди ці інвестиції спрямовуються, але так як майже 95% усіх інвестицій поступають на Кіпр, буде вважати, що досліджуємо основні галузі на Кіпрі, в які йдуть кошти з України (рис. 2.6).

Не дивно, що 95% усіх інвестицій з України в Кіпр ідуть саме на наукову діяльність. Так як створення на Кіпрі підприємства, яке займається науково-дослідною діяльністю є чудовим способом «відмити гроші» на створення

проектів, так як наукова діяльність не оподатковується і не потрібно сплачувати жодних податків. А повернення коштів з Кіпру аргументується результатом діяльності даного підприємства, яке створивши інноваційний продукт покрито кошти і заробило прибутки, які повертаються в Україну у вигляді інвестицій.

Як було досліджено вище 95% усіх інвестицій в Україну в 2019 поступали саме в Кіпр, а 29% верталися назад в Україну. Головними інвесторами нашої держави станом на 2019 окрім Кіпру також були Нідерланди, частка яких склала 52% всіх ПІІ. Пропонуємо дослідити списки офшорів України згідно офіційних державних даних (рис. 2.7).

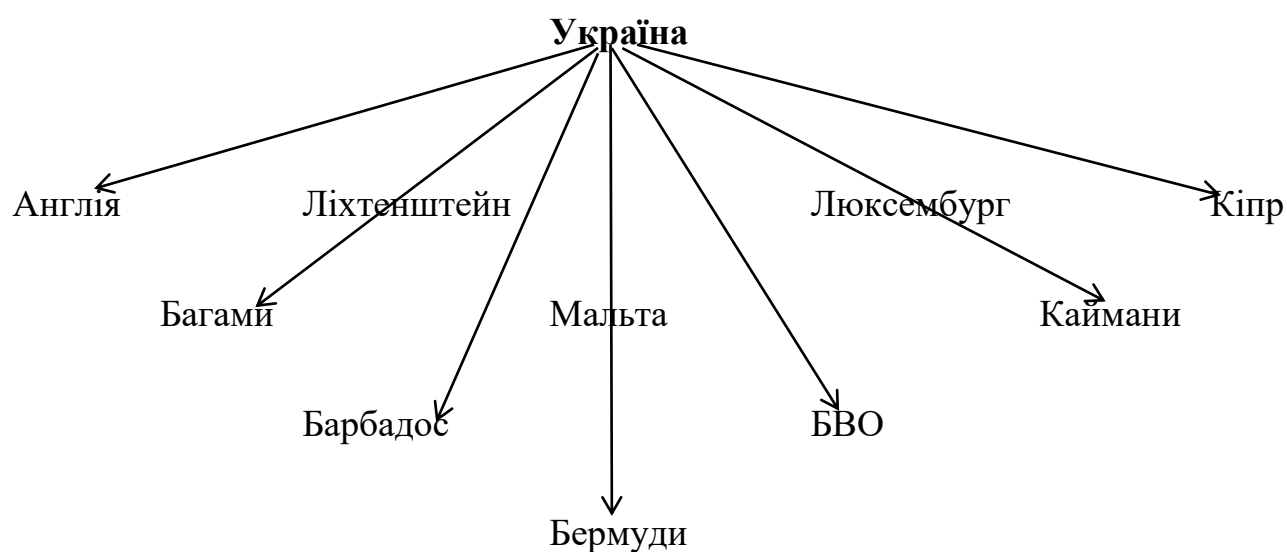

Рисунок 2.7 – Основний список офшорів, популярних серед українців

Джерело: складено автором на основі даних [52]

Наступним дослідимо основні сектори української економіки куди поступають кошти іноземних інвесторів. Аналіз за секторами показує, що більше 40% вхідних потоків ПІІ пов'язані з фінансами і страхуванням – 1 215,1 млн. доларів США (42,3%). Бо саме фінансова діяльність і маніпуляції компаній на фінансових ринках є основним джерелом куди повертаються кошти з Кіпру, а

прибутки від фінансової діяльності йдуть у вигляді інвестицій на наукову діяльність.

Головними секторами з точки зору залучення іноземних інвестицій в 2018 році залишалися оптова та роздрібна торгівля, ремонт автомобілів та мотоциклів на 599,4 млн. доларів США (20,9%), операції з нерухомістю на 405,3 млн. доларів США (14,1 %), обробна промисловість з 302,1 млн. доларів США (10,5%), інформаційно-телекомунікаційна галузь – 119,4 млн дол. США (4,2%) і професійна, наукова та технічна діяльність – 93,2 дол. США (3,2%).

Детальніше структуру ПІІ інвестицій в Україні за галузями економіки проаналізовано в табл. 2.10.

Таблиця 2.10 Структура прямих іноземних інвестицій в Україну за галузями економіки за період 2016-2019 років, млн. дол США

Галузі	2015	Структура, %	2016	Структура, %	2017	Структура, %	2018	Структура, %	2019	Структура, %
Сільське, лісове та рибне господарство	502,2	1,6	586,2	1,9	578,6	1,8	451,9	1,4	542,1	1,5
Добувна промисловість	1 868,7	5,8	1 521,3	4,9	1 732,1	5,5	1 747,3	5,3	2 031,1	5,7
Виробництво харчових продуктів	2 419,0	7,5	2 530,5	8,1	2 758,4	8,7	2 859,4	8,7	2 844,3	7,9
Текстильне виробництво	116,9	0,4	112,8	0,4	117,7	0,4	114,3	0,3	106,0	0,3
Виготовлення виробів з деревини,	400,7	1,2	444,4	1,4	535,6	1,7	560,2	1,7	608,4	1,7
Виробництво коксу	188,7	0,6	176,5	0,6	178,1	0,6	260,3	0,8	293,2	0,8
Виробництво хімічних речовин і продукції	679,5	2,1	646,4	2,1	696,9	2,2	654,2	2,0	666,7	1,9
Виробництво фармацевтичних продуктів і препаратів	45,5	0,1	38,8	0,1	35,2	0,1	36,2	0,1	56,9	0,2
Виробництво гумових і пластмасових виробів	1 079,8	3,4	967,0	3,1	1 023,6	3,2	1 127,0	3,4	1 146,7	3,2
Металургійне виробництво	1 533,1	4,8	1 560,8	5,0	1 637,1	5,2	1 662,3	5,1	1 803,4	5,0

Продовження Таблиці 2.10

Машинобудування	781,6	2,4	771,0	2,5	781,2	2,5	794,5	2,4	806,2	2,3
Виробництво меблів	287,2	0,9	275,6	0,9	236,1	0,7	269,3	0,8	277,4	0,8
Постачання електроенергії, газу	438,0	1,4	556,5	1,8	755,0	2,4	683,4	2,1	900,2	2,5
Водопостачання	55,1	0,2	65,9	0,2	56,7	0,2	55,2	0,2	55,3	0,2
Будівництво	1 104,1	3,4	1 043,3	3,3	919,5	2,9	983,5	3,0	1 036,4	2,9
Оптова та розрібна торгівля	5 247,4	16,3	5 106,5	16,4	4 957,8	15,7	5 480,2	16,7	5 662,5	15,8
Транспорт	1 088,0	3,4	1 086,0	3,5	985,3	3,1	1 043,0	3,2	1 088,4	3,0
Телекомунікації	2 089,4	6,5	2 075,7	6,6	2 100,1	6,6	2 201,1	6,7	2 939,6	8,2
Фінансова та страхова діяльність	4 350,1	13,5	3 627,4	11,6	3 526,3	11,2	3 641,1	11,1	4 557,6	12,7
Операції з нерухлим майном	3 882,1	12,1	3 764,4	12,1	3 796,3	12,0	4 258,2	12,9	4 495,7	12,6
Наукова діяльність	2 222,6	6,9	2 253,5	7,2	2 131,1	6,7	2 096,9	6,4	2 223,0	6,2
Сфера обслуговування	1 222,7	3,8	1 507,3	4,8	1 550,9	4,9	1 377,4	4,2	1 113,2	3,1
Інші галузі	520,1	1,6	512,5	1,6	516,8	1,6	548,2	1,7	555,3	1,6
Всього інвестицій	32 122,5	100,0	31 230,3	100,0	31 606,4	100,0	32 905,1	100,0	35 809,6	100,0

Джерело: складено автором на основі даних [51]

Черкаська область України, розташована недалеко від столиці Києва, за останні роки продемонструвала значне економічне зростання: з 2014 року було відкрито більше 3000 нових підприємств.

Регіон відкритий для торгівлі, інвестицій і промислового співробітництва з корейськими партнерами.

Дніпропетровська область України з населенням 3,2 млн осіб виробляє 10,5% ВВП країни і багата природними ресурсами, науковим, промисловим та людським капіталом. Це також ядро космічної галузі України і батьківщина для ряду провідних металургійних, виробничих, харчових і сільськогосподарських компаній.

Запорізька область України є лідером в області енергетики, металургії, важкої і автомобільної промисловості, а також є домом для великої спільноти

етнічних корейців. У 2019 корейська LS Mtron стала партнером місцевої компанії ЗАЗ по виробництву сільськогосподарської техніки.

Полтавська область України відома як мальовнича місцевість, увічнена яскравими гоголівськими розповідями. Він також є важливим економічним центром країни, де знаходиться ексклюзивний український виробник великовантажних автомобілів «АвтоКрАЗ» та вагонобудівний завод «KRCBW». Регіон має великий потенціал у галузі видобутку нафти і газу, органічного сільського господарства, рекреаційної інфраструктури та інші поля.

Сонячний регіон Херсона стратегічно розташований на Чорному і Азовському морях, з гирлом річки Дніпро, службовцям воротами для транспорту прісної води у внутрішні райони України. Структура інвестицій в регіони України наведена в таблиці 2.11.

Найбільша кількість інвестицій за 5 років, в середньому 50% припадає на м. Київ, де розташовані великі компанії та сконцентровані всі інвестиційні потоки. Другим за величиною є Дніпропетровська область, близько 11% та трійку лідерів по отриманням ПІІ закриває Київська область – 4% за п'ять років.

Таблиця 2.11 Структура прямих іноземних інвестиції в Україну за областями за період 2016-2019 років, млн. дол США

Області	2015	Структура, %	2016	Структура, %	2017	Структура, %	2018	Структура, %	2019	Структура, %
Вінницька	187,8	0,6	180,0	0,6	198,9	0,6	222,5	0,7	236,7	0,7
Волинська	247,1	0,8	246,1	0,8	251,3	0,8	256,7	0,8	306,6	0,9
Дніпропетровська	4 030,6	12,5	3 491,1	11,2	3 688,2	11,7	3 535,5	10,7	3 797,6	10,6
Донецька	1 748,0	5,4	1 249,6	4,0	1 116,4	3,5	1 289,3	3,9	1 399,8	3,9
Житомирська	222,7	0,7	216,3	0,7	226,8	0,7	234,2	0,7	246,3	0,7
Закарпатська	311,8	1,0	317,0	1,0	325,1	1,0	343,3	1,0	360,9	1,0
Запорізька	682,7	2,1	863,4	2,8	910,5	2,9	900,8	2,7	912,9	2,5
Івано-Франківська	836,6	2,6	826,6	2,6	904,7	2,9	894,6	2,7	724,0	2,0
Київська	1 593,4	5,0	1 516,8	4,9	1 588,7	5,0	1 598,0	4,9	1 645,3	4,6

Продовження Таблиці 2.11

Кіровоградська	52,5	0,2	58,9	0,2	70,1	0,2	69,3	0,2	74,7	0,2
Луганська	443,9	1,4	436,4	1,4	438,0	1,4	437,2	1,3	447,2	1,2
Львівська	1 032,9	3,2	833,5	2,7	930,0	2,9	947,8	2,9	1 116,3	3,1
Миколаївська	212,8	0,7	213,5	0,7	206,1	0,7	220,6	0,7	305,4	0,9
Одеська	1 320,3	4,1	1 228,8	3,9	1 202,6	3,8	1 251,7	3,8	1 279,3	3,6
Полтавська	1 000,1	3,1	1 003,0	3,2	1 008,8	3,2	1 025,9	3,1	1 166,0	3,3
Рівненська	199,6	0,6	159,5	0,5	134,2	0,4	130,4	0,4	134,6	0,4
Сумська	199,1	0,6	190,0	0,6	181,5	0,6	184,5	0,6	198,0	0,6
Тернопільська	49,2	0,2	48,2	0,2	45,0	0,1	100,6	0,3	49,5	0,1
Харківська	1 519,6	4,7	642,5	2,1	638,3	2,0	652,5	2,0	762,5	2,1
Херсонська	211,0	0,7	201,3	0,6	218,5	0,7	204,8	0,6	245,4	0,7
Хмельницька	165,5	0,5	158,2	0,5	170,8	0,5	200,5	0,6	203,0	0,6
Черкаська	348,0	1,1	334,4	1,1	335,7	1,1	329,8	1,0	357,2	1,0
Чернівецька	59,1	0,2	57,1	0,2	42,6	0,1	45,6	0,1	53,0	0,1
Чернігівська	92,1	0,3	241,3	0,8	429,6	1,4	435,7	1,3	442,9	1,2
м.Київ	15 356,3	47,8	16 516,8	52,9	16 343,9	51,7	17 393,1	52,9	19 344,3	54,0
Всього інвестицій	32 122,5	100,0	31 230,3	100,0	31 606,4	100,0	32 905,1	100,0	35809,6	100,0

Джерело: складено автором на основі даних [51]

Незважаючи на епідемію коронавірусу, карантинні обмеження та інші потрясіння, українські стартапи продовжували піднімати інвестиції і залучати нових інвесторів.

В цілому за 2020 рік в українські стартап компанії було здійснено інвестицій на суму близько 800 млн. дол. США.

Основною країною інвесторам були США, 91,2% усіх інвестицій були здійснені інвестиційними фондами, які знаходяться і США, проте власники цих фондів росіяни і українці. (табл. 2.12). Україна є чудовим місцем для інвестицій так як більшість стартапів, які створення в нашій державі є інноваційними компаніями, з ІТ нахилом, а дана галузь є перспективною і допоможе нашій державі взяти у курс у напрямок цифровізації бізнесу та покращення нашого бізнес-середовища.

Таблиця 2.12 Обсяг інвестицій в українські стартапи за країнами, млн. дол
США

Стартап-компанія	Сума інвестицій, млн. дол.	Компанія-інвестор	Країна-походження інвестора
Revolut	580	Technology Crossover Ventures	США
Very Good Security	60	Vertex Ventures US	США
Restream	50	Sapphire Ventures i Insight Partners	США
Mobalytics	11,25	Almaz Capital	США
Preply	10	Hoxton Ventures	Великобританія
Allset	8,25	Greycroft	США
MakeUp	8	Horizon Capital	США
DMarket	6,5	Almaz Capital i Xsolla	США
Zakaz.ua	5	Chernovetskyi Investment Group	Україна
Reface	5,5	Andreessen Horowitz i TQ Ventures	США
AllRight	5	Genesis Investments	Україна
Liki24	5	TA Ventures, Genesis Investments i Mission Tech	Німеччина, Україна і Латвія

Джерело: складено автором на основі даних [53]

Що стосується відносин між Кіпром та Україною? Якщо подивитися на перелік міжнародних документів, що захищають інвесторів Кіпру в Україні, сумнівів не виникне:

- конвенція про врегулювання інвестиційних суперечок між державами та іноземними суб'єктами (набуває чинності від 18.05.1965), Угода про партнерство та співробітництво між ЄС та Україною (набуває чинності з 01.03.1998), Договір між Урядом СРСР та Урядом Республіка Кіпр про уникнення подвійного оподаткування щодо податків на прибуток та майно (діє з 26.08.83), Угода між Україною та Кіпром про правову допомогу в цивільних справах (набуває чинності від 18.03.2006), Торгова угода між Уряд України та Уряд Кіпру (набирає чинності з 21.02.2000).

- Кіпр завжди був одним з основних джерел інвестицій в Україну. Як правило, переваги можна розподілити на декілька груп: захист активів, оптимізація податків, неоподатковуваний прибуток від вибуття. Роялті, дивіденди та проценти, які виплачуються з України на Кіпр, не оподатковуються взагалі. Злиття та поглинання можуть здійснюватися без податків.

Усі вищезазначені причини роблять Кіпр надзвичайно привабливою юрисдикцією для інвестицій в Україну.

Двадцятка найбільших компаній, які займаються оптовою торгівлею, мають різноманітні напрямки роботи, але половину з них об'єднує одне – вони пов'язані з офшорами. Про це свідчать результати дослідження платформи з перевірки контрагентів YouControl.

Аналітики YouControl проаналізували дані по виручці компаній за 2018 рік і сформували топ-20 представників ринку оптової торгівлі. До переліку входить багато загальновідомих підприємств з гучними іменами. Більшість з них торгують паливом [54].

При цьому більша половина з них причетні до офшорів через власників або бенефіціарів. Як не дивно найбільш популярною для цих компаній став Кіпр – з якими пов'язані п'ять компаній, три – мають зв'язку зі Швейцарією, а дві – з Оманом.

Наступним проаналізуємо фінансові схеми та відмивання коштів українськими компаніями в офшорах.

Відома в Україні кондитерська компанія «Конті» зареєстрована в грудні 2014 року на Британських Віргінських островах та її основними власниками є брат Ріната Ахметова та Борис Колесніков.

Компанія офіційно платить податки БВО, при цьому не приховує даного факту. В офшорах є безліч компаній, які зареєстровані на відомих українських політиків та їх родичів. До прикладу син экс-прем'єра Миколи Азарова – Олексій,

є власником компанії на Кіпрі, яка була зареєстрована в 2012 році за часів правління Азарова.

Також є і офшори зареєстровані на президента Петра Порошенка Бориса Ложкіна, экс-прем'єр-міністра Павла Лазаренка, мера Одеси Геннадія Труханова, який числиться там, як громадянин Росії.

Пропонуємо дослідити фінансову сторону офшорної діяльності компанії Roshen, яка в 2017 році перевела на рахунки голландської Roshen Europe у вигляді дивідендів як мінімум 12 мільйонів доларів. Ми дослідили, що в структуру корпорації «Рошен» входять голландська Roshen Europe, кіпрська Confectionary Investments і люксембурзька Roshen Group, і побудована вона на основі ТОВ «ЦЕКК», яка на 85% належала «ЗНКІФ Прайм Ессетс Кепітал» і була внутрішнім офшором.

Дані фонди платять податок на прибуток і через них можна зручно вивести з України дивіденди корпорації, як відомо через ЗНКІФ «Прайм Ессетс Кепітал» податки хоч і не сплачувались, але гроші з України вивести було не так просто.

Тут впливає хитра схема, в кінці 2016 року «ЦЕКК» розподілила дивіденди своїм акціонерам у розмірі 11 млн. 539 тис. дол. США і 85% з даної суми буде переведено на рахунок Roshen Europe B.V., яка після володіє 85% акціями Рошен. Для виведення дивідендів знадобилося 9 місяців 2017 року, в основному через обмеження НБУ на купівлю валюти. Сума в розмірі понад 9 млн. дол була переведена на рахунок голландської компанії Roshen Europe B.V.

Також до 2016 року в корпорації Рошен був достатній нерозподілений прибуток в розмірі 1,6 млрд. грн. і 85% від якого було переведено до Roshen Europe B.V., а саме 1,1 млрд. грн.

Варто наголосити, що мінімізація сплати податків на прибуток в Україні при перерахунку коштів до Roshen Europe B.V., виявилися можливою тільки завдяки підписаній між Україною та Королівством Нідерланди «Конвенції про

уникнення Подвійного оподаткування та попередження податкових Ухилення Стосовно податків на доходи и майно». [55]

Саме через дану конвенцію Roshen Europe B.V. була зареєстрована в Голландії, а переведені кошти до Roshen Europe B.V. йдуть в Кіпр та Люксембург на рахунки Confectionary Investments і Roshen Group відповідно.

Подібну схему по відмиванню коштів мають більшість українських компаній, на останок пропонуємо проаналізувати структуру акціонерів відомої української компанії АТ «Дніпроазот» (табл. 2.13).

Таблиця 2.13 Структура акціонерів АТ «ДНІПРОАЗОТ»

№ з/п	Компанія-акціонер	Розмір частки акціонера	Місцезнаходження
1	BALLIOTI ENTERPRISES LTD	9,74	С.-Кітс і Невіс, - р-н, -, DALY BUILDING, PRINCE
2	CELASTRINA TRADING CO. LIMITED	7,38	7733, Кіпр, - р-н, Ларнака, Мавровуніву, 40, Калавасос, П.С. (Μαυροβουνίου, 40
3	DUXTON HOLDINGS LIMITED	10,51	3032, Кіпр, - р-н, Лімассол, Філокіпру Стріт, Зеніа Елені, Корт А, буд. 4
4	LUCRINO INVESTMENTS LIMITED	9,96	2108, Кіпр, - р-н, NICOSIA, Griva Digeni, 113, Astromeritis
5	JERAMI HOLDINGS LTD	9,94	4636, Кіпр, - р-н, Лімассол, Зодіас, Сін Колосіу (Zodias, Sin. Kolosiou), буд.
6	DEMSEY EQUITIES LTD	23,00	Віргінські о-ви (Брит.), - р-н, Роуд Таун, Тортола, Вантерпул Плаза, П.С. 873, Вікхемз Кей 1
7	LETALINA HOLDINGS LTD	9,99	3026, Кіпр, - р-н, Лімассол, Арх. Макаріу III, буд. 155, ПРОТЕАС ХАУЗ, оф.5-й

Джерело: складено автором на основі даних [56]

Як ми бачимо 80,5% акцій належить компаніям, які зареєстровані в офшорних зонах, що свідчить про відтік значних фінансових ресурсів закордон та про ухилення від сплати податків в Україні. Компанія сміло може

користуватися схемою корпорації Рошен, так як побудована по такому ж принципі.

Якщо більш детально розглянути діяльність великих українських компаній та проаналізувати їхні фінансові потоки, ми можемо бути більш ніж впевнені, що ниточки поведуть в офшорні зони, і виявиться, що наша держава недоотримує мільярдні податки. Тіньова діяльність в Україні знаходиться на одному з найвищих рівнів і ось такі фінансові схеми є звичним явищем для українських компаній, в результаті чого кошти йдуть за межі України і повертаються назад у вигляді іноземних інвестицій від тих самих українських інвесторів, які мають зареєстровану компанію в одній з офшорних зон.

Таким чином, поліпшення інвестиційного клімату в Україні вимагає ефективної взаємодії з інвесторами, вимагає проведення щоденних реформ, таких як створення сприятливого ділового середовища, підвищення впевненості інвесторів у захисті капіталу є ключовою областю для боротьби з корупцією, захисту прав власності, підвищення прозорості реєстрів власності, лібералізації репатріації прибутку, створення судів по боротьбі з корупцією і т. д.

РОЗДІЛ 3

РОЗРОБКА СТРАТЕГІЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ МІНІМІЗАЦІЇ ВПЛИВУ ОФШОРІВ НА СВІТОВУ ЕКОНОМІКУ

3.1. Міжнародний досвід боротьби з офшорними юрисдикціями

Заходи, спрямовані на протидію офшоризації та діяльності офшорних центрів, можна умовно розділити на дії національних урядів та законодавців, і зусилля на міжнародному рівні. Окрему групу становить політика ЄС як унікального політичного та економічного інтеграційного об'єднання.

На міжнародній арені боротьба з офшорами відбувається в рамках ширших заходів, що стосуються протидії злочинності, легалізації коштів, здобутих незаконним шляхом, та ухилянню від податків. Основними спеціалізованими міжнародними структурами, які займаються дослідженням, регулюванням та протидією офшорним центрам є група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (Financial action task force on money laundering, FATF) та Організація економічного співробітництва та розвитку.

Процеси глобального економічного регулювання в області оподаткування мають історичну та інституційну діяльність. В цілому, міжнародне правове регулювання офшорного бізнесу сконцентрована в діяльності двох основних організацій – Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) і ФАТФ (англ. Financial Action Task Force on Money Laundering – ФАТФ). FATF – це міжурядовий орган, створений в 1989 році, який надає рекомендації щодо ідентифікації бенефіціарів, боротьби з відмиванням коштів і фінансуванням тероризму. ОЕСР проводить аналіз і класифікацію юрисдикцій на предмет прозорості та дотримання міжнародних податкових стандартів і надає рекомендації щодо соціально-економічної політики [3]. З 2000 року ОЕСР почала формувати списки “податкових гаваней” згідно із затвердженими нею

критеріями. Держави, що потрапляють до таких списків, їх закликають привести своє внутрішнє законодавство у відповідність із затвердженими міжнародними податковими стандартами. Для цього застосовується як дипломатичний та міжнародно-політичний тиск, так і економічні санкції. Значна частина офшорів погоджуються на такі заходи, перш за все – європейські та найбільш розвинені світові центри. В антиофшорній політиці ОЕСР важливу роль відіграє Глобальний форум ОЕСР з прозорості та обміну інформацією, а також створена ним Група розгляду високого рівня (PRG). Вони займаються розробкою методології, формуванням основних напрямів політики та висуненням рекомендацій [57].

Важливе значення в останні роки набуває діяльність Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей. Її членами є всі розвинені і найбільші з країн, що розвиваються (Аргентина, Бразилія, Індія, Китай і Мексика) країн. Дана організація займається розробкою заходів по створенню в країнах режимів протидії легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом. Рекомендації ФАТФ спрямовані на реалізацію наступних заходів: розвиток і вдосконалення національної правової системи; зростання значення кредитних і фінансових в процесах боротьби з відмиванням грошей; активізація міжнародного співробітництва країн у сфері запобігання відмивання» капіталів [58]. Крім цього, відповідно до критеріїв ризику ФАТФ були розроблені списки держав («темно-сірий » і « чорний ») [59], що відхиляються від застосування контрзаходів з метою захисту від ризику відмивання грошей світової фінансової системи в цілому.

Що стосується конкретних рекомендацій ФАТФ, то вони спрямовані на посилення ідентифікації власника офшорної компанії (наприклад, заборонена емісія акцій пред'явника; передбачено обов'язково розкриття інформації про власників компанії). Також закордонні банки мають право заарештовувати кошти на рахунках в офшорному компанії, якщо буде найменша підозра в здійсненні

незаконної діяльності. Важливо, що, зокрема, в доповіді ФАТФ під назвою «Про типові способи відмивання грошей», в окрему категорію інструментів з відмивання грошей було виділено «сірий» імпорт.

В рамках ФАТФ в 1998 році (останній перегляд правил в 2004 р) був сформований «План дій проти відмивання грошей», який об'єднує 40 загальних правил і 9 спеціальних («40 + 9»), що містять перелік мінімальних дій для національної і міжурядової боротьби з легалізацією доходів від торгівлі наркотиками (40 загальних рекомендацій) і по боротьбі з фінансуванням терористичних актів і терористичних організацій (9 спеціальних). Рекомендації охоплюють всі заходи, які національні системи повинні застосовувати в своїх системах кримінального правосуддя і регулювання; превентивні заходи, які слід вжити фінансовим установам та іншим визначеним підприємствам, і професіями; а також міжнародне співробітництво. Починаючи ще з 1990 року, рекомендації ФАТФ були схвалені більш як 190 країнами [60]. Рекомендації підлягають перегляду один раз в п'ять років і фактично являють собою ключовий інструмент діяльності організації. Ці рекомендації – набір організаційних і правових заходів, націлених на формування національних режимів з протидії офшорам. Резолюцією Ради Безпеки ООН № 1617 від 2005 року ці заходи встановлені в якості обов'язкових для виконання країнами - членами ООН [61].

Сьогодні, в умовах динамічної трансформації глобальної економіки ОЕСР грає теж не менш ключову роль в посткризовому реформуванні її фінансової системи. Особливо, в області боротьби з низькоподатковими юрисдикціями і офшорами. Загальновизнана гнучкість і цілеспрямованість дій ОЕСР на даному напрямку, які спрямовані не на боротьбу з фактом існування офшорів, а з їх головними функціональними наслідками – шкідливої (harmful) податкової конкуренцією і відмиванням грошей в «сірих» і «чорних» зонах світової економіки (фінансування тероризму, наркоторгівлі, торгівля зброєю, людьми). Перша доповідь ОЕСР «Про шкідливу податкову конкуренцію» була

підготовлена в 1998 році [62]. На основі ексклюзивної експертної методології вперше визначені критерії шкідливої податкової практики та запропоновано методи діагностики і протидії. Доповідь викликала як широкий позитивний резонанс, так і розбіжності, в тому числі, серед країн-членів ОЕСР, а саме Швейцарія і Люксембург не визнали висновків експертів організації, оцінивши їх як «навмисно сфокусовані на міжнародних фінансових центрах». Тим не менш, документ на кілька років став центральним елементом міжнародної антиофшорної дискусії. ОЕСР продовжила концентрацію зусиль на конструюванні механізму врегулювання суперечок і в 2000 р заснувала Глобальний форум по прозорості і обміну податковою і юридичною інформацією [63]. На даний момент – це головна координуюча платформа в цій області, яка об'єднує 150 держав, включаючи Російську Федерацію. В рамках Форуму країни ранжуються за рівнем відкритості і податкової підзвітності, отримуючи «зелені», «жовті» та «червоні» картки.

У 2010 р Податковий комітет ОЕСР і Комітет з розвитку ініціювали створення неформальної групи Task Force on Tax and Development (TFTD), головне завдання якої – сприяти більш активній участі країн, що розвиваються у всебічному обмін податковою інформацією. В 2013 р ОЕСР представила одну з найважливіших ініціатив за всю історію глобального економічного регулювання – План дій щодо протидії розмивання бази оподаткування та виведення прибутку з-під оподаткування (BEPS) [64]. Запуск ініціативи і її перші успіхи дозволили керівництву ОЕСР заявити про «настання ери безпрецедентного міжнародного співробітництва з податкових питань».

Нормотворча робота по впровадженню стандартів BEPS ведеться на міждержавному рівні. ОЕСР складає списки країн, які практикують недобросовісну податкову конкуренцію з одного боку, а з іншого – реєстр країн, які взяли на себе зобов'язання по впровадженню податкових стандартів. Експерти організації принципово виходять з того, що кожна держава має право і має

протидіяти транснаціональним корпораціям, які прагнуть знижувати податкове навантаження шляхом використання низькоподаткових юрисдикцій і отримувати податкову вигоду завдяки розбіжності національних податкових систем і недосконалості міжнародних угод.

Спочатку терміни реалізації заходів, пропонованих в Плані BEPS, становили від 1 до 2-х років. Пізніше ОЕСР переорієнтувалася на середньострокове планування (5-6 років). Характеризуючи цю ініціативу як новий важливий етап в глобальній податковій співпраці, міжнародні консультанти, посилаючись на складність податкових процедур і трансфертного ціноутворення, висловлюють сумніви в реальності пропонованих термінів його реалізації. Подібні думки мають підстави, особливо, з урахуванням важких переговорів про введення податку на фінансові транзакції в ЄС, заблокованих позицією локальних фінансових центрів (Нідерланди, Люксембург, Ірландія, Кіпр). Можна припустити, що плановане підписання багатосторонньої податкової конвенції, в якій, щоб виключити регулятивний арбітраж, повинні взяти участь всі значущі податкові юрисдикції, також буде непростим і тривалим процесом. По суті, світова економіка стоїть перед фактом «глобальної податкової дилеми». З одного боку, національні уряди, хочуть збільшення податкових надходжень, з іншого – залучення іноземних та утримання «своїх» інвесторів за рахунок конкурентоспроможних податкових ставок. Відповідно, існує небезпека конфлікту глобальних, регіональних і національних ініціатив.

На сучасному етапі реалізації плану BEPS ОЕСР спільно з G20 робить ставку на триваюче міжнародне співробітництво. Незмінним залишається основний принцип, що припускає, що прибуток корпорацій оподатковуються там за місцем їх основної господарської діяльності (там, де вона створюється), а не за місцем реєстрації дочірніх фірм і багаторівневих ланцюжків з юридичних осіб в низькоподаткових юрисдикціях. В останні два роки до Форуму приєднується все більше країн, що розвиваються.

З 2016 року ОЕСР реалізувала ще одну важливу податкову ініціативу на глобальному рівні. Спільно з ООН, МВФ і Світовим банком була запущена Платформа співробітництва з податкових питань [65]. Платформа покликана проводити регулярні дискусії серед чотирьох міжнародних організацій з метою податкової підтримки країн, що розвиваються. Акценти зроблені на поліпшення взаємодії і синергетичних зв'язків, а також на інтенсифікацію обміну інформацією в мету усунення ухилення від сплати податків і боротьби з незаконними фінансовими потоками. Платформа виступає в якості простору узгодження і обміну інформацією по ряду пріоритетних податкових питань, таких як статистика доходів, діагностика податкового адміністрування та оподаткування природних ресурсів.

Друга точка докладання зусиль міжнародних організацій (ОЕСР, FATF) і розвинених країн – це самі фінансові інститути, перш за все банки і фінансові компанії. Міжнародне співтовариство невдоволене сформованою системою протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Тому банки змушені крок за кроком посилювати внутрішні правила перевірки клієнтів і ставати все більш підозрілими, особливо по відношенню до іноземним клієнтам. Що буває з тими, хто не враховує нові правила гри, показали історії з відкликанням в 2018 році ліцензій у латвійського ABLV і естонського Versobank через недотримання вимог щодо протидії легалізації грошових коштів, здобутих злочинним шляхом [66].

FATF і Євросоюз наполягають на посиленні банківських процедур перевірки (due diligence) клієнтів, а також на встановлення правил доступу до інформації про бенефіціарів компаній. Вони почали розробляти спеціальне регулювання цих питань ще в 2012 році. У червні 2017 року Брюссель оголосив про імплементацію в національне законодавство членів союзу положень директиви ЄС 2015/849 від 20 травня 2015 року «Про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання коштів та фінансування тероризму» [67].

Після цього банки стали використовувати розширену процедуру due diligence, особливо щодо іноземних клієнтів, яка крім іншого включає в себе встановлення джерел походження стану клієнта.

Боротьба з відмиванням грошей через офшорні зони на міжнародному рівні ведеться також створеними за подобою ФАТФ регіональними організаціями, а саме Азіатсько-Тихоокеанської групою (APG), Групою CFATE (Група країн Карибського басейну), Групою ESAAMLG (Група країн Південної і Східної Африки), а також Комітетом PC-R-EV (Комітет експертів Ради ЄС з оцінки заходів протидії відмиванню грошей). Групою SICAD (Група експертів з питань відмивання грошей Міжамериканській комісії з контролю над зловживанням використанням наркотичних речовин) відстежується виконання «Плану дій по боротьбі з відмиванням грошей». Також на регіональному та міжнародному рівнях проблемами деофшоризацію так чи інакше займаються такі організації: Інтерпол – міжнародна організація, що займається розслідуваннями міжнародних економічних злочинів і боротьбою з «відмиванням» грошей; Організація країн ЄС по боротьбі з комерційною злочинністю (CCCU); Офшорна група з банківського контролю; Міжнародна організація контролю в сфері обігу цінних паперів; Бернський клуб, що включає представники правоохоронних органів деяких західноєвропейських країн та ін.

Аналізуючи міжнародний досвід, слід зазначити, що процеси деофшоризації мають досить тривалу історію. В даному значенні показовим є приклад США. В цій країні виділяється концепція контрольованих іноземних компаній (CFC – Controlled Foreign Companies). Зокрема, найбільший успіх в застосуванні законодавства про іноземних компаній в США, де з 1962 р для цих цілей є спеціальний підрозділ в Податковому кодексі [68].

Закон FATCA став яскравим прикладом реалізованої державою політики щодо вдосконалення вивезення капіталу. Даний закон вимагає від усіх фінансових організацій світу надання більш докладної інформації про своїх

клієнтів в податкові органи США [69]. Нам видається, що досвід застосування зазначеного закону може в перспективі серйозно впливати і на банківський сектор нашої країни. США також широко просунулися в справі деофшоризації, прийнявши в 2010 році «Закон про податкову дисципліну щодо закордонних рахунків» (FATCA).

Пік протидії міжнародного співтовариства з офшорами припав на 2013 рік: було створено «Велика п'ятірка» країн у складі Німеччини, Іспанії, Італії, США та Франції (G5), які взяли зобов'язання щодо обміну податковою інформацією на базі стандарту США (він базується на законі FATCA) (пізніше ще 9 країн приєдналися до цієї групи. Він зобов'язав усіх американців декларувати інвестиції та доходи незалежно від країни їх походження, а також змусив усі американські компанії документально доводити непричетність до офшорів, надавати детальну інформацію про рух коштів платників податків США в Службу внутрішніх доходів США [70]. Цей же закон запровадив санкції проти іноземних держав і фінансових інститутів, що перешкоджають збору податків у американську скарбницю. Багато офшорних юрисдикцій під тиском ОЕСР і ФАТФ взяли в 2013-2014 рр. Американське антиофшорне законодавство постійно змінюється та вдосконалюється. Сьогодні в США у разі виявлення незаконного офшорного рахунку його власник повинен заплатити штраф, який може становити до 150% від суми рахунку. Періодично оголошуються амністії для повернення офшорних коштів, що забезпечує додатковий прибуток в казну [71].

Боротьба з фінансовими центрами на рівні окремих країн зазвичай має характер антикризових заходів та поживається переважно в часи фінансових криз, коли постає питання наповнення державного бюджету. Піонером з регулювання офшорів були США, де вперше було сформовано законодавство про контрольовані іноземні компанії. Воно зобов'язує ТНК надавати у власній податковій звітності інформацію про всі закордонні дочірні компанії, що

належать їм прямо (пряма участь), та будь-які закордонні компанії, що контролюються цими дочірніми компаніями. Така практика була запозичена багатьма країнами ОЕСР [71]. З іншого боку, США не вживають заходів для реалізації стандартів звітності ОЕСР, а реєстрація компаній-оболонок у США проводиться простіше, ніж у решті світу [3].

Країни ЄС здійснюють контроль за діяльністю офшорних зон також та намагаються це робити на рівні з США. Так, в якості інструментів контролю створюються «чорні списки» юрисдикцій: станом на кінець 2019 року входить: в «чорний список» – 17 юрисдикцій, включаючи, наприклад, ОАЕ і Південну Корею; в «сірий список» – 47 юрисдикцій. На наднаціональному рівні ЄС базовим документом, який регламентує боротьбу з офшорами, є спеціально прийняте ще в 2004 р комюніке, яке передбачає: активізацію обміну інформацією між країнами-членами щодо оподаткування підприємств; взаємне проведення країнами-членами узгодженої політики щодо офшорних зон.

Серед країн ЄС найбільш активно протидіють офшорним зонам та низькоподатковим юрисдикціям Франція і Великобританія. В ЄС в деофшоризації ключову роль відіграло « Повідомленні щодо протидії та боротьби з фінансовими та корпоративними зловживаннями », прийнятому в 2004 році, що передбачає активізацію інформаційного обміну між державами про оподаткування підприємств. Також цим « повідомленням » передбачено проведення між країнами-членами ЄС узгодженої політики щодо офшорних зон [72]. Крім іншого, на одній з відомих до 2013 р офшорних юрисдикцій, Кіпрі, в рамках реалізованої валютно-фінансової та економічної інтеграції проведені заходи щодо конвергенції фінансової системи цієї країни з іншими країнами (наприклад, для національних і офшорних компаній уніфіковані ставки з податку на прибуток, раніше відрізнялися в п'ять разів, а резиденти і нерезиденти були диференційовані виходячи з місця контролю над компанією). Зокрема, це виразилося в тому, що була уніфікована ставка податку на прибуток для

національних і офшорних компаній (вона раніше відрізнялася в п'ять разів) і диференціації нерезидентів і резидентів виходячи з критерію місця контролю над компанією і управління нею.

Спеціалізованою регіональною структурою, що займається проблемою офшорів, є Eurofisc – загальноєвропейська система боротьби з ухиленням від сплати податків, що представляє собою систему попередження з шахрайства в сфері сплати ПДВ [3].

Прагнучи захиститися від можливого порушення антивідмивного законодавства, банки запитують максимально повну інформацію про походження стану клієнта. Якщо той не зможе надати запитані відомості, найкращим результатом буде відмова банку від подальшої співпраці, а гіршим – заморожування рахунку й повідомлення компетентних органів про вчинення підозрілих операцій.

В окремих випадках труднощі з підтвердженням походження капіталу можуть призвести до конфіскації майна. Для прикладу, ще в 2017 році у Великобританії набув чинності закон про кримінальні фінансах UK Criminal Finances Act 2017, що дозволяє вимагати від політично значимих осіб або членів їх сімей пояснення походження майна [73]. Причому тягар доведення лежить на власнику. Майно, щодо якого власник не зможе довести законність придбання, може бути визнано одержаним злочинним шляхом та конфісковано.

Для багатьох малих держав офшорний бізнес став основою економіки. У цих країн, як правило, немає військових витрат, для них характерний мінімальний бюрократичний апарат. Саме тому вони можуть дозволити собі проводити пільгову політику в сфері оподаткування нерезидентів. Примітно, що доходи цих країн обмежені податками з місцевого бізнесу, експорту сільськогосподарської продукції та продукції видобувних галузей. Тому грошові кошти, отримані від реєстрації офшорних компаній, податкові відрахування від діючих в офшорах компаній формують понад 80% національного доходу цих країн.

Режим офшорній юрисдикції в цих країнах сприяє зростанню зайнятості населення та кваліфікації робочої сили, стимулює приплив іноземних інвестицій.

Для країн, звідки капітал вивозиться, офшори можуть бути загрозою економічного розвитку. Авторитетна неурядова організація Global Financial Integrity (США) щорічної публікує доповідь, що стосується нелегального вивезення капіталу країнами, що розвиваються (дослідження охоплює понад 148 країн). Якщо розглядати період 2006-2015 рр., то найбільші масштаби незаконного вивезення капіталу спостерігалися в Китаї, Росії, Мексиці, Індії, Малайзії, Бразилії, ПАР, Таїланді, Індонезії та Нігерії [74, с. 28-39]. У регіональному розрізі велика частина нелегального вивезення капіталу приходить на країни Східної Азії та Близького Сходу. Таким чином, саме найбільші країни, що розвиваються є ключовими суб'єктами світового обороту нелегально вивезеного капіталу.

Саме через велику кількість заходів щодо боротьби з податковими гаванями щороку країни посилюють контроль податкових платежів та загалом свої закони. Головний фактор – сильний тиск розвинених країн, перш за все членів ОЕСР, які послідовно наполягають на виконанні глобального Плану по боротьбі з відмиванням прибутку і ухилянням від оподаткування (BEPS) [64].

Саме через дані заходи, для прикладу на Кайманових і Британських Віргінських островах, в Белізі, на Бермудських островах, островах Мен і Джерсі з 1 січня 2019 року набули чинності зміни законодавства відносно компаній міжнародного бізнесу. Перш за все вони повинні спростити встановлення кінцевих бенефіціарів власників – осіб, в чий інтересах такі компанії створені і використовуються, а також забезпечити принцип економічної сутності (economic substance) офшорного бізнесу. Йдеться про вимогу фізичної наявності органів управління компанією за місцем її реєстрації (якщо ж органи управління знаходяться поза офшорної юрисдикції, то і компанія буде визнаватися резидентом тієї країни, де знаходяться її керуючі), а також про ведення

осмисленої господарської діяльності. З дуже великою ймовірністю в 2021 році менш розвинені податкові гавані, такі як Сейшельські та Маршаллові острова і острів Гернсі, також посилять свої закони [64].

Сьогодні активно ведеться ще більш активна боротьба, порівнюючи з минулим століттям) з офшорними зонами не тільки через тінізацією економік держав, але через те, що каталізатором подальшого вдосконалення стратегії проти агресивного податкового планування стала світова фінансово-економічна криза 2008-2009 років, в умовах якого держави зіткнулися зі зниженням податкових надходжень. Значну роль зіграв і соціально-політичний фактор. Населення розвинених країн, неурядові організації, політики «лівого» флангу і антиглобалістські групи висловлювали колективне невдоволення тим, що держави не тільки рятують великі банки і компанії за рахунок платників податків, але ще і закривають очі на агресивне (орієнтоване на максимальну мінімізацію) податкове планування.

В цілому, міжнародними організаціями в даний час приймаються такі конкретні заходи протидії офшорам:

- підвищення відкритості та прозорості в офшорах для компаній-нерезидентів, зниження ступеня конфіденційності операцій, що проводяться, введення додаткових норм валютного контролю над цими операціями. Тепер деякі країни – «некласичні офшори» – повинні повідомляти органам зацікавлених країн про «підозрілих» транзакціях (наприклад, постійно перекладаються однаково великі суми без вказівки їх реальних одержувачів і причин такої операції). Однак, якщо мова йде про переклади незаконних (злочинно отриманих) коштів, вельми проблематично встановити даний факт без наявності судового рішення про розкриття даних. Принцип банківської таємниці наділяє бенефіціарів правом приховувати все вибуття і надходження, однак за законодавством деяких країн (Швейцарії), якщо транзакція буде визнана

підозрілої, банк в праві повідомляти про них у відповідні органи, або уряд країни-експортера капіталу.

Зокрема, в ЄС в 2003 р (редакція 2015 г.) була прийнята Директива про оподаткування заощаджень (COM (2015) 129 final), відповідно до якої нерезиденти не мають права відкрити ощадний рахунок в банку Швейцарії без додаткового повідомлення останньої про це факті країни-експортерів. Однак, слід враховувати, що більшість забезпечених клієнтів не тримають кошти на ощадних рахунках, а інвестують їх. Крім того, в даній директиві мова йде про рахунки, які відкриті на ім'я власника вкладу, а не офшорних компаній.

В кінці 2009 року була запропонована ідея про прийняття так званого «податку Робін Гуда» (англ. – Robin Hood Tax) – податку на банківські транзакції, що представляють собою основний дохід офшорних зон. Дана пропозиція не знайшла підтримки з боку США та інших розвинених країн.

- збільшення податкових ставок для нерезидентів на території офшорів, що пропонують розвинені країни, де податкові ставки вище відповідних ставок в офшорах. Деякі країни при торгово-економічне співробітництво з закордонними країнами часто висувають вимоги «вирівняти» середній рівень ставок (наприклад, при приєднанні Кіпру до ЄС від нього зажадали ввести єдиний податок на прибуток в розмірі 12,5% замість раніше існуючої ставки в 4,25%).

- ускладнення процедури реєстрації офшорних компаній, яка раніше була проста (були потрібні лише копія паспорта бенефіціара та ліцензія центрального банку офшору), однак сьогодні ускладнилася і включає додаткові документів від державних органів і банків країни резидентства. Однак цей захід поки уніфікована не у всіх офшорах, хоча, на наш погляд, є одним із дієвих для реалізації політики деофшоризацію.

- більш жорсткий податковий контроль компаній, зареєстрованих в офшорах, при міжнародних перевезеннях товарів (здійснюваних від імені компаній, які є імовірно офшорними) через кордон держави.

Разом з тим, з 2014 року спостерігається ослаблення тиску розвинених країн (в першу чергу, США) на офшорний бізнес. Зокрема, в США це зумовлено зміною пріоритетів у зовнішньоекономічній політиці США, яка, по причині економічного зростання в країні і зміцнення долара, зробила питання репатріації капіталів з офшорів другорядним.

Ототожнювати офшорний бізнес з чимось негативним неправильно. Ряд функцій офшорів таїть небезпеку для національних податкових систем конкретних країн, а також для податкової конкуренції між різними групами країн. Однак офшорний бізнес є і фактором конкуренції, сприяє вільної міграції капіталів в світі, і повні заборони на його ведення суперечать принципам ринкової економіки.

3.2. Моделювання впливу факторів на прямі іноземні інвестиції в офшорних зонах

Перевіримо, чи залежить темп економічного зростання в офшорних зонах та низькоподаткових юрисдикціях на прикладі 10-х країн: Барбадос, Багамські острови, Мальта, Гана, Туніс, Кіпр, Нідерланди, Ірландія, Велика Британія, Швейцарія, Австрія, Естонія, Малайзія на рівень оподаткування. Всі змінні представлені у вигляді річних даних за період 1995-2019 рр.

В якості залежної змінної, яка позначала б рівень економічної активності в країнах було обрано прямі іноземні інвестиції в країну - FDI в \$. Існує кілька можливих шляхів впливу ПІІ на економічне зростання. У неокласичних моделях зростання ПІІ збільшує капітал і фінансує формування капіталу, що сприяє економічному зростанню. Цей вплив іноземних інвестицій є рівноправним, як і вплив внутрішнього капіталу в країні. Дана модель прогнозує лише короткостроковий вплив на економічне зростання. Але з іншої сторони ПІІ

позитивно впливають на економічне зростання як в короткостроковому, так і в довгостроковому періоді.

Незалежні змінні: зростання ВВП на душу населення (gdp) в \$, індекс споживчих цін (cpi), де 2010 – база, коефіцієнт безробіття (unpl), оскільки офшорні зони та низькоподаткові зони сприяють його скороченню. Для того, щоб показники в даній моделі були одновимірними обсяги ПІІ було нормовано, беручи 1995 як базовий.

Загальний вигляд моделі можна описати рівнянням:

$$fdi = -b_0 + b_1 * gdp + b_2 * cpi + b_3 * unpl,$$

де fdi – обсяг ПІІ,

gdp – ВВП на душу населення,

cpi – рівень інфляції,

unpl – коефіцієнт безробіття,

Розглянувши модель, визначимо, як впливають показники: ВВП на душу населення, рівень безробіття, рівня споживчих цін на прямі іноземні інвестиції. Всі країни, що були взяті вирізняється гнучкою системою оподаткування. Торговельні компанії-нерезиденти уникають оподаткування доходів та дивідендів.

Під час дослідження виявлено автокореляцію 4-го порядку, у зв'язку з цим було введено логарифми та AR(1). Отже, розглянемо модель на рисунку 3.1.

Рівняння регресії має вигляд:

$$FDI = -3375.706 + 0.03044 * GDP_PER_CAPITA + 317.3313 * UNPL + 18.51566 * INDX_CPI + 0.461963 * AR(1)$$

Гіпотезою моделі є твердження, що при збільшенні прямих іноземних інвестиції зростає ВВП та рівень безробіття на території країни .

Незалежна змінна – GDP_PER_CAPITA – є значущою, адже її Prob.<0,05, тому нульова гіпотеза про незначущість змінної відхиляється, що значить про наявність взаємозв'язку між змінними.

Незалежна змінна – CPI – є значущою, адже її Prob.<0,05, тому нульова гіпотеза про незначущість змінної відхиляється, що значить про наявність взаємозв'язку між змінними.

Незалежна змінна – UNPL – є значущою, адже її Prob.<0,05, тому нульова гіпотеза про незначущість змінної відхиляється, що значить про наявність взаємозв'язку між змінними.

Незалежна змінна – INDX_CPI – є значущою, адже її Prob.<0,05, тому нульова гіпотеза про незначущість змінної відхиляється, що значить про наявність взаємозв'язку між змінними.

Коефіцієнт детермінації становить 0,69, що означає, що зміна прямих інвестицій від ВВП та рівня безробіття на 69% пояснюється зміною незалежної змінною та на 31% зміною інших факторів, що є достатньо низьким.

Оскільки показник майже 70 %, але менше це означає, що модель може вважатись адекватною. Для збільшення даного коефіцієнта слід проводити надалі дослідження та збільшити к-ть спостережень (рис. 3.1).

Причиною такого результату може слугувати кардинальна різниця в розвитку даних країн, що були проаналізовані.

Значення статистики Дарбіна-Ватсона є вищим від стандартного значення 2. Тобто немає автокореляції, не дивлячись на те що для моделі було взято панельні дані і через це може існувати проблема автокореляції залишків.

Dependent Variable: FDI_V
Method: Panel Least Squares
Date: 05/26/21 Time: 16:48
Sample (adjusted): 1996 2019
Periods included: 24
Cross-sections included: 12
Total panel (balanced) observations: 288
Convergence achieved after 6 iterations

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-3375.706	1393.070	-2.423213	0.0160
INDX_CPI	18.51566	10.02353	1.847220	0.0658
UNPL	317.3313	108.1150	2.935128	0.0036
GDP	0.030044	0.028982	1.036644	0.3008
AR(1)	0.461963	0.055737	8.288326	0.0000

Effects Specification

Cross-section fixed (dummy variables)

Root MSE	2435.040	R-squared	0.690541
Mean dependent var	1405.383	Adjusted R-squared	0.462446
S.D. dependent var	3417.486	S.E. of regression	2505.635
Akaike info criterion	18.54442	Sum squared resid	1.71E+09
Schwarz criterion	18.74792	Log likelihood	-2654.397
Hannan-Quinn criter.	18.62597	F-statistic	17.45998
Durbin-Watson stat	2.223666	Prob(F-statistic)	0.000000

Рисунок 3.1 – Результати регресійного рівняння

Джерело: розроблено автором на основі самостійного дослідження

Було проведено тест на значимість включених в модель ефектів за допомогою тесту Хаусмана, результати якого наведено на рис. 3.2.

Redundant Fixed Effects Tests
Equation: Untitled
Test cross-section fixed effects

Effects Test	Statistic	d.f.	Prob.
Cross-section F	2.940927	(11,272)	0.0611
Cross-section Chi-square	32.364559	11	0.0067

Рисунок 3.2 – Результати тесту Хаусмана

Джерело: розроблено автором на основі самостійного дослідження

Нульова гіпотеза тесту: краще застосовувати модель з випадковими ефектами. Результати тесту показують, що $p = 0,06$. Що є дещо більшим за граничне значення $0,05$. Це може бути пояснено тим, що для даної моделі було взято переважно високорозвинуті країни а низькорозвинуті також є, в яких показники не сильно відрізняються між собою. Та все таки ці країни є різними.

Для перевірки моделі на нормальний розподіл проводимо тест Жарга-Бера. Нульова гіпотеза про нормальність розподілу полягає у тому, що залишки нормально розподілені. Залишки Probability = 0,00, що менше за $0,05$, підстав відхилити дану гіпотезу немає. Отже, залишки нормально розподілені. (рис.3.3)

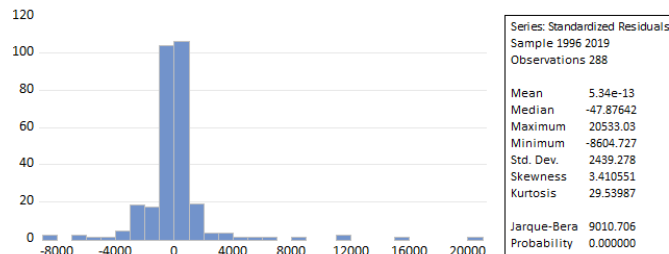

Рисунок 3.3 – Результати тесту Жарга-Бера

Джерело: розроблено автором на основі самостійного дослідження

Отримані результати продемонстрували правильність гіпотези, а саме існування прямого зв'язку між прямими інвестиціями в офшорній зоні та рівень безробіття, ВВП та індексу споживчих цін на прикладі 10-ти країн. Дана модель не є остаточним результатом даної гіпотези, надалі потрібно більш детально дослідити в майбутньому, збільшуючи к-ть спостережень та роблячи більш детальну вибірку .

Отже, в ході дослідження було визначено, що в країнах, де присутні класичні офшорні зони чи низькоподаткові юрисдикції, існує прямий взаємозв'язок між обсягами надходжень прямих іноземних інвестицій та рівнем безробіття, споживчих цін. Для більш точного дослідження, слід збільшити вибірку: кількість років та країн, а також провести додаткове дослідження як для класичних офшорних зон, так і для низькоподаткових, адже зазвичай це абсолютно різний економічний розвиток країн.

3.3. Способи мінімізації впливу відтоку коштів в офшорні зони з України

Використовуючи особливості ведення офшорного бізнесу, можна використати ряд переваг, зокрема, домогтися мінімізації оподаткування доходів

компаній, уникнути контролю за валютними операціями і транзакціями, конфіденційності щодо кінцевого бенефіціара з метою запобігання рейдерських атак. Ці переваги часто застосовуються на шкоду податковій системі країн-донорів капіталу і використовуються як канали його нелегального переміщення поза межами країни для найрізноманітніших цілей: «відмивання» грошей з подальшим їх реінвестуванням, відхід від податків. Стан офшорного бізнесу в країні-експортері капіталу має великий вплив на масштаб і структуру міжнародного руху капіталу.

Практика використання бізнесом офшорів і податкових гаваней стала невід'ємною частиною економічного життя світового суспільства.

Аналіз ступеня залежності національної економіки від офшоризації світового господарства дозволив виявити негативні наслідки від участі національних бізнес-структур в офшорних схемах, найважливішими з яких є:

- загроза стабільності розвитку національної економіки;
- значні втрати для державного бюджету;
- використання подвійних контрактів по найбільш значущим для національної економіки статтями експорту;
- втрата контролю над частиною стратегічно важливих активів держави;
- залежність національної економіки від економічної, політичної і фінансової ситуації в офшорних юрисдикціях;
- посилення комплексу протиріч між інтересами бізнес-структур і держави;
- зниження темпів зростання макроекономічних показників країни;
- зростання масштабів тіньового сектора економіки і інше.

Ми встановили, що ефективна деофшоризація не може бути такою тільки за рахунок законодавчих заборон. Спочатку необхідні реформи в сфері економіки і органах державної влади, а також у судовій системі [75, 76].

Багато в чому результативність деофшоризації залежить від ефективної взаємодії правоохоронних та контролюючих органів, рівень якого поки що недостатній. Основні причини цього – високий рівень корупції, складність збору матеріалу з огляду на розташування компаній за кордоном, низький рівень кваліфікації працівників.

Наступним виділимо основні напрями деофшоризація національної економіки під час економічної кризи та проаналізуємо їх конкретні заходи (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 Напрямки деофшоризації національної економіки в період кризи

№ п.п.	Напрямки	Заходи
1	Поліпшення економічної ситуації та інвестиційної привабливості країни	Введення податкових пільг резидентам в певних галузях, збільшення розміру амортизаційної премії, майнового податкового відрахування на придбання нерухомості
2	Регулювання валютного, податкового, митного та інвестиційного контролю	Встановлення обмеженого терміну валютних експортно-імпортних операцій; створення дієвого механізму оперативного надання банкам інформації про валютні порушення і порушень з ліцензуванням, передбачаючи жорсткі заходи за відмову надавати інформацію; ускладнення процедури реєстрації комерційних банків в офшорах; зобов'язати банки складати електронну звітність за операціями тощо.
3	Встановлення солідарної відповідальності тих, хто управляє офшорною компанією в розкритті кінцевих бенефіціарів	У більшості країн офшорні компанії в основному використовуються в якості гаранта конфіденційності через корумпованість чиновників і криміналізації бізнесу, що в сукупності дає фактичну незахищеність приватному бізнесу. Необхідно обмежити коло осіб, яким буде доступна інформація про кінцевих бенефіціарів, і перманентно проводити ретельні перевірки цих осіб, щоб уникнути посилення недовіри до влади і порушення принципів ринкової торгівлі.

Продовження таблиці 3.1

4	Проведення амністії для капіталу в офшорних компаніях	Цей захід спрацює тільки в разі підвищення довіри до податкової системи країни. Амністування капіталу було вироблено, наприклад, в Італії та Бельгії, але особливістю українських компаній є те, що всі кошти зберігаються не на особистих рахунках в офшорах, а на корпоративних, що проблематично довести без довгої процедури заведення кримінальної справи, а тому повертати капітал в Україну зі сплатою необхідних податків обійдеться набагато дорожче, ніж якщо просто репатріювати його в формі
5	Розробка процедур повернення в країну резидента нелегально вивезених грошей	Така практика проводиться в США, Великобританії, Швейцарії. Тобто при встановленні факту роботи за злочинними схемами за участю офшорних компаній суми з рахунків компанії повертаються в країну.
6	Удосконалення системи міжурядового співробітництва правоохоронних органів у питаннях офшорів	На даний момент в багатьох країн є угоди про співпрацю з Генеральною прокуратурою Домініканської республіки, Шрі-Ланкою, Люксембургом; на підході аналогічні договори з Мальдівськими островами, Панамою, Новою Зеландією.
7	Підвищення відповідальності фірм по реєстрації або купівлі офшорних компаній	
8	Підвищення відповідальності менеджменту компаній при встановленні факту роботи по офшорним схемам вивезення капіталу в обхід акціонерам компанії	
9	Донарахування податків у разі встановлення факту існування офшорної компанії	
10	Удосконалення технологічних міжвідомчих бази інформаційного забезпечення та контролю над міграцією капіталу в країни-офшори	

Джерело: складено автором на основі даних [77; 78]

Також слід максимально нівелювати наслідки деофшоризації національної економіки, що мають місце в даний час. Окремо необхідно врахувати, що не варто перерозподіляти податкові зобов'язання сумлінним платникам податків, підвищуючи податкові ставки на прибуток організацій, так як це може викликати ще більшу недовіру до ситуації податковій системі, що в середньостроковій перспективі викличе відтік капіталу в офшори підвищеними темпами. В даному випадку необхідно знайти «золоту середину», яка дозволить національним

підприємцям без надмірних труднощів діяти на внутрішньому ринку, а не створювати тут дочірні структури холдингових компаній, зареєстрованих за кордоном, і, можливо, створить мотивацію для амністії капіталу з офшорів.

З огляду на міжнародний досвід боротьби з деофшоризацією можна запропонувати найбільш ефективні напрямки національної економіки, які в підсумку повинні привести до мінімізації негативних наслідків функціонування офшорів, зокрема, відносяться:

- радикальне і стійке поліпшення інвестиційного;
- заборона офшорним компаніям на володіння національними активами;
- посилення контролю над перерахуванням коштів резидентам офшорної компанії;
- здійснення оподаткування юридичної особи за місцем знаходження компанії і місця ведення бізнесу, а не за місцем її реєстрації;
- зниження до мінімального рівня використання «офшорних прокладок» у зовнішній торгівлі;
- припинення практики включення безнадійних боргів нерезидентів у позареалізаційні витрати, так само як і практики включення практики включення до інших витрат для цілей оподаткування формування резервів по знеціненню фінансових інвестицій;
- встановлення процедури, яка передбачає обов'язкове повідомлення з боку митних органів і банків податкових органів про всі операції, пов'язані з вивезенням капіталу;
- заборона для державних компаній, що використовують офшорні схеми, на участь в державних закупівлях;
- створення бази даних, в яку будуть внесені банки, які здійснюють сумнівні фінансові операції з компаніями, які знаходяться на території країни;

- створення контрольного органу, який буде нести відповідальність за поширення контролю на фірми місцевого походження, засновані в офшорній юрисдикції;
- укладання угод щодо обміну податковою інформацією з діючими на території країни офшорними зонами;

Очевидно, що такі заходи, як вдосконалення інвестиційного клімату, вдосконалення судової системи, відносин власності і т.д. є важливими з точки зору вирішення проблем деофшоризацію, але все ж до останньої прямого відношення ці заходи не мають.

Велике значення відіграють також соціально-політичні, морально-етичні та інші аспекти офшоризації. При цьому, проблема залишається відкритою, оскільки безсумнівні негативні аспекти офшорного бізнесу в діяльності національних компаній. Однак логіка цих компаній, як уже було зазначено вище, базується на недосконалості організаційно-економічних основ ведення бізнесу. Парадоксально, але так звані «квазі-прямі» іноземні інвестиції, тобто вкладені через офшорні юрисдикції, наповнюють національну економіку фінансовими ресурсами і заповнюють дефіцит факторів виробництва.

Позитивне зрушення у вирішенні проблеми офшоризації національної економіки здатне чинити прямий вплив на експорт прямих іноземних інвестицій з країни, оскільки оптимізуються процедури вивезення капіталу, збільшаться обсяги легального експорту, так само як і транспарентність їх призначення. Останнє буде вести до зростання ефективності інвестиційних проектів національних компаній за кордоном, що буде позитивно впливати на економічне зростання країни.

Боротьба з використанням офшорних центрів в Україні в цілому зводиться до публікації переліків офшорів, співпраця з якими не рекомендується для українського бізнесу. Проте фактично такі переліки так і не стали частиною всеохопної ефективної політики, і навіть коригувались відповідно до інтересів

тих чи інших владних кіл. Новий виток антифшорних заходів розпочався в 2016 році із хвилею законотворчих проектів. Були прийняті закони №4380 и №4381, які фактично дискримінують офшори та вводять мито на інвестиції в «податкові гавані». Проте експерти зазначають, що дані закони потребують низки поправок, адже можуть принести й негативні наслідки для українського бізнесу. Закони не розкривають всебічно поняття «офшор», що призведе до того, що український бізнес буде виводити капітал на ті території, які українським законодавством не вважаються офшорними зонами [30].

Останнім часом світова спільнота дуже переймається діяльністю офшорних юрисдикцій. Кожного року впроваджуються нові підходи з метою боротьби із офшорами. Варто зазначити, що країни й міжнародні організації розпочали світовий процес деофшоризації глобальної економіки. У більш широкому сенсі деофшоризація є протидією розмиванню бази та виведенню прибутку з-під оподаткування (анти-БЕПС). БЕПС і визначається як розмивання податкової бази та вилучення прибутку з-під оподаткування. У більш вузькому розумінні деофшоризацію можна трактувати як виявлення прибутків, які були виведені в офшорні та низькоподаткові юрисдикції, та здійснення оподаткування даних прибутків. ОЕСР (Організація економічного співробітництва та розвитку) вводить в дію вкрай ефективні схеми деофшоризації. У звітності БЕПС «Про розмивання податкової бази та виведення прибутку з-під оподаткування» була запропонована спеціальна «дорожня карта», що дає можливість країнам одержувати належний прибуток від оподаткування, стимулювати обмін інформацією, забезпечувати неспроможність штучного виведення прибутку у низькоподаткові юрисдикції.

Значна кількість фахівців дотримується думки, що підписання у 2017 році Багатосторонньої конвенції з імплементації заходів, які пов'язані із податковими угодами, з метою недопущення розмивання податкової бази та переведення прибутків стало визначною подією. У 2018 році в.о. міністра фінансів України

Оксана Маркарова підписала Багатосторонню конвенцію в Лондоні. У зв'язку із прогалинами та деякими невідповідностями у міжнародному та національному податковому законодавстві міжнародні організації зменшують зобов'язання щодо сплати податку на прибуток або ухиляються від них. Тому Україна недоотримує надходження до свого бюджету. Задля уникнення цього, 1 січня 2017 р. Україна долучилася до Програми розширеного співробітництва у рамках ініціативи ОЕСР. Країни-учасниці ОЕСР сформували План дій задля боротьби із розмиванням податкової бази та виведенням прибутку із оподаткування (План дій BEPS). Даний План містить 15 кроків, які включають різноманітні заходи для протидії агресивному плануванню оподаткування. Обов'язковими для реалізації Україною (тобто мінімальний стандарт Плану дії BEPS) є наступні 4 кроки:

- крок 6 «Недопущення зловживання пільгами, передбаченими двосторонніми угодами»;
- крок 5 «Удосконалення заходів боротьби з податковими зловживаннями»;
- крок 14 «Удосконалення процедури взаємного узгодження шляхом вирішення спорів».
- крок 13 «Рекомендації щодо документації з трансфертного ціноутворення та розкриття інформації по країнах»;

Долучившись до Конвенції MLI, Україна одержує можливість водночас внести зміни до усіх чи окремих чинних Конвенцій щодо уникнення подвійного оподаткування. Важливо зазначити, що одною із суттєвих ознак Багатосторонньої конвенції можна вважати те, що ця конвенція не визначає уніфікованого набору податкових правил, а радше пропонує різні варіанти для країн-учасниць щодо регулювання певного питання. Саме тому Багатостороння конвенція неспроможна забезпечити повну єдність у глобальному вимірі щодо заходів з імплементації результатів кампанії з протидії БЕПС, але, безумовно, це крок у правильному напрямі. У майбутньому планується приєднати Україну до

автоматизованого обміну податковими даними згідно зі стандартом OECD у рамках встановлених раніше зобов'язань. Усі перелічені кроки мають універсальну мету – підвищити ефективність боротьби із мінімізацією сплати податків [79, с.157-159].

Також варто наголосити на тому, що протягом періоду незалежності Україна приєдналась до основних міжнародних інституцій (ФАТФ, ОЕСР, Світовий банк, МВФ, Міжнародне бюро податкової документації (IBFD), Міжнародна податкова асоціація (IFA) тощо) й регіональних організацій (перш за все, у межах ЄС), які є дотичними до глобальної політики деофшоризації. Загалом Україна реалізувала частину рекомендацій та ініціатив в цьому руслі (договір FATCA, Конвенція MLI, правила CFC стосовно діяльності контрольованих іноземних підприємств. План BEPS), підписала 77 договорів з іншими державами щодо ухиляння від подвійного оподаткування доходів і майна і теж розпочала осучаснення системи обміну податковими даними зі застосуванням уніфікованих стандартів. Тож система інституціонального забезпечення деофшоризації в Україні дедалі більше стає інтегрованою в глобальну інституціональну систему та реалізує найкращу практику регулювання, однак імплементовані трансформації не в усіх випадках відповідають українським реаліям і принципам фіскального суверенітету країни [80, с.329].

Серед далекосяжних способів розв'язання проблем, що пов'язані із офшорними юрисдикціями, можна виокремити наступні:

- оптимізація навантаження оподаткування у залежності від окремого стану діяльності на ринку;
- розвиток продуктивності нормативно-правової бази щодо діяльності офшорних юрисдикцій;
- покращення співпраці із міжнародними організаціями задля гармонізації національного законодавства.

- частіше застосування контролюючих і регулюючих заходів щодо офшорного бізнесу;

Законодавство повинне передбачати вживання більш жорстких заходів щодо контролю та моніторингу офшорного фінансового сектору, введення проти компаній і країн спеціальних штрафів, а також суттєвих санкцій у випадках наявності порушених правових норм у боротьбі із нелегалізованими фінансовими операціями щодо відмивання грошей та кримінальних прибутків. Від країн, що включені до чорного списку, варто потребувати реалізацію значних реформ контролюючої і правової систем регулювання фінансового сектору. Вирішальною в успішному розв'язанні даного питання можна вважати ефективність співробітництва міжнародних фінансових організацій та політичних кіл у державах [17, с.159].

Найбільш загрозовим для України є встановлення законодавцями позиції, згідно з якою акцент був би наголошений лише на негативній оцінці діяльності офшорних юрисдикцій та був проігнорований момент можливості реалізації усіх переваг, які пропонують механізми офшор задля розвитку бізнесу та поліпшення загального економічного клімату. З метою максимальної мінімізації ризиків і негативних наслідків від діяльності компаній резидентів в офшорах та оптимізації ведення бізнесу, не можна лише зосереджуватись на посиленні державного контролю над приватним економічним сектором задля оптимізації фінансової сфери у довгостроковій перспективі. З огляду на те, що підприємці все одно будуть мати бажання реалізувати власні транзакції з економією часу, ресурсів і максимальною вигодою відповідно до законодавства інших держав. Дане твердження стосується як юридичного оформлення договорів, так і питань, що пов'язані із транзакціями коштів. Можна вважати логічною пропозицію, щоб уряд задля мінімізації негативного ефекту від відпливу капіталів до офшорних юрисдикцій виконав деякі заходи та сформував умови, які надають можливість підвищити фінансовий результат від діяльності підприємств.

Роль держави здатна проявитися у розробці стратегії щодо офшорної діяльності під українською юрисдикцією, формування сприятливих умов задля розвитку бізнесу: децентралізація системи оподаткування, спрощене подання податкової звітності та обліку, мінімальна особиста присутність в органах, послаблення фіскального тиску на інвестиційну діяльність, формування соціально справедливої системи оподаткування. Реалізація програми розвитку офшорних зон на українській території спричинить позитивний вплив на зростання конкурентоспроможності вітчизняних суб'єктів підприємництва: малого і середнього бізнесу шляхом застосування національних офшорних зон з метою оптимізації потоків фінансування, а також створення нових груп платників податків, що будуть складатися із осіб, які є зареєстрованими в офшорних центрах [18, с.107].

Загалом світова практика свідчить про те, що ефективність антиофшорних заходів напряду залежить від ефективності правової системи в цілому, а ще більше – від правової свідомості, фінансової дисципліни та соціальної відповідальності населення та бізнесу в країні. Нестача усіх цих факторів робить боротьбу з офшорами складним і тривалим процесом, що навряд чи завершиться скоро. Проте процес трансформації світової системи офшорних фінансових центрів під тиском міжнародної спільноти уже розпочато, і він може стати одним з трендів розвитку сучасної глобальної економіки.

Отже, на сьогоднішній день світова спільнота приділяє значну увагу питанням податкового планування, зокрема спрямовує зусилля на врегулювання агресивного планування оподаткування. На рівні міжнародних інституцій, європейських організацій і національного законодавства різні країни розробляють заходи з метою уникнення податкових зловживань, що значно шкодять бюджетним надходженням країн. До одних із цих інструментів можна зарахувати реалізацію плану BEPS, котрий включає системні рекомендації стосовно протидії розмиванню бази оподаткування. Перші спроби в напрямку

часткового втілення цього плану реалізуються в Україні, хоча існують певні суперечності щодо доцільності їх впровадження. Тому Україна має продовжувати вивчати зарубіжний досвід правового-нормативного регулювання планування оподаткування, визначати доцільність імплементації правил світової спільноти стосовно обмеження планування оподаткування і ступінь їх впливу на економічні інтереси держави.

ВИСНОВКИ

Таким чином, у ході виконання дипломної роботи було розглянуто сутність офшорних зон в глобальній світовій економіці та виокремлення проблем приховування доходів, а саме:

1. Уточнено зміст поняття «податкова гавань» та виявлено його визначальні риси, а на основі цього обґрунтовано вплив офшорних зон на міжнародну економіку в цілому. Зокрема, встановлено, що офшорні зони – це територія, на якій юридично закріплені низькі податки, або повністю відсутнє оподаткування для компаній певного типу, що направлена на вирішення завдань ухилення від оподаткування чи мінімізація рівня оподаткування і скорочення витрат на ведення бізнесу в країнах з високими ставками податків. Визначальною особливістю правової сторони офшорної компанії є статус нерезидентів, тобто вся компанія та її управлінський центр знаходяться за межами даної країни, тобто країна, резидентом якої є дана компанія втрачає надходження податків до бюджету.

2. Одним з підґрунтям офшорного бізнесу є принцип «трансферного ціноутворення», що дозволяє підприємству ухилитися від податків шляхом завищення ціни угоди при переказі доходу в країну, де компанія є резидентом та навпаки і структурування балансу компанії для мінімізації доходу за рахунок фінансування зобов'язань дочірніх компаній в країну компанії резидента. На сьогодні багато країн ведуть антиофшорну політику, основними спеціалізованими міжнародними структурами, що займаються регулюванням та протидією офшорним центрам є група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (Financial action task force on money laundering, FATF) та Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). ОЕСР створив схему обміну інформацією під назвою Загальний стандарт звітності

(CRS), де країни-учасниці автоматично обмінюються фінансовою інформацією про платників податків. Активну боротьбу проти офшор веде США, яка створила FATCA, а саме політику «Закон про податкову дисципліну щодо закордонних рахунків», в ЄС – Eurofisc, загальноєвропейська система боротьби з ухиленням від сплати податків, що представляє собою систему попередження з шахрайства в сфері сплати ПДВ. Одним з найбільш дієвих, на сьогодні, способів боротьби залишається FATCA, головною відмінністю від CRS є те, що FATCA обкладає відчутним 30-відсотковим податком фінансові установи, які не дотримуються вимог закону. Багато дослідників наразі закликають ОЕСР ввести власний 30-відсотковий податок з платежів у фінансові установи.

4. В цілому можна сказати, що вплив офшорних зон на світову економіку є доволі великим. Податкові гавані мають два аспекти впливу: позитивний вплив на глобальний рух капіталів (активізації транскордонних фінансових потоків і прискоренню обороту фінансових активів у міжнародному масштабі) та негативний, створюючи елементи нестабільності у світовій економіці та фінансах у зв'язку з можливістю накопичення в офшорних зонах великих обсягів капіталів, насамперед спекулятивних. Велика кількість фірм використовують офшорні зони для уникнення сплати податків, приховування прибутку, однак сюди ж і стікаються капітали кримінального походження, паралельно спричиняючи вкладання коштів в тероризм, що змушує світ вживати заходи щодо посилення прозорості податкових гаваней.

5. Були проведені аналізи фінансових потоків світу та України. На основі цього аналізу, можна зробити висновок, що недоліки короткострокових інвестицій, а саме: нестабільність, відплив капіталу, низька віддача достатньо актуальна тема в світі. Позитивний ефект інвестицій досягається зазвичай лише за допомогою довгостроковим інвестиціям. Коли довгострокові прямі інвестиції неможливі, короткострокові інвестиції через офшори відіграють значну негативну роль у розвитку світової економіки. Отже, в будь-якому

випадку офшорні фінансові центри займають ключову роль поміж міжнародному руху капіталу, зменшуючи його реальну вартість. Якщо розглядати фінансові потоки України, то слід зазначити, що тіньова економіка широко поширена і має прикрі наслідки в недоотриманні податків тощо. Тіньова діяльність займає ключову роль у створенні іноземних інвестицій з-за кордону, але у вигляді іноземних інвестицій від тих самих українських інвесторів, які мають зареєстровану компанію в одній з офшорних зон. Для прикладу, було проаналізовано акціонерів АТ «Дніпроазот» і було виявлено, що понад 80% акцій належить компаніям, які зареєстровані в офшорних зонах, що свідчить про значний відтік грошових коштів закордон та про ухилення від сплати податків в Україні.

5. В результаті проведеного моделювання було виявлений прямий зв'язок, що існує між обсягами надходжень прямих іноземних інвестицій в офшорні зоні та низькоподаткові юрисдикції та рівнем безробіття, споживчих цін та обсягами експорту, що в країнах. Для більш точного дослідження, слід збільшити вибірку: кількість років та країн, а також провести додаткове дослідження як для класичних офшорних зон, так і для низькоподаткових, адже зазвичай це абсолютно різний економічний розвиток країн.

5. Для успішних шляхів зменшення негативного впливу податкових гаваней на світову економіку варто: вдосконалити системи фінансового контролю, наприклад пропозиції Г. Зукмана, який вважає необхідним створити Світовий фінансовий реєстр, збільшити глобалізацію в співробітництві між країнами для ефективного розшуку, конфіскації виведених за кордон коштів, сформувати світові системи навчання фахівців в сфері антиофшорної політики, розробити та вдосконалювати нормативно-правові акти для покарання осіб через легалізацію незаконно отриманих доходів шляхом виплати штрафу в більших розмірах порівнюючи зі “звичайною” виплатою податків, створити в кожній країні штаб проти податкових гаваней, а також по розгляду справ даної

тематики. Якщо говорити про Україну тут слід уряду звернути увагу на поліпшення інвестиційного клімату в країні, це вимагає значних зусиль та ефективної взаємодії з інвесторами, це повинно набути масштабу: “проведення щоденних реформ”, для прикладу: сприятливого ділового середовища, підвищення впевненості інвесторів у захисті капіталу є ключовою областю для боротьби з корупцією. Потрібно багато працювати з правовою системою України: захисту прав власності, підвищення прозорості реєстрів власності, лібералізації репатріації прибутку, створення судів по боротьбі з корупцією тощо.

6. Звертаючи увагу на міжнародний досвід боротьби з деофшоризацією, Україні слід: радикальне та стійке поліпшення інвестиційного; заборона офшорним компаніям на володіння національними активами; посилення контролю над перерахуванням коштів резидентам офшорної компанії; здійснення оподаткування юридичної особи за місцем знаходження компанії і місця ведення бізнесу, а не за місцем її реєстрації; припинення практики включення безнадійних боргів нерезидентів у позареалізаційні витрати, так само як і практики включення практики включення до інших витрат для цілей оподаткування формування резервів по знеціненню фінансових інвестицій; для прикладу встановлення процедури, яка передбачає обов'язкове повідомлення з боку митних органів і банків податкових органів про всі операції, пов'язані з вивезенням капіталу; заборона для державних компаній, що використовують офшорні схеми, на участь в державних закупівлях; створення бази даних, в яку будуть внесені банки, які здійснюють сумнівні фінансові операції з компаніями, які знаходяться на території країни тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Momchev S. M. OFFSHORE ZONES, TAX HAVENS, OFFSHORE FINANCIAL CENTERS – WHAT IS THIS?, 2013. URL: https://www.researchgate.net/profile/Ivan_Angelov3/publication/314267650_OFFSHORE_ZONES_TAX_HAVENS_OFFSHORE_FINANCIAL_CENTERS_-_WHAT_IS_THIS/links/58bec88292851c97144a2415/OFFSHORE-ZONES-TAX-HAVENS-OFFSHORE-FINANCIAL-CENTERS-WHAT-IS-THIS.
2. Хукаленко Д. М. Офшорні зони: суть, класифікація, особливості функціонування та перспективи їх відкриття в Україні. 2013. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/67646118.pdf>.
3. Луцишин З. Офшорні фінансові центри у глобальному русі капіталів. *Міжнародна економічна політика*. 2017. №2 (27). С.62-94. URL: http://iepjournals.com/journals/27/2018_3_Lutsyshyn_Mekhtiiev.pdf. ISSN 1811-9824.
4. Комар І. С. Види офшорних зон та їх вплив на організацію бухгалтерського обліку. *Ефективна економіка*. 2014. №6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3111>.
5. Білик Р. С. Шляхи реалізації інвестиційної стратегії України в умовах глобальної фінансової нестабільності. *Фінанси. Економічна безпека*. 2014. №5-6. URL: [http://zt.knteu.kiev.ua/files/2014/5-6\(76-77\)/uazt_2014_5-6_22.pdf](http://zt.knteu.kiev.ua/files/2014/5-6(76-77)/uazt_2014_5-6_22.pdf).
6. Манзюк О. Роль офшорних зон у соціально-економічному розвитку країни. *Збірник наукових праць*. 2014. №38. С.478-483. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/efdu_2014_38_60.pdf.

7. Tytko, A., Sukhan, I., & Koshchynets, M. (2018). OFFSHORE TERRITORIES: POSITIVE AND NEGATIVE IMPACTS ON THE GLOBAL ECONOMY. *Baltic Journal of Economic Studies*, 4(5), 352-356. URL: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-5-352-356>.

8. Лещенко Р. М. Офшорні юрисдикції: історія виникнення, поняття та класифікація. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 1. С. 148-154. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2014_1_35.

9. What is a tax haven? 2020. URL: <https://www.worlddata.info/tax-havens.php>.

10. The top 15 tax havens around the world. 2019. URL: <https://www.businessinsider.com/tax-havens-for-millionaires-around-the-world-2019-11#11-mauritius-5>.

11. Баула О., Сачук А. Особливості еволюції офшорних зон в умовах глобалізації економіки. *Економіст*. 2012. №1. С.16-18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econ_2012_1_5.

12. Максименко А. В. Офшорні механізми в європейському оподаткуванні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2017. № 14(2). С.24-27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2017_14%282%29_7.

13. Воронина А.М. Роль ряда малых юрисдикций в мировом офшорном бизнесе. *Дайджест-финансы*. 2006. №5 (137). С.22-23. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-ryada-malyh-yurisdiksiy-v-mirovom-ofshornom-biznese>.

14. Ширяев, Р. В. Офшорные центры как один из видов свободных экономических зон. *Бизнес у законі: Економіко-юридичний журнал*. 2013. №1. С.284–287. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/15-9-offshornye-tsentry-kak-odin-iz-vidov-svobodnyh-ekonomicheskikh-zon/viewer>.

15. Баронов. В. І. Вільні економічні і офшорні зони: навч. посібник. М.: Магістр: ІНФРА-М. 2013. С. 560-561. URL: <https://www.labyrinth.ru/books/681000/>.
16. Сардак С. Е., Ситнік А. І. Вплив офшорних зон на економіку держави (на прикладі України). *Світове господарство і міжнародні економічні відносини*. 2018. №25. С.52–57.
17. Харчук О. О. Негативні наслідки діяльності офшорних зон та шляхи їх подолання в Україні. *Міжнародний науковий журнал*. 2016. №6. С.157–160.
18. Васильєва М. О. Офшори як метод оптимізації оподаткування в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. №35. С.105–107.
19. Henry J. S. The Price of Offshore Revisited. Tax Justice Network. 2014. URL: https://www.taxjustice.net/wp-content/uploads/2014/04/Price_of_Offshore_Revisited_120722.pdf.
20. World Investment Report (WIR) 2019: Reforming International Investment Governance. – N.Y. & Geneva: UNCTAD, 2019. – 218 p.
21. Fifty biggest global US companies stash \$1.3 trillion offshore / Oxfam International, 14 April 2016. URL: <https://www.oxfam.org/en> (дата обращения: 12.10.2018).
22. Base erosion and profit shifting. 2020. URL: <https://www.oecd.org/tax/beps/about/>.
23. Коняхина. Н.Ю. «Off – shores» – особенности функционирования в структуре особых эконом. *Вестник Тамбовского университета*. 2008. №12. С.414.
24. Оншор, оффшор, мидшор. В чем разница? 04.06.2015 (2015). URL: <http://olieserve.com/ru/onshore-offshore-midshore/> (дата звернення: 20.05.2021).
25. Мировая экономика и международные экономические отношения: Учебник для бакалавров, 1-е изд. / под ред. Р.К. Щенина, В.В. Полякова. М.: Юрайт, 2013. 446 с.

26. Financial Secrecy Index – 2020. Results (2020). URL: <https://fsi.taxjustice.net/en/introduction/fsi-2018-results> (дата звернення: 20.05.2021).

27. На БВО вступил в силу Закон об экономическом присутствии. 2019. URL: <https://internationalwealth.info/offshore-legislation-acts/economic-substance-law-bvi/> (дата звернення: 20.05.2021).

28. Вступление в силу Закона об «Economic substance» на Бермудах. 2019. URL: <https://internationalwealth.info/offshore-legislation-acts/new-law-on-bermuda-economic-substance-in-force/>

29. Новые требования к белизским оффшорам с 1 января 2019 года. 2019. URL: <https://internationalwealth.info/offshore-legislation-acts/belize-offshores-new-requirements-of-jan-2019/> (дата звернення: 20.05.2021).

30. Макаренко М. І. Вплив системи оподаткування офшорних зон на міжнародний рух капіталу. *Ефективна економіка*. 2016. №8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5106>.

31. Sabir S, Khan A (2018) Impact of political stability and human capital on foreign direct investment in East Asia & Pacific and south Asian countries. *Asian J Econ Model* 6(3):245–256 URL: <https://doi.org/10.18488/2Fjournal.8.2018.63.245.256> (дата звернення: 06.05.2021).

32. Chenaf-Nicet D, Rougier E (2016) The effect of macroeconomic instability on FDI flows: a gravity estimation of the impact of regional integration in the case of Euro-Mediterranean agreements. *International Economics*. Volume 145, May 2016, Pages 66-91. URL: <https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S2110701715000657> (дата звернення: 06.05.2021).

33. FDI IN FIGURES. October 2020. URL: <http://www.oecd.org/investment/investment-policy/FDI-in-Figures-October-2020.pdf> (дата звернення: 06.05.2021).

34. Foreign Direct Investment Statistics: Data, Analysis and Forecasts. 2020. URL: <https://www.oecd.org/daf/inv/investment-policy/statistics.htm> (дата звернення: 07.05.2021).
35. World Investment Report 2020 Investment and the Digital Economy. 2020. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/wir2020_en.pdf (дата звернення: 07.05.2021).
36. Булатов А., Квашнин Ю., Ребрей С., Сенюк Н., Татулов К. Международное движение капитала: тенденции и перспективы. *Мировая экономика и международные отношения*. 2018. №8. С.16–25. doi: 10.20542/0131-2227-2018-62-8-16-25.
37. Грозовский Б. Игра с нулевой суммой: почему у программы Трампа мало шансов на успех. РБК. 2017. URL: <https://www.rbc.ru/opinions/economics/24/01/2017/588755289a7947d42845332e> (дата звернення: 07.05.2021).
38. Бекмухамедова Б. У., Матрасулов Б. Э. Влияние иностранных инвестиций на экономику страны. *Молодой ученый*. 2016. № 10. С.622–624. URL: <https://moluch.ru/archive/114/28956/> (дата звернення: 07.05.2021).
39. US PIRG. 2019. URL: <https://uspirgedfund.org/> (дата звернення: 22.05.2021).
40. Citizens for Tax Justice. 2019. URL: <https://ctj.org/> (дата звернення: 22.05.2021).
41. Liargovas PG, Skandalis KS (2012) Foreign direct investment and trade openness: the case of developing economies. *Soc Indic Res* 106:323–331. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs11205-011-9806-9> (дата звернення: 06.05.2021).
42. Naitram S. Offshore financial centers in the global capital network. 2014. URL: <https://ideas.repec.org/a/bpj/glecon/v14y2014i3-4p17n1.html>.

43. Mourão P. R. Tax havens or tax hells? A discussion of the historical roots and present consequences of tax havens. URL: https://www.academia.edu/19633111/Tax_havens_or_tax_hells_A_discussion_of_the_historical_roots_and_present_consequences_of_tax_havens.

44. Д'яконова І. І. Діяльність офшорних зон у міжнародних фінансових відносинах: значення та регулювання. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*. 2014. №38. С.14-20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pprbsu_2014_38_4.

45. Падалка С.С. Приватизація в Україні у системі відносин: влада, громадянське суспільство, особа 1991–2010 роки. *Інститут історії України НАН України*. С.101-118. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-02-6441-0/7.pdf>.

46. Про видавничу справу: Закон України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/196_050#Text

47. Кравчук О. Україна офшорна. Історія формування вітчизняної моделі економіки. 2015. URL: <https://commons.com.ua/en/ukrayina-ofshorna-istoriya-formuvannya-vitchiznyanoyi-modeli-ekonomiki/>.

48. Кравчук О. Україна офшорна. Історія формування вітчизняної моделі економіки. *Спільне: журнал соціальної критики*. 2015. URL: <https://commons.com.ua/ru/ukrayina-ofshorna-istoriya-formuvannya-vitchiznyanoyi-modeli-ekonomiki/>.

49. Чому варто інвестувати в Україну. URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/uk/invest-in-ukraine/>.

10. Прямі іноземні інвестиції [Електронний ресурс] // Мінфін – Режим доступу до ресурсу: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/2020/>. (дата звернення: 24.05.2021).

50. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності. 2015–2019. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/zd_inv_new/arh_inv_zd.htm (дата звернення: 08.05.2021).

51. Компанія Nexus. 2019. URL: <https://www.nexus.ua/novosti-offshornogo-biznesa> (дата звернення: 21.05.2021).
52. Итоги-2020. Крупнейшие инвестиции в украинские стартапы и компании. 2020. URL: <https://ain.ua/2020/12/28/itogi-2020-krupnejshie-investici-v-ukrainskie-startapy-i-kompanii/> (дата звернення: 08.05.2021).
53. YouControl. 2019. URL: <https://youcontrol.com.ua/> (дата звернення: 21.05.2021).
54. Конвенція між Україною і Королівством Нідерландів про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і майно. 2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/528_654#Text (дата звернення: 21.05.2021).
55. Звіт про діяльність АТ Дніпроазот. 2018. URL: http://www.azot.com.ua/files/filemanager/files/Corporate/05761620_2018.pdf (дата звернення: 21.05.2021).
56. Репик С. В. Боротьба з офшорами як елемент державної антикризової політики. *Наукові праці НДФІ*. 2010. №4. С.54-62. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npndfi_2010_4_9.
57. The FATF Recommendations – International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation, February 2012. Paris : FATF/OECD, 2013. P.11–30.
58. High-risk and non-cooperative jurisdictions // FATF Public Statement, 21 June 2013. URL: <http://www.fatf-gafi.org/documents/documents/public-statement-june-2013.html> (дата звернення: 03.04.2021).
59. Financial Action Task Force - Annual Report 2019-2020, FATF/OECD, Paris, 2020. URL: www.fatf-gafi.org/publications/fatfgeneral/documents/annual-report-2019-2020.html (дата звернення: 03.04.2021).
60. Resolution 1617 (2005). – United Nations: Security Council. – 29 July 2005. – 8 p.

61. Harmful tax competition: an emerging global issue Paris. OECD. 1998. URL: <https://www.oecd.org/tax/harmful/1904176.pdf> (дата звернення: 15.04.2021)
62. Putting an end to offshore tax evasion. URL: <https://www.oecd.org/tax/transparency/> (дата звернення: 15.04.2021)
63. Action Plan on Base Erosion and Profit Shifting. URL: <https://www.oecd.org/ctp/BEPSActionPlan.pdf> (дата звернення: 03.04.2021).
64. Platform for Collaboration on Tax. URL: <https://www.oecd.org/ctp/platform-for-collaboration-on-tax.htm> (дата звернення: 17.04.2021)
65. Комерсант (2018). Банки Європи увлеклись отмыванием. URL: <https://www.kommersant.ru/doc/3772254> (дата звернення: 03.04.2021).
66. Directive (EU) 2015/849 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2015. URL: <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32015L0849> (дата звернення: 04.04.2021).
67. The Deferral of Income Earned Through U.S. Controlled Foreign Corporations: A Policy Study. – US: Office of Tax Policy, Department of the Treasury, December, 2000. – P. VII-XI.
68. Agreement Between the Government of the USA and the Government of the UK of Great Britain and Northern Ireland to Improve International Tax Compliance and to implement FATCA. – US Department of the Treasury. 2012. URL: <https://www.treasury.gov/resource-center/tax-policy/treaties/Documents/FATCA-Agreement-UK-9-12-2012.pdf> (дата звернення: 04.04.2021).
69. Foreign Account Tax Compliance Act (FATCA Treasury Regulations §1.1471. – 1st edition. – PwC: January 17. 2013. 277 p.
70. Мудрак Н. О. Національні механізми боротьби з ухиленням від оподаткування через офшорні юрисдикції в країнах ОЕСР. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні*

відносини та світове господарство. 2019. №25(2). С.5-11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_20.

71. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on Preventing and Combating Corporate and Financial Malpractice. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52004DC0611> (дата звернення: 04.04.2021).

72. Criminal Finances Act. 2017. URL: <https://www.gov.uk/government/collections/criminal-finances-act-2017> (дата звернення: 04.04.2021).

73. GFI-IFF-Update-Report-2019-Executive-Summary. 2019. URL: <https://www.gfintegrity.org/wp-content/uploads/2019/01/GFI-IFF-Update-Report-2019-Executive-Summary.pdf> (дата звернення: 07.04.2021).

74. Kar D., Freitas S. (2012). Illicit Financial Flows from Developing Countries, 2001-2010. *Global Financial Integrity. December*. URL: <https://institutiones.com/general/2237-deofshorizaciya-ekonomiki.html> (дата звернення: 07.04.2021).

75. Захаров А.С. Борьба с офшорами и обмен налоговой информацией. URL: <http://taxconference.ru> (дата звернення: 07.04.2021).

76. Григорьева, Ю.П. Эффективные механизмы деофшоризации национальной экономики: зарубежный опыт и российская практика. Новый взгляд. *Международный научный вестник*. 2014. № 4. С.162-171.

77. International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation - the FATF Recommendations. URL: www.fatfgafi.org/recommendations (дата звернення: 07.04.2021).

78. Протидія мінімізації сплати податків: світовий досвід та практика України: збірник матеріалів II науково-практичного круглого столу (м. Ірпінь, 16–17 травня 2019 р.). Ірпінь: НДІ фіскальної політики, 2019. 187 с.

79. Греца Я. В. Зміст, правові засоби та межі податкового планування: зарубіжний досвід та українська практика : дис. докт. юр. наук : 12.00.0. Ужгород, 2020. 460 с.
80. Карлін М. І. Інвестиційні офшори [Текст] : навч. посіб. / М. І. Карлін, О. А. Івашко. – Луцьк : Вежа-Друк, 2017. – 292 с.
81. Bowers S. Seven EU Countries Labeled ‘Tax Havens’ in Parliament Report [Електронний ресурс] / Simon Bowers // ICIJ. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.icij.org/investigations/luxembourg-leaks/seven-eu-countries-labeled-tax-havens-in-parliament-report/>.
82. Карлін М. І. Фінансові офшори [Текст] : навч. посіб. для студ. ВНЗ III–IV рівнів акредитації / М. І. Карлін, О. В. Борисюк. – Луцьк : Вежа-Друк, 2016. – 240 с